

REWOLUCJA 1905 – 7 R
W RADOMIU

JAN BONIECKI

REWOLUCJA 1905-1907 ROKU W RADOMIU

BIULETYN KWARTALNY RADOMSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

T. XI

ZESZYT DODATKOWY

RADOM 1974

WAŻNIEJSZE ZESPOŁY I ZBIORY AKTOWE W ARCHIWUM PAŃSTWOWYM
W RADOMIU Z MATERIAŁAMI DO DZIEJÓW REWOLUCJI
1905 — 1907 ROKU

1 Kancelaria Gubernatora Radomskiego

Raporty dotyczące organizacji politycznych, strajków, wieców, manifestacji, obchodów pierwszomajowych, agitacji za pomocą ulotek, odezw i prasy rewolucyjnej, propagandy rewolucyjnej wśród wojska, akcji zbrojnej rewolucjonistów, niszczenia linii telegraficznych, zamachów na funkcjonariuszy administracji carskiej, policji i żandarmerii. Wystąpienia agrarne służby folwarcznej, walka o język polski w gminie, szkole i sądzie, usuwanie szyldów i napisów w języku rosyjskim. Aresztowań działaczy robotniczych i partyjnych, procesów politycznych. W aktach pojedyncze egzemplarze prasy i ulotek polskich partii politycznych — głównie PPS.

Wszystkie akta, poza drukami ulotnymi i prasą partyjną, w języku rosyjskim.

2 Kancelaria Tymczasowego General Gubernatora Guberni Radomskiej

Raporty żandarmerii o strajkach w mieście i na wsi, o zaburzeniach agrarnych, demonstracjach, zamachach na strażników, oficerów, żandarmów, napadach zbrojnych na urzędy carskie, sklepy monopolowe, kasy, gminy. Raporty o niszczeniu rosyjskich znaków drogowych, zrzucaniu portretów carskich, zawieszaniu flag czerwonych i biało-czerwonych, rozrzucaniu ulotek i proklamacji rewolucyjnych. Raporty o strajku młodzieży szkolnej, niszczeniu rosyjskich podręczników, wprowadzaniu języka polskiego do szkół i urzędów. Doniesienia o aresztowanych, więzionych i zesłanych w drodze administracyjnej za udział w rewolucji. Protokoły zeznań aresztowanych w czasie zaburzeń i podejrzanych o przynależność do partii politycznych. W kilku tomach wszyte są pisma ulotne partii politycznych oraz pojedyncze egzemplarze gazet „Robotnika” i „Gazety Ludowej”. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

3 Zarząd Żandarmerii Guberni Radomskiej

Raporty naczelników żandarmerii powiatowej o zaburzeniach rewolucyjnych w guberni. Wiadomości o wystąpieniach młodzieży szkolnej przeciwko nauczaniu w języku rosyjskim, raporty o masowych defraudacjach leśnych, doniesienia o strajkach robotników fabrycznych w Radomiu, Ostrowcu, Starachowicach, Skarżysku, Końskich i innych ośrodkach przemysłowych. Raporty o niszczeniu carskich emblematów i napisów w języku rosyjskim, raporty o demolowaniu sklepów monopolowych, zaborze kas gminnych i rekwirowaniu druków paszportowych. Wiadomości o demonstracjach antyrządowych w Radomiu i poszczególnych miastach guberni, starcia z wojskiem i ofiary wśród ludności cywilnej w Radomiu i Skarżysku. Zamachy bombowe na przedstawicieli administracji carskiej i żandarmerii, aresztowania osób biorących udział w zaburzeniach oraz podejrzanych o działalność w ruchu rewolucyjnym lub sprzyjających temu ruchowi. Protokoły przesłuchań aresztowanych, informacje o wykrytych komórkach PPS i SDKPiL, raporty o znalezionych materiałach propagandowych, broni i materiałach wybuchowych. Imienne spisy aresztowanych, więzionych i zesłanych. W formie załączników ulotki i gazety partii politycznych przechwycone przez żandarmerię. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

JAN BONIECKI

REWOLUCJA 1905-1907 ROKU W RADOMIU

BIULETYN KWARTALNY RADOMSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

T. XI

ZESZYT DODATKOWY

RADOM 1974

KOMITET REDAKCYJNY

JAN BONIECKI
STANISŁAW CIEŚLIŃSKI
ALEKSANDER CZAPLICKI (przewodniczący)
MAREK GAWLIK
WITOLD HAŃSKI
HELENA KISIEL (sekretarz)
STANISŁAW OŚKO
LEON SKOWROŃSKI
MARIAN SOŁTYK
STANISŁAW ZIELIŃSKI
CZESŁAW TADEUSZ ZWOLSKI (redaktor)

K o n s u l t a n t

Prof. dr JAN PAZDUR

K o r e k t a

J. ORZECHOWSKI

2155

0014 P30.85(438)(05)

P. 194

WYDAWCA: RADOMSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

RADOM, RYNEK 1

WSTĘP

Rewolucja 1905 - 1907 roku, której 70-lecie obchodzić będziemy w przyszłym roku, była okresem, w którym z całą mocą ujawniła się zorganizowana, dynamiczna działalność klasy robotniczej. Robotnicy, poprzez wystąpienia przeciwko samowładztwu i burżuazji, wstrząsnęli podstawami imperium carskiego.

Różny był udział poszczególnych regionów cesarstwa w tej walce. Większy w ośrodkach przemysłowych, skromniejszy na terenach rolniczych.

Królestwo Polskie należało do obszarów najbardziej zurbanizowanych i uprzemysłowionych. Stąd rewolucja objęła bardzo szybko najważniejsze okręgi przemysłowe: Warszawę, Łódź i Zagłębie Dąbrowskie, rozszerzając się na sąsiednie tereny. Żądania ekonomiczne spletały się tu z postulatami narodowymi. Dlatego przebieg rewolucji w Królestwie miał charakter znacznie ostrzejszy niż w wielu ośrodkach Rosji.

Publikując te materiały, pragnę przybliżyć współczesnemu czytelnikowi, a przede wszystkim czytelnikowi regionu radomskiego, wydarzenia sprzed 70-ciu laty w stoli-

cy guberni i ośrodka przemysłowym - Radomiu, który odegrał niepoślednią rolę w walce rewolucyjnej.

Praca składa się z trzech części: krótkiego opisu najważniejszych wydarzeń w mieście, sylwetek szeregowych uczestników rewolucji i wyboru źródeł. Jest to więc praca materiałowa, bez uogólnień, interpretacji i wniosków. Chodziło o wyeksponowanie źródła, na podstawie którego sam użytkownik tekstu może dociekać prawdy o przebiegu rewolucji i sile oddziaływania poszczególnych partii na klasę robotniczą.

Podstawę źródłową stanowią przede wszystkim akta żandarmerii, prokuratury, więzienia i dokumenty administracji carskiej, przechowywane w Archiwum Państwowym w Radomiu. Wykorzystano też prasę oraz bezpośrednie relacje uczestników wydarzeń. Pomocne okazały się materiały opublikowane przez Jerzego Targalskiego w kwartalniku "Z pola walki" o uczestnikach rewolucji więzionych przez carat. Dla uściślenia personaliów posłużyły kwestionariusze osobowe byłych uczestników rewolucji przechowywane w radomskim ZBOWiD-dzie.

Zdaję sobie sprawę z faktu, że prezentowany zestaw sylwetek nie jest ani pełny, ani-być może- najtrafniejszy. Niewykluczone, że wśród wymienionych brak ludzi o dużym zaangażowaniu społeczno-politycznym. Wprawdzie starałem się dotrzeć do wszystkich dostępnych źródeł, lecz akta władz carskich rejestrowały tylko podejrzanych o udział w rewolucji, aresztowanych za działalność polityczną i więzionych lub sądzonych. Niektórym udało się uniknąć tego losu i pozostali na wolności, ale też brak o nich informacji źródłowych.

W tekście ograniczono się do krótkiego omówienia / w układzie alfabetycznym / działalności poszczególnych osób w czasie rewolucji z pominięciem ich dalszych losów. Było to podyktowane z jednej strony ograniczonymi ramami wydawnic-

stwa, z drugiej - brakiem informacji w odniesieniu do znacznego procentu uczestników. W zakończeniu opisu, w nawiasach, zamieszczone są źródła, na podstawie których sporządzone notki.

Wszystkie daty podawałem według nowego stylu, ale w pojedynczych przypadkach mogą wystąpić drobne nieścisłości, bowiem nie zawsze w przekazach są wzmianki o stosowanym kalendarzu.

Teksty źródłowe umieszczone w trzeciej części publikacji posiadają układ chronologiczny. Są wśród nich oryginalne dokumenty archiwalne, odezwy partii politycznych, wyjątki z gazet i fragmenty wspomnień uczestników rewolucji.

Użytkowników tekstu proszę o wyrozumiałość, jeśli zauważą potknięcia. Mam nadzieję, że dalsze studia w tym zakresie pozwolą wnieść poprawki i uzupełnienia.

Słowa podziękowania kieruję pod adresem uczestników rewolucji, którzy zechcieli przekazać informacje o swojej działalności i działalności współtowarzyszy.

Szczególnie gorąco dziękuję: Józefowi Grzegorzakowi - skiamu, Adamowi Hofmanowi i Ignacemu Idsowiakiemu.

WYKAZ SKRÓTÓW

AP Radom	-	Archiwum Państwowe w Radomiu
AGAD	-	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
CK	-	Centralny Komitet
CKR	-	Centralny Komitet Robotniczy
GGW	-	Akta Generał Gubernatora Warszawskiego
KGR	-	Akta Kancelarii Gubernatora Radomskiego
Kw. Hist.	-	Kwartalnik Historyczny
KO	-	Komitet Okręgowy
MSW	-	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
ND	-	Narodowa Demokracja
PFS	-	Polska Partia Socjalistyczna
Przegl. Hist.	-	Przegląd Historyczny
RGZŻ	-	Radomski Gubernialny Zarząd Żandarmerii
RGR	-	Rząd Gubernialny Radomski
SDKPiL	-	Socjal-Demokracja Królestwa Polskiego i Litwy
Syg.	-	Sygnatura
TGGR	-	Tymczasowy Generał Gubernator Radomski
ZBOWID	-	Związek Bojowników o Wolność i Demokrację

C Z Ę Ś C I

17	...
20	...
22	...
24	...
26	...
28	...
30	...
32	...
34	...
36	...
38	...
40	...
42	...
44	...
46	...
48	...
50	...
52	...
54	...
56	...
58	...
60	...
62	...
64	...
66	...
68	...
70	...
72	...
74	...
76	...
78	...
80	...
82	...
84	...
86	...
88	...
90	...
92	...
94	...
96	...
98	...
100	...

**NARASTANIE WRZENIA REWOLUCYJNEGO
W LATACH 1900 — 1904**

Dziesięcioletnia działalność Polskiej Partii Socjalistycznej rozbudziła świadomość narodową i społeczną robotników radomskich co było już widoczne w przededniu rewolucji 1905 roku. Wyraziło się to w walce z fabrykantami o poprawę warunków materialnych i w walce politycznej z caratem. Dotychczasowe pojedyncze i nieśmiałe wystąpienia w obronie własnych interesów ekonomicznych przybierały formy zorganizowane. W akcji tej przewodziła Polska Partia Socjalistyczna.

Istniejąca od niedawna organizacja SDKPiL była jeszcze zbyt słaba i nie miała poważniejszego wpływu na przebieg wypadków.

Z innych ugrupowań politycznych duże wpływy miała Narodowa Demokracja. Endecja skupiła swój wysiłek na "prawowaniu się" z caratem o odzyskanie języka polskiego

dla szkół i urzędów i to było dla niej głównym problemem w latach 1900 - 1904.

Zarówno partie robotnicze jak i endecja zmierzały do zyskania poparcia dla swych programów i zabiegały o to wśród robotników, czeladników, rzemieślników a nawet uczniów. Z rywalizacji tej zwycięsko wyszła Polska Partia Socjalistyczna. Występując w obronie robotników w latach ubiegłych, miała duże wpływy w samym mieście i wielu zwolenników wśród chłopów guberni radomskiej.

Od września 1902 roku nastąpiło widoczne ożywienie jej działalności propagandowej. W krótkich odstępach czasu wydano dwie ulotki, w których omówiona była między innymi sytuacja w zakładach starachowickich oraz trudne warunki chłopów nękanych podatkami i karami. ^{1/}

Ulotki ostrzegały przed szpiclami rekrutującymi się spośród sprzedajnych robotników różnych fabryk. ^{2/}

Wzrastała na przełomie lat 1902/1903 liczba członków PPS. Radom, za Warszawą, Zagłębiem Dąbrowskim i Łodzią, wpłacał najwięcej składek do centralnej kasy partyjnej. ^{3/}

Na skutek kryzysu ekonomicznego, który ogarniał Królestwo Polskie, zamknięto wiele fabryk, zwolniono dużo robotników, zmniejszono zarobki. Sytuacja klasy robotniczej była coraz cięższa. Walka ekonomiczna z fabrykantami stała się dla robotników koniecznością i jedyną nadzieją poprawy ich bytu materialnego.

W listopadzie 1902 roku w odlewni A. Szcelmana i H. Goldbluma na przedmieściu "Glinice" obniżone zostały zarobki o 20%. W związku z tym zastrajkowało 70 z 95 zatrud-

1/ Odezwa z 6 września 1902 r./Archiwum Państwowe w Radomiu - dalej AP Radom, Kancelaria Gubernatora Radomskiego - dalej KGR 2243 k. 137/

2/ Odezwa z 8 września 1902 r, AP Radom, KGR 2243 k. 139

3/ A. Żarnowska, Geneza rozłamu w PPS 1904-1906, W-wa 1965 s. 22-23

nionych robotników. Większość ze strajkujących pozbawiona została pracy. Rozpoczęła się długotrwała walka PPS o zabezpieczenie losu robotników. Niektórzy wrócili do zakładu, inni szukali zatrudnienia w Chlewiskach i Stąporkowie. ^{4/}

Ciężka sytuacja ekonomiczna istniała w fabryce nebliętych w Prędocinku koło Radomia. Właściciel w czasie jej uruchamiania sprowadził z różnych stron specjalistów, którym powierzył nie tylko produkcję, ale również możliwość dobierania sobie pomocników i robotników. Fabryka całkowicie opanowana została przez owych majstrów, którzy na własną rękę i na czas nieokreślony przyjmowali robotników, by w każdej dogodnej dla siebie chwili zerwać umowę i zwolnić niewygodnego pracownika. Indywidualnie załatwiano także sprawy wynagrodzeń, co prowadziło do nadużyć i straszliwego wyzysku. Ten anormalny stan doprowadził do wielkiego wzburzenia i rozgoryczenia robotników, czego wyrazem było pobicie i wyrzucenie siłą za bramę kierownika technicznego Aleksandra Blumela. ^{5/}

W korespondencji z radomskiego "Monopolu" zamieszczonej w "Robotniku" czytamy między innymi, że pracownicy nie posiadali książeczek obrachunkowych i nigdy nie byli pewni odbioru krwawo zapracowanego grosza. Praca trwała od 6 rano do 6 wieczór, a często przedłużano ją o dwie, trzy godziny dla wykonania dodatkowych robót. ^{6/}

Trudna sytuacja ekonomiczna klasy robotniczej i wzrastające napięcie zmusiły władze carskiej administracji do szukania wyjścia z niebezpiecznej dla rządu i fabrykantów sytuacji.

4/ AP Radom, KGR k. 306

5/ Raport gubernatora radomskiego E. Szczyrowskiego z 13 stycznia 1904 r. do warszawskiego gen. gub. M. Czortkowi/Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie - dalej AGAD, Generał Gubernator Warszawski - dalej GGW 102862 k. 2. Zob. też "Robotnik" nr 54 z 5 III 1904 r.

6/ "Robotnik" nr 54 z 5 marca 1904 r.

W roku 1903 nastąpiło dalsze zahamowanie produkcji we wszystkich fabrykach i ponad 1 000 robotników w guberni radomskiej zostało bez pracy. Redukcja trwały nadal, a liczby bezrobotnych wzrastały w zaskakujący sposób. Niektórzy ze zwolnionych szukali zatrudnienia na sezonowych robotach rolnych. Nie było to jednak rozwiązaniem sytuacji, bowiem wieś również była przeludniona. Mając to na uwadze, gubernator radomski E. Szczyrowski zwołał przedstawicieli fabrykantów, obszarników oraz Inspektora Fabrycznego, aby przeanalizowali sytuację. Owocem tej narady była decyzja o utworzeniu Gubernialnego Komitetu Pomocy Bezrobotnym. W skład Komitetu weszło 12 urzędników carskich, 9 fabrykantów oraz 7 obszarników. Komitet ów, wzorem Warszawy, odwoływał się do ofiarności społeczeństwa na rzecz bezrobotnych. ^{7/}

W skomplikowanej sytuacji ekonomicznej chwytało się półśrodków, jak to czyniła administracja, fabrykanci i obszarnicy, nie mogło zagwarantować bezpieczeństwa. Tym bardziej, że po wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej walka polityczna zaprzętała już myśli wielu umysłów.

Poza robotnikami na arenę walki wkraczała młodzież szkół. W roku 1904 doszło w Radomiu do poważnych zajść w związku z żądaniem młodzieży wprowadzenia do szkolnictwa języka polskiego. Życie młodzieży radomskiej "upływało pod znakiem pozaszkolnego konspirowania w tajnych kółkach". ^{8/} W latach 1903-1904 usunięte z gimnazjum męskiego ponad 80 uczniów, działających na rzecz wprowadzenia języka polskiego do szkół. ^{9/}

7/ Raport gub. radomskiego E. Szczyrowskiego do warszawskiego gen. gub. M. Czortkowa z 19 września 1904 r. o utworzeniu Gubernialnego Kom. Pomocy Bezrobotnym w Radomiu, AGAD, GGW 103034 k. 170

8/ L. Gocel, Średnia szkoła męska w Radomiu, Przegląd Historyczno-Oświatowy, W-wa 1961 r. Rok IV. z. 2/12/ s. 254

9/ L. Gocel, op. cit. Spisy usuniętych w części trzeciej niniejszego opracowania.

W tym samym czasie robotnicy oprócz żądań ekonomicznych coraz śmielej wysuwali postulaty polityczne pod adresem caratu. Nasilała się też agitacja partii robotniczych. ^{10/} Antycarski ruch na terenie miasta powstał na tle mobilizacji rekrutów. Pionierami tej agitacji, według raportów żandarmerii, mieli być studenci: Henryk Mierzejewski i Stanisław Przemyski, którzy jako rodowici radomianie znali doskonale miejscowe stosunki. Na początek propagandą objęci byli przede wszystkim robotnicy w fabrykach, a następnie rzemieślnicy i uczniowie szkół średnich. ^{11/}

Pod koniec 1904 roku żandarmeria carska ustaliła, że koła PPS zorganizowane już były we wszystkich fabrykach Radomia. ^{12/} Zadaniem tych kół, według żandarmerii, było rozprowadzanie nielegalnej literatury wśród robotników oraz przygotowywanie wspólnych wystąpień przeciwko rządowi, a także zbieranie pieniędzy na cele partyjne. ^{13/}

W końcu 1904 roku cała organizacja PPS w Królestwie Polskim dzieliła się na 6 okręgów. Większa część dzisiejszego województwa kieleckiego znalazła się w t.zw. okręgu południowym. ^{14/}

Organizacja radomska należała w tym czasie do najsilniejszych w kraju. PPS z pomocą robotników tworzyła komitety fabryczne, między innymi metalowców, robotników drzewnych i garbarzy. ^{15/} Pojawiły się już korespondencje z Radomia w "Robotniku", informujące o sytuacji materialnej ro-

10/ Na początku marca 1903 r. w rejonie wsi Trabcice gm. Gębarzów pow. radomskiego znalezione ulotki propagandowe PPS skierowane do ludu wiejskiego i do robotników leśnych. W lipcu tego roku wydano ulotki nawożące chłopów by nie płacili podatków.

11/ AP Radom, Naczelnik żandarmerii pow. radomskiego... nr 1/1906 k. 241

12/ AP Radom, tamże nr 1/1905 cz. II. k. 993-997

13/ AP Radom, Radomski Gubernialny Zarząd Żandarmerii/dalej RGZŻ/ nr 11/1906 k. 514 i dalsze

14/ A. Żarnowska, op. cit. s. 11.

15/ Sprawozdanie z konferencji CKR PPS z października 1904 r. w Krakowie k. 24-25. Zob. A. Żarnowska, op. cit. s. 14 oraz tej-

botników w fabrykach, piętnujące najbardziej zwyrodniałych administratorów, zarządców i fabrykantów. ^{16/} Prasa partyjna poza Radomiem i innymi miastami guberni rozchodziła się także po wsiach, szczególnie w powiatach: radomskim, iżmickim i kozienickim. ^{27/} Zorganizowano też pierwsze koła wiejskie PPS w Jedlni, Iży, Białobrzegach, Przytyku, Skaryszewie i Zwoleniu. ^{18/}

Aktywna działalność Radomskiego Komitetu PPS widoczna była również w zakresie wydawania własnych materiałów propagandowych. W roku 1904 wydano 6 odezwo o dużym nakładzie, co stanowiło około 11% wszystkich odezwo wydanych w tym roku przez drukarnie PPS w kraju. ^{19/}

Przybyły do Radomia w październiku 1904 roku delegat KC Lucjan Rudnicki, tak oto oceniał sytuację na terenie okręgu: "Jesienią roku 1904 komitety w przemysłowych miastach okręgu radomskiego stawiały się władzą o powadze górującej nad władzami rządowymi. Radom z kilkoma zakładami garbarskimi, ceramicznymi i licznymi warsztatami rzemieślniczymi, od kilku lat podlegał wpływowi partii". ^{20/}

Na jesieni 1904 roku miały miejsce pierwsze demonstracje antymobilizacyjne. Pod koniec listopada/ 27 XI 1904 r./ robotnicy z przedmieścia "Glinice" w zorganizowanym pochodzie z flagami i śpiewem przemaszerowali od "Długojowa" aż do przejazdu kolejowego na ulicy Skaryszewskiej. W dniu

że 'Zasięg wpływów i baza społeczna PPS w przededniu rewolucji 1905-7 r., Kw. Hist. nr 2 z 1960r. s. 354

16/ "Robotnik" nr 54 z 5 marca 1904 r. - korespondencja z Fabryki Mebli Giętych, Monopoli oraz Bodzechowa.

17/ A. Żarnowska, Geneza rozłamu PPS... s. 21

18/ Sprawozdanie z konferencji CKR PPS z października 1904 roku w Krakowie

19/ A. Żarnowska, Geneza rozłamu PPS... s. 21

20/ L. Rudnicki, Stare i Nowe, W-wa 1953 r. s. 273

następnym na trasie przemarszu pochodu policja znalazła dwie paczki ulotek Radomskiego Komitetu PPS, nawołujące do bojkotu poboru.

Ostatnia demonstracja antymobilizacyjna w roku 1904 odbyła się w nocy z 24 na 25 grudnia. Po raz pierwszy w okresie przedrewolucyjnym połaża się krew na ulicach miasta. Demonstracja przygotowywana była starannie przez miejscowych działaczy PPS. Na kilka dni przed świętami Bożego Narodzenia rozlepiono na murach ulotkę, w której czytano między innymi: "nadszedł dzień ostatecznego sądu nad najazdem. Za mało im było stuletniej niewoli naszej, więc krwawe łapy cara sięgają po tysiące naszych ojców, mężów, braci... Robotnicy, Włóścianie!... W tym czasie kiedy zdradziecka burżuazja zachęcać was będzie opłatkami do obrony cara, niech zabrzmi głos gwałtu. Do bronii! Niech wyciągający po was łapy najeźdźca spotka się z kosami, cepami i gorącą wodą". ^{21/}

W miejscowym Komitecie PPS, kierowanym przez Mariana Malinowskiego /ps "Wojtek"/, czynione były w konspiracji ostatnie przygotowania do akcji. Uzgadniano propozycje i poglądy. Rozpatrywano możliwość podłożenia dynamitu pod budynek gubernatorstwa oraz mur cerkwi prawosławnej. Ostatecznie Komitet zdecydował, że grupa zaufanych członków partii, wykorzystując stan napięcia wśród tłumów, utworzy-zorganizuje demonstrację antycarską. Jako miejsce najbardziej odpowiednie wybrany został kościół OO Bernardynów położony w centrum miasta. Stąd czołówka skierować się miała w górę ulicy Lubelskiej do siedziby gubernatorstwa.

Tak przygotowana demonstracja przeprowadzona została z dużą dokładnością i skrupulatnością. W końcowych minutach nabożeństwa grupa wyznaczonych członków PPS wznosić zaczęła przed kościołem okrzyki antycarskie. Wyciągnięto transparenty i czerwony sztandar, zaintonowano polskie pieśni 21/ Cytuję za L. Rudnickim, op. cit. s. 260

narodowe i rewolucyjne. Niewielka dotychczas gromada szybko wchłaniała coraz to nowe grupy ludzi opuszczających kościoły i w ciągu kilku zaledwie minut utworzyła się wielka kolumna, na przedzie której kroczyli członkowie partii. Demonstrujący tłum z okrzykami, śpiewem i przy odgłosach detonacji wybuchającego dynamitu oraz wystrzałów z broni palnej skierowała się w górę ulicy Lubelskiej. Straż nie była w stanie zapobiec wydarzeniom, wezwano więc wojsko. Zaalarmowany o demonstracji dowódca 26 Mohylowskiego pułku stacjonującego w Radomiu pułkownik Bużatow rozkazał ściągnąć posiłki wojskowe, sam zaś z niewielkim patrolem udał się spiesźnie na ulicę Lubelską z nadzieją, że własnym autorytetem uda mu się choćby na pewien czas zapobiec dalszym wypadkom. Spotkanie z tłumem nastąpiło na placu cierkiewnym kilkanaście metrów za ulicą Zgodną /dziś Marchlewskiego/. W pierwszym momencie Bużatow usiłował tłumaczyć i nawoływać do rozejścia się. Następnie zdenerwowany nieskutecznością swojego apelu, wdał się w szamotaninę z czołwką pochodu z zamiarem odebrania czerwonej flagi. W czasie tego zamieszania jeden z oficerów asystujących pułkownikowi wydał rozkaz otwarcia ognia do tłumy. Reakcja zarówno ze strony żołnierzy jak i demonstrantów była natychmiastowa. Padło kilkanaście strzałów i na placu pozostały ciała: pułkownika Bużatowa, który padł od kuli strzelającego tłumy oraz Wiktora Cymerysa-Kwiatkowskiego, który jako chorąży pochodu niósł czerwoną flagę. 22/

22/ Raport gubernatora radomskiego E. Szczyrowskiego do gm. gub. M. Czortkowa z 25 grudnia 1905 roku o krwawej demonstracji w Radomiu, AGAD, GGW 103037 k. 103. Zob. H. Rappaport, Narastanie rewolucji w Królestwie Polskim w latach 1900-1904, Warszawa 1960 s. 703. O demonstracji tej pisali też szeroko: S. J. Bonarowicz, Historia czterech miesięcy, Kraków 1906 r. s. 173-177, L. Rudnicki, op. cit. s. 280-291. Ukazało się również kilkanaście artykułów w miejscowej radomskiej prasie.

Gwałtowna strzelanina wywołała popłoch wśród większości przygodnych demonstrantów, a widok ofiar sprawił szybką interwencję wojska, które rozpedziło demonstrację, aresztując przy tym wiele osób, wśród nich kilkunastu członków PPS w tym większość z miejscowego Komitetu PPS.

NARASTANIE WALKI
(STYCZEŃ — MAJ 1905 ROKU)

Wiadomość o wybuchu rewolucji w Cesarstwie lotem błyskawicy rozszedła się po wszystkich guberniach Królestwa Polskiego. Ucisk narodowy i społeczny oraz kryzys ekonomiczny obejmujący wszystkie gałęzie przemysłu sprawiły, że na przełomie lat 1904/5 wrzenie rewolucyjne w Królestwie było silniejsze niż w wielu rejonach Rosji. Nie oznacza to, że całe Królestwo w równym stopniu zaangażowane było w walce. Przewodziły pod tym względem okręgi przemysłowe Warszawy, Łodzi i Zagłębia Dąbrowskiego. Inne miasta i ośrodki fabryczne odgrywały rolę drugorzędą. Siła wystąpień uzależniona była od liczebności klasy robotniczej i zakresu oddziaływania partii robotniczych.

Radem należał wówczas do średniej wielkości miast gubernialnych z rozwijającym się przemysłem garbarskim, metalowym i ceramicznym. Skupiony w mieście proletariatus powiększał się z każdym rokiem. Na trzy lata

przed wybuchem rewolucji klasa robotnicza Radomia z najbliższym zapleczem sięgała prawie 3 tysiące ludzi.^{23/} Dziesięcioletnia zorganizowana działalność socjalistyczna stworzyła sprzyjający klimat dla nadchodzącej rewolucji. Jak należało oczekiwać, pierwsza na wypadki w Cesarstwie i Królestwie zareagowała w Radomiu PPS. W wydanej 31 stycznia 1905 roku odezwie Komitet PPS wyjaśniał znaczenie wypadków 22 stycznia i wzywał do walki. Odezwa głosiła: "Chwila jest wielka. W stolicy cara zaczęła się rewolucja, na ulicach Warszawy i Łodzi leje się krew robotnicza. Wzywamy was do strajku. Do walki... Dobrowolnie nam nic nie dadzą, musimy wszystko zdobyć. Idźmy więc śmiało do boju, nie lękajmy się kul i więzienia, wobec połączonego szturmu proletariatu padnie spróchniały tron carski!"^{24/}

Wysunięte zostały żądania w zakresie ekonomicznym i politycznym. Żądano między innymi: ośmiogodzinnego dnia pracy, minimum dziennej płacy od 1,20 do 1,50 rubla, kontroli robotników nad mianowaniem majstrów, kontroli nad kasami i pomocą lekarską, ubezpieczeń na starość, zniesienia rewizji osobistej i usunięcia policji z fabryk. W zakresie politycznym radomska PPS domagała się: wolności słowa, prasy, wyznania, równych praw dla wszystkich bez różnicy wyznania i pochodzenia, absolutnej swobody stowarzyszeń, nietykalności osób i mienia, ludowego samorządu w miastach i gminach.^{25/}

23/ J. Boniecki, Klasa robotnicza Radomia i jej sytuacja materialna w okresie między uwłaszczeniem a rewolucją 1905 r., W: Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego, Radom, T.IX, zeszyt 3/4 s. 63.

24/ Odezwa Radomskiego Komitetu Robotniczego PPS z 31 stycznia 1905 r., AP Radom-Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego....nr 17/1905 r. 57

25/ Tamże

Nie posiadamy materiałów pozwalających bliżej scharakteryzować stanowisko radomskiej organizacji SDKPiL wobec wybuchu rewolucji. Druki ulotne tej partii wydawane nieco później dowodzą, że miejscowa komórka SDKPiL podobnie jak cała partia od początku stanęła na stanowisku solidarności z rewolucją rosyjską i z całą mocą wyjaśniała te robotnikom. Trzeba jednak podkreślić, że na początku rewolucji SDKPiL w Radomiu miała wpływy niewielkie i odegrała znacznie mniejszą rolę niż PPS.

Działający wśród robotników i młodzieży żydowskiej "Bund" w początkach rewolucji nie odegrał również poważniejszej roli. Wprawdzie wpływy "Bundu" w Radomiu były już spore, jednak słaby stan organizacyjny nie pozwolił partii na pełne wykorzystanie tego atutu. Stąd na zewnątrz udawały się tylko akcje prowadzone wspólnie z PPS.

Jasno natomiast przedstawiła sprawę Narodowa Demokracja, która obok PPS była tu najsilniejszym ugrupowaniem politycznym. W wydanej odezwie Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego Ziemi Radomskiej nawoływano do zgody i jedności narodowej. Hasła: "Naród!" "Polska!" miały przytłumić dążeń społeczne. Odezwa kończyła się wzniosłym wezwaniem: "we wszystkich okolicznościach pośród niebezpieczeństw i trudów zachowajcie w sercach niestarte narodowe hasło: Niech żyje Polska!"^{26/}

Wszystkie partie polityczne działające na terenie miasta, z wyjątkiem endecji, przystąpiły do ożywionej działalności propagandowej na rzecz czynnego poparcia rewolucji, zarówno w jej aspekcie ekonomicznym jak i społecznym.

Zachowana relacja nieznanego z nazwiska członka SDKPiL zawiera informacje o burzliwej atmosferze i podnieceniu jakie panowało pod koniec stycznia 1905 roku. Pisze on między

26/ Odezwa Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego Ziemi Radomskiej z grudnia 1904 r, AP Radom, Zbiór odezwy Narodowej Demokracji.

innymi: "W Radomiu było niespokojnie. Tłumy młodzieży wy-
legały na ulicę, mityngując i agitując, policja zaś bez-
ustannie rozpędzała tłum, który chował się na chwilę do
bram, by po przejściu policji, znów powrócić na ulicę".^{27/}

We wspomnieniach tych znajduje się również informacja o
barykadzie ułożonej na ulicy Lubelskiej z beczek i innych
przedmiotów dostępnych dla demonstrującej młodzieży. Demon-
stranci uszkodzili także oświetlenie w mieście i zniszczy-
li część lamp ulicznych.

Walka przybierała tu różnorodną formę. Najbardziej
rozpowszechnionymi były: strajki w fabrykach i demonstra-
cje uliczne.

Strajk powszechny ogłoszone w Radomiu po nadejściu
szczegółowych wiadomości o strajku generalnym w Warszawie
i Łodzi. Rozpoczęły go "Marywil", garbarnie i warsztaty
kolejowe, a więc zakłady, które od wielu już lat objęte
były działalnością propagandową PIS. Stopniowo strajk prze-
nosił się na całe miasto i w dniu 31 stycznia objął
wszystkie fabryki i warsztaty. Hasła strajku były takie
same jak wszędzie: 8 godzinny dzień roboczy, zwiększenie
płacy, solidarność z towarzyszami innych okolic kraju, sa-
morządu, polskich szkół, sądów, urzędów, swobody stwa-
rzenia, słowa, druku.^{28/}

Początkowy brak koordynacji prowadził do odrębnego
działania robotników w poszczególnych fabrykach i zakła-
dach. Po kilku dniach sytuację opanowała miejscowa PIS i
nadała jej pełne formy organizacyjne. Operatywna działal-
ność łączników między fabrykami doprowadziła do uzgodnie-
nia żądań i wspólnego wystąpienia klasy robotniczej prze-

27/ Radomski: Wspomnienia technika partyjnego 1905-1907 r.
cyt. za Al. Kezłowski, Z rewelucyjnych dni/wspomnienia
z lat 1904-1907/, Warszawa 1963r. s. 233

28/ S.J. Bonarowicz, Historia czterech miesięcy... Kraków
1906 r. s. 177 - 178

ciwko fabrykantom i caratowi.

Przejawem wspólnego działania był strajk rozpoczęty
31 stycznia 1905 roku. W dniu tym w godzinach rannych prze-
rwali pracę robotnicy na "Zamłynie". Sygnał do rozpoczęcia
strajku dali pracownicy fabryki Fröhliche. Z "Zamłynia" ro-
botnicy grupami udali się na "Żakowice", gdzie dołączyli do
nich pracownicy tamtejszych zakładów. Następnie cała grupa
przybyła na "Młodzianów", a stamtąd na "Glinice", gdzie wy-
znaczono miejsce centralnej zbiórki. Około godziny dwunastej
zebrało się prawie 1 500 osób. W zwartym pochodzie olbrzy-
mia masa ludzi skierowała się do śródmieścia.

Zaniepokojeni fabrykanci wszczęli alarm. Żandarmeria
zmobilizowała posiłki. Gubernator E. Szczyrowski postanowił
zatrzymać demonstrację przed wejściem do śródmieścia. Dla
uniknięcia konfrontacji rozgoryczonych robotników z wojs-
kiem, osobiście w towarzystwie Fabrycznego Inspektora Pra-
cy i Naczelnika Żandarmerii Gubernialnej udał się na spotka-
nie maszerującej kolumny. Spotkanie miało spokojny przebieg.
Demonstranci żądali spełnienia znanych powszechnie i wysuwa-
nych wielokrotnie postulatów, zaś gubernator dał gwarancję
załatwienia niektórych spraw na miejscu, inne zaś, natury po-
litycznej, obiecał przekazać generał-gubernatorowi warszaw-
skiemu. Wybrana na miejscu delegacja 50-ciu robotników mia-
ła pośredniczyć w przekazywaniu informacji między zaintere-
sowanymi stronami.

W dniu 1 lutego około godziny czwartej po południu wy-
znaczona delegacja przybyła pod budynek guberni. W tym sa-
mym czasie uformowana na "Glinicach" kolumna złożona ze
strajkujących robotników maszerowała w kierunku miasta. Gu-
bernator tymczasem nie był w stanie dać odpowiedzi na zgłę-
szone poprzedniego dnia postulaty. Pertraktacje z fabrykan-
tami były w trakcie, zaś decyzje w sprawach politycznych wy-
kraczały poza jego kompetencje. Szczyrowski uznał więc, że

najwłaściwszym rozwiązaniem będzie przemoc. Wojsko otrzymało rozkaz rozpędzenia demonstracji, zaś delegację poinformowano o przekazaniu żądań z 31 stycznia do Petersburga. Sprawa stała się oczywista. Robotnicy zrozumieli, że władzem chodzi o czas na wyłowienie i aresztowanie przywódców ruchu. Metodą zastraszenia i represji administracja zmierzała do zakończenia strajku. W istocie droga ta prowadziła nieuchronnie do przelewu krwi, co też nastąpiło w dwa dni później.

Zniecierpliwieni robotnicy zebrali się 3 lutego przy szosie kieleckiej, dla wysłuchania relacji swoich przedstawicieli z rozmowy w gubernatorstwie. Brak konkretnej odpowiedzi, zarówno w kwestiach politycznych jak i ekonomicznych, które mogły być rozwiązane na miejscu, doprowadziło do wielkiego wzburzenia i rozgoryczenia. Nie wysłano już delegacji, w kierunku miasta maszerował olbrzymi pochód złożony z kilkuset robotników. Naczelnik straży ziemskiej powiatu radomskiego N. Makowski w złożonych zeznaniach podał, że demonstranci wznosili okrzyki antyrządowe, nieśli czerwone sztandary, śpiewali pieśni narodowe i rewolucyjne, strzelali z broni palnej.^{29/} Przy Starym Ogrodzie wojsko zatrzymało robotników. Dowódca oddziału polecił zebranyemu rozejść się do domów. Żołnierze przepuszczali małymi grupkami robotników do miasta. Niespodziewanie dla Rosjan, grupki te połączyły się u wylotu ulicy Rwańskiej i pomaszerowały Lubelską w kierunku siedziby Rządu Gubernialnego. Po drodze dołączyło wielu przechodniów. Przy zbiegu Lubelskiej i Kościelnej /dziś Moniuszki / demonstranci zostali zatrzymani przez wojsko i rozbili się na dwie grupy. Jedną, w liczbie 500-600 osób, przepuszczono obok gubernatorstwa z nadzieją, że rozejdzie się przy ulicy

29/ Protokół z przesłuchania N. Makowskiego z dnia 5 lutego 1905 roku. AP Radom, Zarząd Żandarmerii powiatu radomskiego... nr 17/1905 k. 38 - 40

Dmitrowskiej /dziś Słowackiego/, drugą zaś usiłowane zawrócić. Przechodząc obok siedziby gubernatora robotnicy zetknęli się z następnym oddziałem wojska. Na niewielkim placu przy zbiegu ulic: Żeromskiego, Słowackiego i Niedziałkowskiego doszło do starcia zbrojnego. Gdy grupy robotników usiłowały wdrzeć się za ogrodzenie budynku, wówczas dowódca oddziału wydał rozkaz użycia broni. Padły strzały. Po kilkunastu minutach demonstracja została rozproszona. Na placu pozostało 14 zabitych i około 50 rannych, z czego w ciągu 3-4 dni zmarło w szpitalu Św. Kazimierza 11 osób i w szpitalu żydowskim 2 osoby. Kilka osób zmarło we własnych domach.^{30/}

W dniu następnym podobne zajścia okupione wieloma śmiertelnymi ofiarami miały miejsce w Skarżysku.^{31/} Te nieczym nieusprawiedliwione masakry ludności cywilnej, czasem zwykłych przechodniów, wywołały olbrzymie poruszenie w mieście i odbiły się głośnym echem w całym kraju. Wieczorem tego dnia wszystkie sklepy w Radomiu zostały zamknięte; Radomski Komitet Robotniczy PRS wydał odezwę piętnującą postępowanie wojska i administracji.^{32/} Z kolei władze rosyjskie ściągają posiłki żandarmerii dla ochrony urzędów i dostojników carskiej administracji wojskowej i cywilnej. Żandarmeria przeprowadzała rewizje po fabrykach i domach prywatnych, zatrzymywano ludzi na ulicach, aresztowano podejrzanych. Represje dotknęły przede wszystkim czołowych działaczy partii robotniczych. Najwięcej strat w ludziach poniosła Polska Partia Socjalistyczna. Zahamowana została na pewien czas jej działalność zewnętrzna. Spadła też w sposób bardzo widoczny liczba strajków w poszczególnych fabrykach.

30/ AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego ... nr 17/1905 k. 82-83

31/ AP Radom, RGZ nr 1/1905 cz.I. k. 99 - 100

32/ S. J. Bonarowicz, op. cit. s. 178-179

Chodziło o uniknięcie dalszych aresztowań i całkowitego rozbicia organizacji partyjnej.

PPS nasiliła natomiast działalność konspiracyjną dla pozyskania maksymalnej ilości członków i sympatyków. Z posiadanych informacji wynika, że większe ożywienie nastąpiło dopiero w przededniu święta 1 maja.

W marcu i kwietniu rozpoczął się długotrwały strajk radomskich piekarzy. Miejscowa żandarmeria podejrzewała, że inicjatorami strajku byli: Józef Radomski, Andrzej Trzeciak, Ignacy Szyjka i Roman Kędrzyński. Łączyć ich miały potajemne kontakty z warszawskimi działaczami rewolucyjnymi branży piekarniczej. Dla przerwania strajku, prezydent Radomia zwołał w kwietniu konferencję właścicieli piekarń z robotnikami, na której ustalone wzajemne stosunki. Robotnicy zyskali podwyżki zarobków i strajk został przerwany.^{33/}

Święto 1 maja 1905 roku w Radomiu nie miało zbyt wielkiego rozmachu. Być może żywa pamięć po zabitych powstrzymywała przed kolejnymi ofiarami. Możliwość taką brać musieli pod rozwagę również przywódcy partyjni. Nic więc dziwnego, że w okolicy Radomia i całej guberni nastrój był bardziej rewolucyjny niż w samym mieście. Jakkolwiek w dniu tym nie zorganizowano manifestacji, atmosfera była podniesiona. Wszystkie fabryki i warsztaty wstrzymały pracę. W wielu punktach miasta, głównie na przedmieściach, zawieszono były czerwone sztandary, groby poległych w lutym robotników radomskich zasłane kwiatami. Szarfy z napisami przypominały o pamięci żywych dla bohaterstwa tych, którzy odeszli. Nie wykryci sprawcy wysadzili dynamitem skłup z przewodami elektrycznymi, co spowodowało odcięcie światła na kilka godzin.^{34/}

33/ Pismo gubernatora E. Szczyrowskiego z 25 kwietnia 1905 r. do gen. gub. warszawskiego, AP Radom, KGR 2160

34/"Kurierek Majowy" wyd. PPS /wa i dw/

Pod koniec dnia żandarmeria dostarczyła do urzędu policmajstra 99 ulotek rewolucyjnych w języku polskim i hebrajskim rozrzuconych po mieście.^{35/}

Na drugi dzień po święcie majowym wszystko wróciło do normy. Nastąpił okres osłabienia zarówno akcji strajkowej jak też demonstracji antycarskich. Nie oznaczało to jednak końca walki, wprost przeciwnie, strajk styczniowy dowiódł wielkiej bojowości klasy robotniczej i należało oczekiwać dalszego jej prowadzenia. Co ważniejsze, strajk pokazał, że robotnicy byli nie tylko inicjatorami ruchu społecznego, ale również hegemonym ruchu wyzwolenieczego, narodowego, który był tak żywy w Radomiu.

35/ Raport policmajstra do gubernatora radomskiego z dn. 2 maja 1905 roku, AP Radom, KGR 1364a k. 17 oraz J. Boniecki, Tradycje święta 1 maja, "Życie Radomskie" nr 99 z dnia 24 kwietnia 1964 roku.

WZROST FALI REWOLUCYJNEJ JESIENIA
1905 ROKU

W czerwcu, po krwawych wypadkach w Łodzi,^{36/} wybuchł w Radomiu strajk. Robotnicy pociągnęli za sobą część inteligencji i uczącą się młodzież szkół średnich. Gubernator stwierdzał, że "skrajnie burzliwy stan" w jakim znajdują się robotnicy, podtrzymuje wzburzenie wśród innych klas ludności "głównie chłopstwa".

W lipcu przystąpili do strajku piekarze. Sytuacja stawała się groźna, a władze zmuszone były uruchomić piekarnie wojskowe.

W sierpniu zastrajkowali robotnicy fabryk oraz elektrowni, skutkiem czego został wstrzymany dopływ prądu, zamknięte sklepy i wstrzymano na pewien czas ruch kołowy. W ciągu kilku nocy miasto oświetlane było przy pomocy ogniak i pochodni.

^{36/} P.Korzec, Walki rewolucyjne w Łodzi i Okręgu Łódzkim w latach 1905-1907, Warszawa 1956r. s. 133-149.

Te drobne wystąpienia były ciągłością akcji rewolucyjnej, którą zapoczątkowano w grudniu ubiegłego roku. Utrzymujący się stan napięcia niepokoił władze carskie. Mobilizacja proletariatu do dalszej intesywnej walki możliwa była w każdej chwili. Zależało to w dużym stopniu od warunków i siły rewolucji w całym kraju, a nawet w całym imperium.

Jesienią 1905 roku proletariatusyjski ruszył do nowego szturmego przeciwko absolutyzmowi carskiemu. Było to impulsem do ożywienia walki w Królestwie. Wzrastała też coraz bardziej fala ruchu rewolucyjnego w Radomiu i guberni radomskiej.

We wrześniu zastrajkowali robotnicy w garbarni Adlera i w zakładzie odlewniczym Sztolmana. Robotnicy huty żądali zwiększenia płacy i polepszenia warunków bytu. Mnogożyły się również akcje zbrojne.

W dniu 7 października 1905 roku, były uczeń gimnazjalny Stanisław Zbrowski dokonał zamachu na przechodzącego ul. Lubelską kapitana Zabiełkę. Skończyło się to tragicznie dla młodego zamachowca. Otoczony przez strażników odebrał sobie życie wystrzałem z rewolweru. Zabiełko wyszedł z zamachu cało, bowiem rzucona pod jego nogi bomba nie eksplodowała. ^{37/}

Nasilenie ruchu strajkowego i wystąpień rewolucyjnych w Radomiu przypada na listopad i grudzień 1905 roku, a więc nieco odmiennie niż miało to miejsce w dużych ośrodkach miejskich. W Warszawie i Łodzi kulminacyjna fala rewolucji przypadła miesiąc wcześniej, w okresie strajku październikowo-listopadowego.

Wydany pod naciskiem walki ludowej manifest październikowy, w którym carat obiecywał ludności swojego imperium

37/"Wici" z 15 I 1906 r. oraz AP Radom, Naczelnik żandarmerii pow. radomskiego... nr 14/1905 cz.I. k.374-5, KGR 149/1905 s. 83-84, 91-92, AGAD, GGW 103746 k.259-260.

wszelkie swobody demokratyczne, nie zahamował walki. Ła-twowierni sądzili wówczas, że spełniły się cele rewolucji. Burżuazja starała się nawet przekonać masę ludową. Ale robotnicy prowadzili walkę dalej, żądając już nie ustępstw od caratu, ale jego likwidacji. Szybko okazało się, że carat nie zamierzał ani kapitulować, ani zamieniać deklaracji z 30 października w czyn. Wprost przeciwnie, nastąpiła pełna mobilizacja wszystkich sił absolutyzmu. W Królestwie wprowadzono stan wojenny, wojsko otrzymało rozkaz używania broni dla bezlitosnego tłumienia zgromadzeń robotniczych. Więzienia przepełniły się tysiącami przywódców i bojowników rewolucji. W tych okolicznościach wprost niewiarygodnie brzmiały słowa proendeckiej "Gazety Radomskiej". Pisała ona na początku listopada - "Zdawało się, że niedziela ubiegła /5 XI/ poświęcona uroczystościom z powodu Najwyższego Manifestu zapowiadającego ludowi wolność i swobodę przejdzie spokojnie i poważnie, niestety około godz. 6-tej po południu ogłuszający huk wstrząsnął całym miastem i rozwiął szkodną nadzieję. Oto nieznaną sprawcą podłożył pod gmach... w którym mieści się Zarząd Powiatowy i mieszkanie naczelnika powiatu, przyrząd wybuchowy. Siła wybuchu... rozwaliła ścianę klatki schodowej... od dachu do dołu... Ramy niektórych okien wyrwane, wszystkie szyby... potrząskane, futryny wystąpiły z murów... Szkło i cegła pokryły wszystkie podłogi, biurka i szafy... Wybuch powybił mnóstwo szyb nie tylko w domach sąsiednich, lecz... i w domach położonych po przeciwnej stronie ulicy Warszawskiej". ^{38/}

Zacytowany fragment proendeckiego pisma charakteryzuje z jednej strony obawy burżuazji o dalszy rozwój wypadków, z drugiej dowodzi, że nie wszyscy uwierzyli w do-

38/"Gazeta Radomska" nr 88 z 8 listopada 1905 roku

brodusznosc carska. Podczas gdy endecja czekała na załamanie rewolucyjnych wystąpień mas,^{39/} te z coraz większą siłą walczyły o swe prawa i interesy.

W aktach znajdują się sprawozdania o wiecach mających charakter polityczny i ekonomiczny. W dniu 27 listopada 1905 roku w sali resursy obywatelskiej w Radomiu odbył się wiec polityczny. Brało w nim udział około 700 osób, przeważnie robotnicy, czeladnicy i majstrzy wolnych zawodów. Przemówienia wygłosili między innymi przedstawiciele PPS: Bujno i Tkaczewski z Warszawy oraz Daum ze Starachowic, przedstawiciel SDKPiL - Janicki oraz przedstawiciel "Bundu" - Jakubowski, a także przedstawiciel Postępowej Demokracji w Radomiu - H. Fidler.

Podczas przemówień wznoszono okrzyki - Niech żyje socjalizm! Niech żyje rewolucja! Śpiewano pieśni narodowe i rewolucyjne. Na wiecu przeważali członkowie i sympatycy PPS i SDKPiL.^{40/}

Tego samego dnia odbył się wiec rzemieślników w lokalu kasy radomskich przemysłowców w obecności Inspektora Fabrycznego. Obecnych było 350 osób. Poruszano sprawy zarobków, ubezpieczeń na wypadek choroby, kształcenia i dokształcania pracowników.

W dniu 2 grudnia "Bund" zwołał wiec rzemieślników żydowskich, w którym wzięło udział 300 osób. Zebrani poruszyli sprawy "polityki wewnętrznej" i omawiali program partii.

Radomscy drukarze 17 grudnia na wspólnym zebraniu omawiali zagadnienia dotyczące podwyżki zarobków, ustalania liczby uczniów drukarskich i zecerów. Na wiecu wysunięty został postulat zorganizowania związku drukarzy. Podnoszono

39/"Gazeta Polska" - pisała wówczas "tak nie można żyć, się musi przesilić"- nr 307 z 25 listopada 1905 rok

40/ AP Radom, KGR 2198

także sprawę ustalenia godzin pracy oraz higieny i bezpieczeństwa w zakładach drukarskich.^{41/}

Na początku grudnia miały miejsce wiece subiektów w zakładach handlowych i przemysłowych, na których dominowały zagadnienia ekonomiczne.^{42/}

W grudniu dwukrotnie strajkowali pracownicy Urzędu Pocztowo-Telegraficznego, a Związek Pracowników Poczty wydał ulotki nawołujące do poparcia strajkujących. Za udział w tym strajku usunięto 9 pracowników.

Strajki odbywały się równocześnie w kilku fabrykach i zakładach. Szczególnie dokuczliwy dla władz był strajk w rosyjskim Towarzystwie Elektrycznym "Union", w połowie grudnia. Gubernator E. Szczyrowski osobiście wydał polecenie, by policja siłą zmusiła robotników do zaniechania strajku. Rzemieślnicy stosowali władze również wobec właścicieli sklepów, którzy zamykali je w obawie przed mogącymi nastąpić szkodami w czasie zamieszek. Niektóre sklepy zamykane były z polecenia i pod presją PPS. W takich wypadkach na właścicieli nakładano kary pieniężne. Ponadto administracja carska obawiała się, że w sklepach, fabrykach i zakładach rzemieślniczych bojówki partyjne mogą gromadzić broń. Stąd bardzo często przeprowadzano rewizje o różnych porach dnia i nocy.^{43/}

W listopadzie i grudniu 1905 roku strajkowali robotnicy giserni Sztolmana na Gliniach. Fakt ten godny jest uwagi głównie z tego względu, że propaganda socjalistyczna odnosiła tam rezultaty bardzo nikłe, a robotnicy przez cały czas byli pod wpływem agitacji endeckiej. W czasie jednego z wieców na początku grudnia doszło tam do konfrontacji

41/ AP Radom, KGR 1413a s. 43

42/ AP Radom, KGR 2198

43/ AP Radom, KGR 3142

cji stanowisk endecji, SDKPiL i PPS. Po wyjaśnieniu programów większość robotników opowiedziała się za programem PPS. Od tej pory wpływy endecji w zakładzie skurczyły się nieomal do zera. Trwała też wymiana zdań między przedstawicielami PPS i SDKPiL. Dyskusja, jak pisały pepesowskie "Wici", była rzeczowa i dotyczyła "kwestii programowych ze szczególnym uwzględnieniem... konstytuandy Warszawskiej", oraz roli związków zawodowych. 44/

W połowie grudnia strajkiem objęte zostały sklepy apteczne. Żądania szły w kierunku uzyskania podwyżki zarobków, zmniejszenia godzin pracy, przyznania urlopów oraz zmiany stołowania u właścicieli na ekwiwalent pieniężny. Strajk ustał dopiero po uwzględnieniu żądań pracowniczych.

Dzięki strajkowi skrócono o godzinę dzień pracy uczniom stolarskim. Radomskie "Wici" z uznaniem pisały o tym strajku - "mamy bardzo znamienity objaw wyrobienia naszych młodych uczniów, w warsztacie Przykusińskiego czeladnicy pracowali, jak wszędzie 9 godzin, podczas gdy chłopcy pracowali 10 godzin. Ta krzywdząca niesprawiedliwość i wyzysk zmusiły chłopców do strajku... po czterodniowym bezrobociu stało się zadość ich żądaniom. Nie pierwszy już raz strajkiem zdobywamy swe żądania. Już nawet pracodawcy... zrozumieli, że my pracując u nich, nie jesteśmy ich niewolnikami. 45/

W dalszym ciągu odbywały się napady zbrojne. Wieczorem 6 listopada 1905 roku nieznanymi sprawcy ciężko ranili na ulicy Kościelnej żandarma Durniewa, 46/ 29 grudnia z rana w wyniku zamachu ranny został na ulicy Spornej /dziś Witolda/ strażnik ziemski Cyryl Bettlejko, 47/ na początku stycznia 1906 roku urządzono zamach bomby na komisarza policji Lwa

44/"Wici" nr 3 z 15 stycznia 1906 roku

45/"Wici" nr 3 z 15 stycznia 1906 roku

46/"Gazeta Radomska" nr 88 z 8 listopada 1905 roku

47/ AP Radom, GKR 3142

Stankiewicza. 48/

Grudzień roku 1905 był miesiącem o najwyższym wznieśnieniu fali rewolucyjnej. Fabryki z reguły nieczynne, sklepy - prócz spożywczych - pozamykane, miasto zarzucone odeszwami, na ulicach ciągle tłumy. Propaganda partii politycznych sięgała do najmniejszych zakładów, urzędów, szkół, a nawet miejscowego garnizonu. "Dzisiaj nie ma piędzi ziemi niezabuntowanej" - głosiła jedna z odesz Radomskiego Komitetu PPS. 49/

Na tak różnorodny i wielki rozmach walki jesienią 1905 roku miały niepośledni wpływ próby zbliżenia stanowisk, a nawet współdziałania w pewnym okresie partii robotniczych w Radomiu.

Wspomniałem już o dyskusjach prowadzonych przez PPS i SDKPiL przy okazji wiecu w giserni na "Glinicach". Istnieją ślady świadczące o wypożyczaniu broni przez socjaldemokratów od pepesowskiej bojówki do prowadzenia własnych akcji wymagających ochrony zbrojnej. 50/ Wreszcie do zbliżenia działalności doszło pomiędzy "Bundem" i PPS, co było wówczas rzadkością. 51/

Radom w 1905 roku był ośrodkiem ruchu strajkowego i rewolucyjnego, promieniującym na cały region. Około 80% robotników zatrudnionych w fabrykach podległych Inspekcji Fabrycznej w guberni radomskiej uczestniczyło w strajku. Pod

48/ Tamże

49/ Odezwa Radomskiego Okręgowego Komitetu PPS z grudnia 1905 roku p.t.: "Towarzysze i Obywatele"! AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... nr 14/1905 cz. I. k. 471

50/ AP Radom, RGZŻ nr 22/1910 k. 57 - zeznania aresztowanego członka PPS Wł. Górnego

51/ A. Żarnowska, Głębia rozłamu... PPS... s. 324

tym względem gubernia radomska zajmowała czwarte miejsce w Królestwie za guberniami: warszawską, piotrkowską i kalińską.^{52/}

Królestwo Polskie, które liczyło w 1905 roku tylko 13,5% robotników przemysłowych całego imperium, dało 29% strajków i 28% ogólnej ilości strajkujących.^{53/}

Walki w następnych miesiącach nie miały już tej dynamiki i rozmachu, jaki cechował akcję w listopadzie i grudniu 1905 roku. Wprawdzie partie robotnicze usiłowały mobilizować masy do jej kontynuowania, ale wysiłki te nie znalazły już wielkiego posłuchu.

Odpyw fali rewolucyjnej w całym kraju, dotyczył także Radomia i okolic.

WALKI REWOLUCYJNE RADOMSKIEGO PROLETARIATU W 1906 ROKU

Po załamaniu się powstania grudniowego, nastąpił okres opadania fali rewolucyjnej, wzmogło się natomiast natarcie sił kontrrewolucji. Cechą charakterystyczną dla Radomia w tym czasie był gwałtowny spadek liczby strajków i strajkujących. Ten najważniejszy element składowy rewolucyjnych wystąpień mas schodził coraz bardziej na plan dal-
szy. W zasadniczy sposób osłabiło to siły rewolucji.

Sytuacja ekonomiczna klasy robotniczej była bardzo trudna. W wyniku kryzysu zamknięto wiele fabryk. Proces ten nie został zahamowany i w dalszym ciągu wzrastało bezrobocie. Polska Partia Socjalistyczna w wydanej odezwie na początku stycznia 1906 roku nawoływała fabrykantów, by tam gdzie jest to możliwe kontynuować produkcję. W odezwie znajdują się fragmenty zapowiadające wznowienie walki, jeśli okaże się to konieczne. "Zamykają zakłady ludzie-głosiła odezwa-
posiadający olbrzymie fortuny, ludzie, którzy dorobili się

52/ A. Żarnowska, Próba analizy ruchu strajkowego w Królestwie Polskim w dobie rewolucji 1905-7, Przegl.Hist. T.LVI. 1965 z. 3 s. 448

53/F. Tych, Na barykadach 1905 roku, "Trybuna Ludu" nr 23 z 23 stycznia 1965 roku

kroci z krawicy i potu ludu roboczego, którzy mogliby przetrwać kryzys... Ostrzegamy więc... bo nie jesteśmy w stanie z jednej strony wyżywić głodujące masy, z drugiej zaś, okiełznać namiętności, których wybuch spowodować może głód".^{54/}

Tymczasem nasilenie represji wzmagano się z każdym dniem. Rewizje i aresztowania nie ustawały. W styczniu uwięziono Józefę Komorowską za znalezione u niej proklamacje, gazety i pisma konspiracyjne, świadczące o jej działalności antyrządowej.^{55/} W lutym aresztowano: Ciszka, Paca, Malarskiego, Pietrasa i Deresiewicza, u których znalezione zostały wydawnictwa partyjne, a u Deresiewicza nawet tajna drukarnia. Za utrzymywanie kontaktów z tymi ostatnimi oraz rewolucyjną działalność w ramach partii robotniczych, aresztowani zostali nadto: Jarząbek, Lisowski, Jakubowski, Potocki i kilku innych.^{56/}

Mimo utrudnień, życie organizacyjne partii robotniczych nie ustawało. Szerzyła się agitacja, kolportowano pisma ulotne i prasę partyjną. Pod wpływem tej agitacji, 22 stycznia odbył się jednodniowy strajk w fabrykach, zaś 3 lutego w pierwszą rocznicę krwawej masakry przed gubernatorstwem, rozkolportowano odezwy RKR poświęcone tym wydarzeniom. Polska Partia Socjalistyczna czyniła próby nawiązania łączności z więźniami politycznymi przebywającymi w miejscowym więzieniu. Znajdowało się tam około 150 politycznych, do których nie miały dostępu nawet najbliższe rodziny. Cele przepiękne były do tego stopnia, że władze zmniejszały kary kryminalistom, by

54/ Odezwa ze stycznia 1906 roku, zamieszczona w nr 4 - 5 "Wici" z 1 kwietnia 1906 r.

55/ AP Radom, KGR 3168 - raport z dn. 12 stycznia 1906 roku

56/ AP Radom, KGR 3192 - raport z 17 lutego 1906 roku

ulożone politycznych. Aresztowania obejmowały zarówno ludność miejską jak również chłopów okolicznych wsi. Więziono pisarzy gminnych, nauczycieli szkół elementarnych i średnich, uczniów, włościan.^{57/} Odbywały się przyspieszone procesy sądowe i egzekucje.

Na początku kwietnia Warszawski Sąd Wojenny rozpatrywał sprawę dwóch mieszkańców Radomia, Jana Chojnackiego i Władysława Guzińskiego. Sfabrykowany akt oskarżenia zarzucał im zbrojny napad na kasę urzędu gminnego w Wielogórze. W wyniku wyroku skazującego obaj straceni zostali 14 kwietnia 1906 roku na stokach Cytadeli Warszawskiej.^{58/} Był to proces przykładowy, odstraszający, profilaktyczny.

Represje rzutowały w sposób zasadniczy na przebieg święta robotniczego w 1906 roku. Gubernator radomski otrzymał telegraficzne polecenie od Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, by 1 maja nie dopuszczać do zebrań, pochodów i wszelkiego rodzaju demonstracji robotniczych.^{59/}

W dniu tym na ulicach Radomia patrole wojskowe były wzmocnione. Prócz zwykłych straży rozstawiono kozaków. Krążyły oddziały dragonów. Policja dokonała kilkunasturewizji w różnych punktach miasta. Splądrowano między innymi mieszkanie Okoniewskich przy ulicy Szerokiej, gdzie wielokrotnie odbywały się zebrania działaczy PRS.^{60/}

Partie robotnicze przewidując możliwość represji, postanowiły nie urządzać żadnych demonstracji ani pochodów. Tym razem spokój i powszechne milczenie miało być

57/"Wici" nr 4-5 z 1 kwietnia 1906 roku

58/"Głos Radomski" nr 12 z 5 IV 1906 r. i nr 16 z 14 IV 1906 r.

59/ AP Radom, KGR 2262

60/"Kurier Radomski" z 3 V 1906 r. i "Głos Radomski" nr 25 z 3 V 1906 r.

wyrazem "czysto dobrowolnego proletariackiego protestu".^{61/}
 "Milczenie" to dotyczyło również fabryk i warsztatów rzemieślniczych, które przerwały pracę. Zamknięto także część sklepów. W dzielnicach robotniczych na drzewach, szupach, kominach powiewały czerwone sztandary. W dniu tym więźniowie polityczni śpiewali pieśni rewolucyjne w swoich celach.^{62/}

Na ulicach przez cały dzień było spokojnie, a "święto robotnicze - jak z przekąsem pisał proendecki "Głos Radomski" - nie zostało niczym sprofanowane".^{63/}

Wydawało się, że rewolucja jest już u kresu sił, że nic się już zdarzyć nie może. Gwałtowny terror hamował wszelkie zamiary. Wydarzenia, które miały miejsce w następnych miesiącach 1906 roku, nie przedstawiały już większej siły. Pojedyncze napady zbrojne bojówek PHS oraz sporadyczne strajki w fabrykach, nie stanowiły już bezpośredniego zagrożenia dla absolutyzmu carskiego.

Pod koniec maja więźniowie polityczni urządzili trzydniową głodówkę, żądając natychmiastowego przyspieszenia śledztwa. Przerwano ją dopiero wówczas, kiedy prokurator zapewnił, że podejmie niezbędne kroki celem realizacji tych postulatów.^{64/} Sprawa ta była przedmiotem interpelacji posłów polskich w Dumie Carskiej, a cała Izba uznała ją jako nagłą. Wśród więzionych byli głównie pracownicy miejscowych warsztatów kolejowych.^{65/}

61/"Robotnik" nr 92 z 7 maja 1906 r.

62/ AP Radom, KGR 2262 s. 323, telegram gub. radomskiego do gen. gub. warszawskiego i MSW z 2 maja 1906 r.

63/"Głos Radomski" nr 23 z 3 maja 1906 r.

64/"Głos Radomski" nr 35 z 31 maja 1906 r.

65/"Dzwon Polski" nr 127 z 12 VI 1906 r. oraz "Głos Radomski" nr 40 z 16 czerwca 1906 r.

W połowie czerwca zorganizowali strajk czeladnicy szewscy, żądając zmniejszenia godzin pracy i podwyżki zarobków. W czasie strajku doszło do rozruchów w warsztacie Józefa Przyłuskiego na "Glinicach" i Jakubowskiego na ul. Wysokiej /dziś 1 Maja/, gdzie zniszczony został zapas skór. Strajkujący nakłonili też do przerwania pracy swych kolegów w warsztacie Prokopczyka na ulicy Wysokiej i w warsztacie Żórawskiego na "Zamłynie".

W dwa dni później przystąpili do strajku czeladnicy radomskich piekarń. Pomagali się między innymi zmiany godzin pracy. Chodziło o takie rozplanowanie roboty, by w niedziele i święta rozpoczynać zajęcia nie wcześniej jak o godzinie dziewiątej wieczorem. Ponadto walka szła o zamianę przymusowego dotąd stołowania się u właściciela na ekwiwalent pieniężny.^{66/}

Nie jesteśmy w stanie odpowiedzieć w jakim stopniu walka czeladników w piekarniach i warsztatach szewskich odniosła rezultaty.

Nieco większego rozmachu nabrały wystąpienia robotników zatrudnionych w cegielniach. Na początku sierpnia 1906 roku wszyscy porzucili jednocześnie pracę, żądając podwyższenia zarobków o 13%. Robotnicy zagrozili, że w razie niespełnienia ich postulatów unieruchomią wszystkie cegielnie i narażą właścicieli na duże straty. Po trzech dniach właściciele ustąpili.^{67/} Był to jeden z ostatnich zwycięskich strajków w roku 1906 na terenie Radomia.

Współdziałanie fabrykantów z władzami administracyjnymi w zwalczaniu wystąpień o charakterze ekonomicznym prowadziło do bezlitosnego tępienia ruchu już w za-

66/"Kurier Radomski" z 19 czerwca 1906 roku

67/"Kurier Radomski" z 9 i 11 sierpnia 1906 roku

rodku. Poprzez terror i przekupstwo najbardziej chwiejnego elementu w fabrykach przeciwnicy rewolucji wprowadzali rozdźwięk do szeregów klasy robotniczej. Obiektem najbardziej zacieklej nagonki stali się przede wszystkim przywódcy i inspiratorzy akcji antycarskich i antyburżuazyjnych. Wrogowie proletariatu wiedzieli, że izolacja jednostek najbardziej świątliwych i najbardziej aktywnych umożliwi szybkie załamanie rewolucji.

Pod koniec roku już tylko pojedyncze akty antycarskie prowadzone przez działające w podziemiu partie robotnicze przypominały o trwaniu i istnieniu bojowych szeregów antycarskiego i antyburżuazyjnego systemu.

W dniu 23 października w godzinach popołudniowych bojówka PFS dokonała zbrojnego napadu na kasę kolei towarowej w Radomiu. Uzbrojeni w rewolwery bojowcy wtargnęli do pomieszczenia kasy i zabrali około 2000 rubli. Zaalarmowane wystrzałami wojsko przybyło ze stacji osobowej na pomoc, a kozacy rzucili się za uciekającymi w stronę miasta. Mimo natychmiastowego pościgu sprawy napadu zbiegli. Podczas tej akcji zranieni zostali dwaj żołnierze trzymający wartę przy kasie.^{68/} Napad ten odbił się głośnym echem w całym kraju. Miał on miejsce w okresie kiedy w ramach PFS toczyła się ostra polemika na temat taktyki partii wobec wojska. Lewe skrzydło PFS zwane "młodymi" występowało przeciw prowadzonej przez organizację bojową akcji terrorystycznej. "Młodzi" widzieli w szeregach prostych żołnierzy potencjalnych sprzymierzeńców rewolucji. Każdy akt bojowy, w którym ginęli żołnierze, był według nich zaprzepaszczeniem nadziei na pozyskanie robotników i chłopów w mundurach dla sprawy rewolucji. Prawe skrzydło PFS zwane "sta-

68/"Kurier Radomski" z 25 X 1906 r. oraz akta Naczelnika żandarmerii powiatu radomskiego... nr 34/1907 k. 10.

rymi" wyznawało odmienną koncepcję w tej sprawie. "Starzy" nie wierzyli w możliwości rewolucyjne armii carskiej. Przykład radomskiej bojówki posłużył większości lewicowej na IX Zjeździe PFS w listopadzie 1906 roku do przeprowadzenia gruntownej krytyki stanowiska "starych".^{69/}

Rewolucja w Radomiu zakończyła drugi rok swego istnienia mocnym, ale i krwawym akcentem, W dniu 16 grudnia miastem wstrząsnęła eksplozja bomby o dużej sile wybuchu. W kilka minut później wszyscy wiedzieli, że "przeznaczono ją" dla zlikwidowania naczelnika żandarmerii gubernialnej pułkownika Von Płotto, który należał do najbardziej znienawidzonych urzędników carskich w gubernii. Von Płotto zasłynął z okrucieństwa w stosunku do badanych więźniów politycznych. Znany był z tego już w Piotrkowie, gdzie w tamtejszym więzieniu z jego nakazu katowano łódzkich i piotrkowskich działaczy rewolucyjnych. Zapadł wyrok PFS skazujący okrutnego żandarma w oficerskim mundurze na karę śmierci. Radomska organizacja bojowa wzięła na siebie ten trudny obowiązek jego wykonania. Zamach wykonali dwaj młodzi członkowie partii - instruktor organizacji bojowej Stanisław Hempel i uczeń szkoły handlowej Stanisław Werner.

Rola Wernera ograniczała się do obserwacji i dawaania znaków Hempelowi o zbliżaniu się pojazdu, w którym Von Płotto wracał do swojego mieszkania przy ul. Michałowskiej /dziś Sienkiewicza/. Bomba rzucona przez Hempela pod nogi naczelnika żandarmerii eksplodowała. Von Płotto poszarpany w czasie wybuchu zmarł w szpitalu. Główny zamachowiec Stanisław Hempel zbiegł, natomiast Werner został aresztowany przez strażników. Mimo młodego wieku w śledz-

69/"W sprawie organizacji bojowej - Polskiej Partii Socjalistycznej", Warszawa 1906 r. /wyd. PFS Frakcji Rewolucyjnej/.

twie zachował się jak dojrzały bojownik o sprawę wolności. Nie padło z jego ust żadne nazwisko znanych mu członków organizacji bojowej.

Sąd polowy uznał go winnym zamachowi na życie pułkownika Von Płotto i skazał na karę śmierci. Wyrok wykonany został 20 grudnia o świcie na skraju lasu "kapturskiego" pod Radomiem. ^{70/}

Na wieść o straceniu Wernera zastrajkowali wszyscy robotnicy w Radomiu. W ten sposób "stwierdzili łączność i solidarność z jego czynem i uosobili go jako bohatera i męczennika rewolucji". ^{71/}

OSTATNI AKT REWOLUCJI

Lata 1907 - 1908 były okresem szalejącej reakcji i terroru ze strony administracji carskiej. Nasilały się aresztowania działaczy rewolucyjnych, mnożyły decyzje o zsyłkach w drodze administracyjnej, trwały procesy polityczne.

W sierpniu 1907 roku aresztowano w Radomiu uczestników napadu na kasę Towarzystwa Kredytowego, we wrześniu żandarmeria uwięziła 19 członków PPS, rozbijając w ten sposób zasadniczy trzon partii w mieście. Naczelnik żandarmerii w złożonym raporcie donosił gubernatorowi o "likwidacji Koła Radomskiego PPS", skonfiskowaniu dynamitu i innych materiałów wybuchowych. ^{72/}

W miarę postępujących represji rządu carskiego, do

70/ AP Radom, KGR 3198, RGZŻ nr 11/1907, Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce T.V. nr 1/17/.

71/"Łodzianin" nr 30 z 22 lutego 1907 roku.

72/ AP Radom, KGR 3199, raport z 17 września 1907 roku

Terror okresu stołypinowskiego doprowadził do wyniszczenia najbardziej wyrobionych społecznie i polityczniedziałaczy rewolucyjnych. Na kilka lat zahamowany został rozwój ruchu robotniczego zarówno w Radomiu jak i Ziemi Radomskiej.

Rewolucja skończyła się przegraną, ale zdołała wywalczyć pewne ograniczone swobody demokratyczne. Najważniejszą jednak zdobyczą rewolucji stał się trwały wzrost świadomości politycznej szerokich mas.

CZĘŚĆ II

UCZESTNICY REWOLUCJI

1905 — 1907 ROKU

UCZESTNICY REWOLUCJI 1905 — 1907 ROKU

ADAMSKI WŁADYSŁAW s. Franciszka

Mieszkaniec przedmieścia "Zamkynie" w Radomiu, urodzony w roku 1880, z zawodu szewc. Za działalność antycarską osadzony w więzieniu radomskim. Na wniosek Naczelnika Radomskiej Żandarmerii Gubernialnej skazany w roku 1908 na zesłanie do guberni arenburskiej na czas trwania w Królestwie Polskim nadzwyczajnej ochrony wojskowej.

/AP Radom, Akta więzienia radomskiego sygn. 18 - arkusz więźnia, oraz KGR 1660 k. 7 poz. 1/.

BACKOWSKI /imienia brak/

Mieszkaniec miasta Radomia. Członek organizacji bojowej PPS. Wchodził w skład piątki bojowej garbarzy kierowanej przez Jana Woškę. Brak bliższych danych.

/Rehabilitacja działaczy niepodległościowych z 1906 r., "Trybuna" - tygodnik radomski nr 52 z 24 grudnia 1937 roku/.

BARANOWSKI STANISŁAW s. Antoniego

Mieszkaniec miasta Radomia, urodzony w roku 1871 w powiecie pułtuskim. Robotnik, żonaty. Aresztowany w Radomiu w marcu 1908 roku i tu uwięziony. Według zeznań aresztowanego wcześniej członka PPS w Radomiu - Protasiego Kruczkę, Baranowski był członkiem PPS.

/AP Radom, RGZ nr 10/1908 cz. II. k. 277/.

BARANSKA IRENA c. Franciszka

Zamieszkała w Radomiu. W 1908 roku aresztowana za działalność polityczną. Na wniosek Naczelnika Radomskiej Żandarmerii Gubernialnej skazana w drodze administracyjnej na Sybir. Władze carskie zmieniły pierwotną decyzję i pozwoliły Barańskiej zamieszkiwać nadal w Królestwie, ale tylko w miejscowościach, nie objętych stanem wojennym. Brak szczegółów o formach działalności politycznej Ireny Barańskiej.

/AP Radom, KGR 1660 k. 1, KGR 2420 s. 29 poz. 348/

BARANSKI JAN, MIKOŁAJ s. Ludwika

Urodzony w roku 1877, pracownik cegielni, żonaty, na utrzymaniu pięcioro dzieci. Współorganizator strajku kolejarzy w roku 1906 i uczestnik demonstracji antycarskich w okresie rewolucji. W roku 1908 decyzją generała gubernatora warszawskiego skazany do guberni erenburskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim.

/AP Radom, KGR 2233 k. 1063, KGR 2420 s. 30 poz. 363 i s. 69 poz. 785, KGR 1660 k. 7 poz. 12 oraz Wł. Gubała, Radom miasto chlubnych tradycji 1905-1945, Radom 1955 r. s. 10/.

BARCIKOWSKI STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1885 roku. Według danych żandarmerii członek SDKPiL. Za wrogą działalność polityczną skierowaną przeciwko rządowi carskiemu, na mocy decyzji warszawskiego generała gubernatora z 1908 roku, skazany na zesłanie do guberni erenburskiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego. Brak bliższych danych.

/AP Radom, KGR 2233 k. 530 - 531, KGR 2420 s. 31 poz. 372, KGR 1660 k. 7 poz. 8, KGR 1762 k. 164 - 165/.

BARSZCZ HENRYK

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1888 roku. Członek PPS a po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, członek Frakcji Rewolucyjnej. Działał w ramach organizacji bojowej. Aresztowany w 1907 roku we wsi Oficjałów powiatu opatowskiego. Więziony w Sandomierzu a następnie skazany na 3 lata do guberni tobolskiej.

/AP Radom, KGR 1762 k. 537, KGR 2233 k. 2048, KGR 2420 poz. 21/.

BARTODZEJ JAN s. Antoniego

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1885 roku, kawaler, członek SDKPiL, posługujący się pseudonimem "Dzielny". Według tajnych wiadomości żandarmerii był agitatorom i łącznikiem między robotnikami i chłopami podradomskich wsi. Przy rewizji znaleziono u niego zapiski z pseudonimami robotników z fabryki Bramsa - członków SDKPiL. Osadzony w więzieniu radomskim w roku 1908. Na liście zesłańców figuruje pod pozycją 21 z adnotacją - wysłała się go na dwa lata do guberni tomskiej.

/AP Radom, KGR 1762 k. 100, 106, 113, KGR 2420 s. 31 poz. 378/

BARTODZEJ JÓZEF s. Antoniego

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1875 roku, członek SDKPiL, pseudonim "Błady". W partii pełnił funkcję agitatora. U niego w domu odbywały się konspiracyjne zebrania partyjne. Przy wejściu do domu obowiązywało hasło "od Józefa do "Bładego"". "Błady" według danych policji wymieniany był kilkakrotnie w księdze sprawozdań SDKPiL, znalezionej u "Litwina" - Ejsmonta. Przypuszczać należy, że Józef Bartodziej pracował w zakładzie Bramsa i utrzymywał żywe kontakty z robotnikami. Był on jednym z bardziej zaufanych członków par-

54
 ti'. Znalaziono przy nim książkę z zapisami i informacjami o radomskim i lubelskim - okręgach SDKPiL. Uwięziony w Radomiu w 1908 roku, a następnie przeniesiony do więzienia sandomierskiego. W tym samym roku skazany na dwa lata do guberni tomskiej.

/AP Radom, KGR 1762 k. 99,106,113, KGR 2420 s. 31 poz.377/.

BIELAWSKI MICHAŁ

Pochodził ze wsi Dębiny gm. Potworów, mieszkał w Radomiu w dzielnicy "Żakowice", żonaty, z zawodu ślusarz. W roku 1908 aresztowany za działalność antyrządową. Więziony w Radomiu. W lutym 1912 roku Warszawska Izba Sądowa skazała go na zesłanie do guberni irkuckiej za działalność polityczną i przynależność do PFS. Żona Bielawskiego Emilia czyniła starania u władz, by zezwolono jej na wyjazd z mężem.

/AP Radom, Rząd Gubernialny Radomski - dalej RGR - nr 105/1912 k. 109 - 110/.

BIŃKOWSKI JÓZEF s. Stanisława

Urodzony w roku 1891 w Radomiu, robotnik. W latach 1905 - 1908 działał w PFS i PFS-Lewicy w Radomiu pod pseudonimem "Wrona" jako członek grupy bojowej. Aresztowany w marcu 1908 roku i osadzony w więzieniu radomskim. Na rozprawie w 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na 2 lata i 8 miesięcy więzienia. Katorgę odbywał w latach 1912-13 w orłowskim więzieniu centralnym. Na zesłaniu do roku 1914 w guberni irkuckiej.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu cz. I. w opr. Jerzego Targalskiego, Z pola walki nr 2/ 34/ z 1966 r. s. 186/.

BIRENBAUM BEREK

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1890, bez wyuczonego zawodu. Za antyrządową działalność w czasie rewolucji uwięziony w 1909 roku. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do guberni irkuckiej jako katorżnik. Zarzucano mu również przynależność do PFS.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 105/.

BIRENBAUM FROIM

Urodzony około 1861 roku. Aresztowany w listopadzie 1905 roku we wsi Gołębiów podczas rozmów z żołnierzami 2-ej sotni II Dońskiego Pułku Kozaków. Birenbaum namawiał żołnierzy by nie słuchali rozkazów przełożonych. "Jeśli w czasie zaburzeń otrzymacie rozkaz użycia broni, nie strzelajcie do ludzi. Gdyby oficerowie grozili wam, strzelajcie raczej do nich niż do narodu".

/AP Radom, RGŻ nr 10/1905 cz. III k. 577/.

BLAJWAS SZLAMA

Urodzony w roku 1889 w Radomiu. Do 11-go roku życia przebywał u ojca, który był z zawodu szewcem. Po skończeniu 11 lat oddany został na praktykę do piekarni Erlicha na ul.Bożnicznej, gdzie przebywał 1 rok. Następnie wyjechał do Warszawy i tam praktykował w różnych piekarniach, zmieniając dość często miejsce pracy. W Warszawie zetknął się z ruchem socjalistycznym i wstąpił do "Bundu". Brał udział w akcji propagandowej i przechowywał u siebie broń oraz pisma ulotne. Do Radomia przyjeżdżał stosunkowo często i tu zorganizował pierwszą komórkę "Bundu" w roku 1904. W roku 1906 przybył tu na stałe i przystąpił do energicznej działalności propagandowej. Działał zarówno w Radomiu jak i w Szydłowcu, gdzie by-

ko najwięcej proletariatu pochodzenia żydowskiego. Policja radomska uznała go za głównego inspiratora zabójstwa Majora Grosfelda - właściciela piekarni w Radomiu. Usilne poszukiwania Blajwasa nie dawały rezultatów, ciągle był nieuchwytny. Aresztowano go dopiero w grudniu 1908 roku. W czasie zeznań absolutnie zaprzeczył jakoby należał do jakiegokolwiek partii politycznej. Ponieważ świadkowie oskarżenia potwierdzili zarzucane mu przez żandarmerię czyny na szkodę państwa, został uwięziony w Radomiu. W lutym 1912 roku Warszawska Izba Sądowa skazała go na 4 lata katorgi do guberni włodzimierskiej.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 262-263, 224, RGZŻ nr 57/1908 - teczka o Szlamie Blajwas/.

BŁACH STANISŁAW s. Augustyna

Urodzony w Radomiu w roku 1888, z zawodu ślusarz. Od roku 1904 członek PPS. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, członek Lewicy. Za działalność antyrządową w okresie rewolucji aresztowany w sierpniu 1908 roku i osadzony w więzieniu radomskim. Tam przebywał do sprawy, która odbyła się w lutym 1912 roku. Warszawska Izba Sądowa rozpatrywała wówczas sprawę członków radomskiej organizacji PPS. W wyniku rozprawy Błach skazany został na 6 lat katorgi. Z uwagi na młody wiek, karę zmniejszono do lat 4-ch, którą odsiadywał w Pskowie i na Syberii. Do kraju powrócił po rewolucji lutowej 1917 roku.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 24, 218, 224/.

BŁAŻEJEWSKI WŁADYSŁAW s. Ignacego

Urodzony w roku 1884 w Ostrowcu. Ukończył szkołę rzemieślniczą, z zawodu tokarz. W roku 1903 wstąpił do PPS w Ostrowcu, gdzie działał jako bojowiec i instruktor pod pseudonimem "Śledź" i "Anioł". W roku 1907 przybył do Rado -

mia i wstąpił do miejscowej organizacji PPS-Lewicy. Aresztowany po kilku miesiącach i zesłany administracyjnie na 3 lata do Kraju Narymskiego. Sądzony w roku 1912 przez Warszawską Izbę Sądową i skazany na 4 lata katorgi za przynależność do bojówki PPS. Katorgę odbywał w orłowskim więzieniu centralnym.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. I., Z pola walki nr 2/34/1966 r. s. 187/.

BLESSEK JÓZEF s. Sebastiana

Urodzony w roku 1874 w guberni radomskiej. W roku 1905 wstąpił do PPS i działał pod pseudonimem "Grab". Pracował w nielegalnej drukarni, a następnie jako organizator i członek Komitetu Radomskiego. Uczestnik I Zjazdu PPS-Lewicy w r. 1907. Aresztowany w marcu 1908 roku. Sądzony w Radomiu przez Warszawski Sąd Wojskowy za próbę rozbicia więzienia radomskiego i skazany na 4 lata katorgi. W sierpniu - wrześniu 1908 roku ponownie sądony za przynależność do PPS. Na zesłaniu do roku 1912 w guberni irkuckiej.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu cz. I, Z pola walki nr 2/34/1966 r. s. 187/.

BRZESKI JAN s. Ignacego

Urodzony w roku 1879 w gminie Kuczki, powiatu radomskiego, zamieszkały w Radomiu. Robotnik, żonaty. Aresztowany w marcu 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Według zeznań Protazego Krućka, Brzeski był członkiem PPS. Brak bliższych danych o jego działalności.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 263/.

CENDROWSKI ANTONI s. Jana

Urodzony w Szydłowcu w roku 1871, stale zamieszkały w Radomiu, ślusarz, żonaty. Pracował w fabryce odlewów żelaznych na ulicy Żabiej. Członek PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku i uwięziony w więzieniu radomskim. Następnie skazany na zesłanie do guberni archangielskiej.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 253-254/.

CHAMERSKI WŁADYSŁAW s. Józefa

Mieszkaniec Radomia, urodzony we wsi Piaseczno w roku 1889, z zawodu brukarz. Wyrokiem Warszawskiej Izby Sądowej z lutego 1912 roku skazany na 2 lata i 8 miesięcy więzienia. Brak danych o rodzaju przewinienia.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 31, 168, 224/.

CHMIELEWSKI KAZIMIERZ s. Władysława

Urodzony w roku 1891 w Radomiu i tu zamieszkały, z zawodu garbarz. Aresztowany w marcu 1908 roku. Według zeznań Pro-tazego Kruczka i Józefa Derfli, Chmielewski był członkiem PPS. Wywieziony w kwietniu 1908 roku do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej wraz z grupą innych uczestników rewolucji. Skazany w t. zw. trzeciej radomskiej sprawie na karę śmierci, następnie ułaskawiony przez Skazona. Karę śmierci zamieniono mu na bezterminowe ciężkie roboty.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 299, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana rewolucji 1905 roku, "Słowo Ludu" z 3 maja 1960 r., F. Kon, Sądy wojenne w Królestwie Polskim, Kraków 1909 r. s. 51. O ułaskawieniu niektórych działaczy przez Skazona pisała również moskiewska gazeta "Utro Rosji" z 3 XII 1909 r. oraz z 5 XII 1909 r./.

CHOCH JOZEF

Mieszkaniec Radomia, robotnik fabryki Kohna. Według zeznań aresztowanego wcześniej Józefa Derfli, Choch należał do Frakcji Rewolucyjnej PPS w Radomiu. Brak bliższych danych.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 10/.

CHOCHOWSKI BOLESŁAW s. Walentego

Urodzony w Radomiu w roku 1882. Aresztowany w marcu 1908 r. w swoim mieszkaniu. Według zeznań Derfli i Kruczka, był członkiem PPS, Skazany na zesłanie do guberni erenburskiej. /AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 315, KGR 2420 s. 59 poz. 669/.

CHOCHOWSKI WALENTY s. Ignacego

Urodzony w roku 1866 we wsi Studzianna powiatu opoczyńskiego, zamieszkały w Radomiu, stolarz, żonaty. Aresztowany na początku kwietnia 1908 roku i uwięziony w więzieniu radomskim. Według zeznań wcześniej aresztowanego Kruczka, Chochowski był członkiem PPS.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 289/.

CHODAKOWSKI ADAM s. Feliksa

Urodzony około roku 1881 w gminie Kowala powiatu radomskiego, zamieszkały w Radomiu, z zawodu szewo. Na utrzymaniu miał żonę i troje dzieci. Aresztowany w 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Za całokształt działalności antyrządowej w ramach radomskiej organizacji socjalistycznej w okresie rewolucji skazany w 1912 roku przez Warszawską Izbę Sądową na 5 lat katongi.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 267 - 268 i 224/.

CHOJNACKI JAN

Mieszkaniec Radomia, członek organizacji bojowej PRS. Aresztowany w roku 1906 po dokonanej akcji na urząd gminy Wielogóra, w czasie której skonfiskowano pieniądze z kasy gminnej na cele partyjne. Osadzony w więzieniu radomskim, a następnie przewieziony do Warszawy. W dniu 5 kwietnia 1906 roku Warszawski Sąd Wojenny skazał go na karę śmierci za działalność antyrządową. Wyrok wykonano 14 kwietnia 1906 roku na stokach Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, RGZŻ -teczka o W. Górczykim oraz "Głos Radomski" nr 12 z 5 kwietnia i nr 16 z 14 kwietnia 1906 roku/.

CHRZANOWSKI JAN

Mieszkaniec Radomia. Za przechowywanie w swoim domu proklamacji antyrządowych, znalezionych podczas rewizji, został skazany przez tymczasowego generała gubernatora radomskiego Butakowa na kilka miesięcy aresztu. Karę odbywał w więzieniu radomskim.

/AP Radom. Akta więzienia radomskiego nr 404/1906 syg.37/.

CHWAT GABRIEL s. Jakuba

Urodzony około 1886 roku, pochodzenia mieszczańskiego. Według tajnych wiadomości żandarmerii członek radomskiego "Bundu", zajmujący się przede wszystkim agitacją antyrządową wśród młodzieży żydowskiej. Posiadał bezpośrednie kontakty z młodzieżą należącą do różnych partii politycznych. W czasie rewizji w jego mieszkaniu na początku stycznia 1906 r. znaleziono 3 egzemplarze proklamacji w języku rosyjskim. W czasie przeprowadzania go z domu do więzienia usiłował nawiązać rozmowę ze strażakiem. Przekonywał go, że obecnie wszyscy powinni współpracować z rewolucjonistami, którzy walczą

o dobro ludu.

/ AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz. II. T. V. k. 1107-1108/.

CICHOŃSKI MARCELI s. Stanisława

Urodzony 9 stycznia 1869 roku w Radomiu, z zawodu tokarz. Do PRS wstąpił bezpośrednio po jej założeniu w roku 1893. Pierwszymi krokami w jego działalności politycznej było rozlepianie proklamacji w czasie świąt i maja. Przechowywał u siebie nielegalną literaturę. W roku 1896 musiał uciekać z Radomia jako podejrzany. Przeniósł się do Zagłębia Dąbrowskiego, gdzie dalej pracował w konspiracji. W roku 1898 został aresztowany w Strzemieszycach i osadzony na rok w Cytadeli Warszawskiej. Po odbyciu kary wrócił do Radomia. W roku 1905 brał aktywny udział w agitacji antymobilizacyjnej na terenie miasta. Za współorganizację strajku w Fabryce "Marywil" został ponownie aresztowany i więziony przez pół roku. Po odbyciu kary wyjechał do Łodzi.

/ZBOWID - Radom - arkusz osobowy/.

CISZEK WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia. Aresztowany w lutym 1906 roku i uwięziony w Radomiu. Przyczyną aresztowania było znalezienie w jego mieszkaniu tajnych pism antyrządowych, które Ciszek rozprowadzał wśród robotników.

/AP Radom, KGR 1570 s. 1-2/.

CYBUISKI JÓZEF s. Tomasza

Urodzony w roku 1883. Pochodził z gminy Promna powiatu grójeckiego, mieszkał w Radomiu. Od roku 1904 członek PRS. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, członek Lewicy. Aresztowany w kwietniu 1908 roku, a następnie zesła-

ny w drodze administracyjnej na dwa lata do guberni archangielskiej.

/AP Radom, KGR 2420 s. 9 poz. 107 oraz Akta m. Radomia Wł. Prezydialny z 1939 r. - "Sprawy zatrudnienia niepodległościowców"../.

CYGAN JÓZEF

Urodzony w roku 1877 w Wośnikach gminy Kowala powiatu radomskiego. Zamieszkały w Radomiu przy ul. Górnej. Z zawodu stolarz, żonaty, na utrzymaniu dwoje dzieci. Aresztowany w marcu 1908 roku na skutek obciążających zeznań P. Krućka. Podejrzany o przynależność do PPS-Lewicy.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 175 - 6/.

CYMERMAN IZRAEL

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1892, kawaler, bez wyuczonego zawodu. Uwięziony w Radomiu. Wyrokiem Warszawskiej Izby Sądowej z lutego 1912 roku skazany na 4 lata katorgi. Brak bliższych danych o przewinieniu.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 31, 224/.

CYMERYS-KWIATKOWSKI WIKTOR

Urodzony w Radomiu w roku 1886. Robotnik, członek PPS, żarliwy patriota, odważny i zdecydowany w działaniu. Był chorążym największej demonstracji antycarskiej w Radomiu w grudniu 1904 roku. Demonstracja ta zorganizowana została przez Radomski Komitet PPS w nocy po pasterce i była protestem przeciwko carskiej mobilizacji rezerwistów na wojnę z Japonią. Cymerys kroczył z czerwonym sztandarem na czele pochodu zdążającego ul. Lubelską w kierunku siedziby gubernatorstwa. W rejonie dzisiejszego Placu Konstytucji pochód zatrzymany został przez wojsko, na czele którego stał sam

dowódca 26 Mohylowskiego pułku piechoty pułkownik Bułatow. W czasie zamieszania jakie wytworzyło się po wydaniu komendy przez jednego z oficerów do otwarcia ognia w kierunku kolumny demonstrantów, nastąpiła ogólna strzelanina, w czasie której zabity został chorąży pochodu Wiktor Cymerys Kwiatkowski oraz płk. Bułatow. Pogrzeb Cymerysa odbył się w podniosłej atmosferze przy udziale sporej ilości radomskich robotników. Gubernator radomski E. Szczyrowski w raporcie do warszawskiego generała gubernatora M. Czortkowa pisał, iż trumna ze zwłokami zabitego niesiona była całą drogą przez robotników cechowych i fabrycznych. W pogrzebie wzięło udział około 300 radomskich robotników. Na cmentarzu i w drodze powrotnej robotnicy śpiewali "Czerwony Sztandar".

W Polsce Niepodległej Wiktor Cymerys odznaczony został pośmiertnie Krzyżem Niepodległości z Mieczami, a Rada Miejska podjęła uchwałę o nadaniu jego imienia jednej z ulic na przedmieściu "Glinice". W roku 1937 władze miasta przyznały matce Wiktora Marii Kwiatkowskiej t.zw. "dar z łaski" - zapomogę w wysokości 100 złotych miesięcznie.

/AGAD, GGW 103037 k. 103, 107, AP Radom, RGZŻ nr 1/1905 cz. II., Parafia Św. Jana w Radomiu - akta zgonu nr 1433 za rok 1904, S.J. Bonarowicz, Historia czterech miesięcy... Kraków 1906 r. s. 173-177, J. Rudnicki, Stare i Nowe, W-wa 1953 s. 291, L. Mostowski, Wspomnienia... "Słowo Ludu" z 21 IV 1960 r. W. Gubała, op. cit. s. 5, S. Kalabiński, F. Tych, Czwarte powstanie czy pierwsza rewolucja, lata 1905-1907 na ziemiach polskich, Warszawa 1969r. s. 58/.

CZERNICKI EDWARD

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań aresztowanego wcześniej K. Kasprzaka, Czernicki należał od roku 1905 do PPS. Brał udział w zebraniach t. zw. grupy stolarskiej, płacił składki partyjne, przechowywał nielegalną literaturę, uczestniczył w wyborach członków Komitetu Dzielnicowego. Kas-

przak odwołał następnie swoje zeznania, a Czernicki przyznał się jedynie do płacenia składek pod przymusem i czytania nielegalnej literatury antyrządowej. Warszawska Izba Sądowa wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

CZERNICKI MICHAŁ

Urodzony 31 VIII 1878 roku w Jaworze iłżeckim, z zawodu szewc. Od roku 1897 czynny członek PPS, początkowo jako agitator i kolporter pism nielegalnych. W roku 1903 nawiązał kontakty z podoficerem 26 Mohylowskiego pułku piechoty-Popowem i prowadził agitację w miejscowym garnizonie. Niektórzy podoficerowie brali nawet udział w tajnych zebraniach PPS na terenie miasta. W lutym 1905 roku w czasie demonstracji przed gubernatorstwem został aresztowany i po czterech dniach wypuszczony na wolność. Do roku 1914 mieszkał w Radomiu i brał czynny udział w pracy partyjnej.

/ZBOWID - Radom - ankietą personalną/.

CZERWONKA JÓZEF s. Marcina

Urodzony w roku 1889 w Radomiu, garbars, kawaler. Według zeznań P. Kruczka członek PPS, Aresztowany w Radomiu w marcu 1908 roku i uwięziony w tutejszym więzieniu.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k. 317/.

DĄBROWSKI WOJCIECH

Urodzony około 1858 roku, zamieszkały w Radomiu, z zawodu ślusarz. Za "szkodliwą" dla rządu działalność polityczną, decyzją warszawskiego generała gubernatora skazany we wrześniu 1906 roku na zesłanie do guberni archangielskiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, KGR 2233 k. 145-146/.

DEKUCIŃSKA ANNA

Mieszkanca Radomia. Według danych carskiej żandarmerii była członkiem SDKPiL i w swoim mieszkaniu przechowywała literaturę tej partii. Podczas rewizji w jej mieszkaniu, znaleziono ulotki SDKPiL oraz telegramy tej partii z Ostrowca i Warszawy. Dekucińska skazana została na 3 miesiące więzienia.

/AP Radom, KGR - nr 7/1906 i Tymczasowy Generał Gubernator Radomski /dalej TGGR/ 30 k. 293-294/.

DERESIEWICZ TOMASZ

Mieszkaniec Radomia, garbars, członek SDKPiL. Zajmował się rozprowadzaniem nielegalnej literatury partyjnej. W jego mieszkaniu przy ulicy Iubelskiej 30 znajdowała się drukarnia socjaldemokratów. Na początku marca 1906 roku został aresztowany wraz z kilkoma innymi członkami SDKPiL w swoim mieszkaniu. W wyniku rozprawy sądowej skazany na 2 i pół roku zesłania.

/AP Radom, KGR, 1570 s. 1-2 i KGR, 1762/.

DERFLA JÓZEF s. Michała

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice", urodzony około roku 1887, zatrudniony na kolei. Członek organizacji bojowej PPS. W marcu 1908 roku został aresztowany na ul. Warszawskiej przez żandarmerię. Znaleziono przy nim rewolwer. W czasie śledztwa załamał się i wymienił nazwiska ponad 30 znanych mu członków radomskiej organizacji PPS, którzy zostali aresztowani. Według raportów żandarmerii, zbiegł z aresztu na początku kwietnia 1908 roku przed odprowadzeniem go do więzienia. Radomska organizacja PPS podejrzewała, iż ucieczka została sfingowana po to, by za pośrednictwem Derfli trafić do innych członków partii. W obawie przed możliwością

cią ponownej denuncjacji, miejscowy Komitet PPS podjął decyzję o likwidacji Derfli. Wyrok został wykonany w kwietniu 1908 roku w Siczkach pod Radomiem, a wykonawcą według ustnych relacji weteranów 1905 roku - był Roman Piekarski.
/AP Radom, RGZZ 10/1908 cz. II. k. 9-12, 138, 113, F.Kohn, op. cit. s. 36, L. Mostowski, Ze wspomnień... "Słowo Ludu" z 3 V 1960 r./.

DOMAŃSKA HELENA c. Feliksa

Mieszkanca Radomia. Za antyrządową działalność skazana została w czerwcu 1908 roku w drodze administracyjnej do guberni erenburskiej na czas trwania w Królestwie Polskim ochrony wzmocnionej. Brak bliższych danych o jej działalności.

/AP Radom, KGR - 1660 s. 9 poz. 74 i 2240 s.13 poz. 159/.

DOMAŃSKI STANISŁAW s. Kacera

Urodzony w roku 1879 w powiecie płońskim guberni warszawskiej. Członek PPS, występujący pod pseudonimem "Czerwień", brał udział w wielu akcjach bojowych na terenie Radomia. W dniu 6 lutego 1906 roku brał udział w zamachu na rotmistrza żandarmerii - Michajłowa, po czym został aresztowany i osadzony w więzieniu radomskim. W przeddzień święta 1 Maja 1908 roku wraz z grupą towarzyszy przewieziony do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Wyrokiem Warszawskiego Wojennego Sądu Okręgowego z dnia 23 maja 1908 roku skazany na karę śmierci przez powieszenie. W dniu następnym wyrok ten został zmieniony na bezterminowe zesłanie na katorgę. Stanisław Domański w ostatnim okresie rewolucji w Radomiu należał do najczynniejszych członków PPS.

/AGAD, GGW - 108137, AP Radom, RGZZ 10/1908 cz. II. k. 421, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 V 1960r. F. Kon., op. cit. s. 50-51. Moskiewska gazeta "Utro Rosji" z 5 XII 1909 r. pisała o zamianie wydanych wyroków śmierci na bezterminowe ciężkie roboty dla grupy radomskich socjalistów/.

DUDEK TEODOR

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1885, z zawodu ślusarz. Według zeznań P. Kruczka i J. Derfli należał do PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku, a następnie skazany na 4 lata katorgi.

/AP Radom, RGZZ 10/1908 cz. II. k. 183-4 i cz. I. k. 467/.

DURASIEWICZ ROMAN s. Walentego

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890, zatrudniony w zakładach Iwanowskiego jako garbarz. Według zeznań Protazego Kruczka, członek PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku i zatrzymany w miejscowym więzieniu. Na mocy wyroku sądu carskiego uwolniony we wrześniu 1908 roku.

/AP Radom, RGZZ 10/1908 cz. I. k. 468 i cz. II. k. 237, KGR s. 58 poz. 651/.

DWORAK JAN s. Franciszka

Urodzony w dniu 5 października 1889 roku w Radomiu. Ukończył 3 oddziały szkoły elementarnej, robotnik. Na początku 1906 roku wstąpił do PPS i znany był pod pseudonimem "Czesław". Zająmował się rozprowadzaniem nielegalnej literatury partyjnej w kole garbarzy. Aresztowany w kwietniu 1908 roku i osadzony w więzieniu radomskim. Wyrokiem Sądu Wojennego skazany na zesłanie. W połowie 1909 roku powrócił do Radomia i został oddany pod nadzór policji.

/AP Radom, RGZZ 10/1908 cz. II. k. 278 oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

DYGAS ANTONI s. Ignacego

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1887, syn robotnika, sam garbarz. Od roku 1905 członek PPS pod pseudonimem "Aist". Zająmował się agitacją antyrządową wśród robotników. Od roku 1906

był członkiem grupy bojowej PHS. W 1908 roku powołany do wojska. Stacjonował w Rostowie. Tam został aresztowany i przywieziony do Radomia. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na 5 lat katorgi za przynależność do PHS i antyrządową działalność. Na zesłaniu w gminie martynowskiej guberni irkuckiej aż do Rewolucji.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 125-126, 224 oraz Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu cz. I., Z pola walki nr 2/34, 1966 r. s. 196/.

DZIEDZIC AGNIESZKA

Urodzona około roku 1880 we wsi Grzmućcin powiatu radomskiego, zamieszkała w Radomiu, służąca. Aresztowana w dniu 3 lutego 1905 roku na ul. Lubelskiej w grupie manifestantów. Znalaziono przy niej duży nóż kuchenny. Osadzona w więzieniu, a następnie zwolniona i oddana pod nadzór policji.

/AP Radom, RGZŻ 10/1905 cz. I. k. 5-6/.

EJSMONT ZYGMUNT s. Ludwika

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1888 roku w guberni kowieńskiej, w rodzinie ziemiańskiej. W latach 1906-1907 należał do najwybitniejszych działaczy SDKPiL na terenie Radomia i działał pod pseudonimem "Litwin". Brał osobiście udział w zamachach na dostojników carskich. Między innymi uwolnił z aresztu miejskiego w Radomiu członka SDKPiL - Zofię Fijałkowską z Warszawy, brał udział w opanowaniu drukarni Jana Trzebińskiego w Radomiu, gdzie wydrukowano wiele set ułotek o charakterze antycarskim. Aresztowany w czerwcu 1907 roku. Podczas aresztowania znaleziono w jego mieszkaniu broń. Więziony w Radomiu i Sandomierzu, a następnie w I Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. Wolność odzyskał w 1914 roku.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. I. k. 369-373, 383, 387 oraz Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego syg. 2/.

FILKENSZTAJN JAKUB

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1890. Za antyrządową działalność w czasie rewolucji uwięziony w Radomiu w roku 1909. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do guberni irkuckiej. Główną przyczyną zesłania była przynależność do Polskiej Partii Socjalistycznej.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 99-100/.

FIRSTENBERG LEJZOR s. Mendla

Urodzony w Radomiu około roku 1889. Był uczniem szkoły handlowej. W lutym 1905 roku za udział w strajku usunięty ze szkoły, a w sierpniu aresztowany pod zarzutem udziału w akcjach antyrządowych. Podejrzany o przynależność do Związku Młodzieży Socjalistycznej. Podczas aresztowania znaleziono przy nim program ZMS i porządek obrad konferencji planowanej przez władze centralne ZMS. W czasie śledztwa wyjaśnił, że obydwa dokumenty otrzymał pocztą od nieznanej mu osoby.

/AP Radom, RGZŻ nr 1/1905 cz. II. tom. III. k. 489-499, 516, oraz cz. II. tom. V. k. 1107-1108/.

FISZLEWICZ ABUS-JOSEK

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1878. Pochodził z Wierzbicy powiatu radomskiego, żonaty, bez zawodu. Na utrzymaniu pięcioro dzieci. Za przynależność do partii socjalistycznej i antyrządową działalność uwięziony w Radomiu w roku 1908. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na 4 lata katorgi i zesłany do guberni charkowskiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 224, 313-314/.

FRENKIEL PINKUS s. Chaima

Urodzony w Radomiu około roku 1868, z zawodu piekarz. Po raz pierwszy aresztowany w roku 1905. Po trzech tygodniach wypuszczony na wolność. W grudniu 1908 roku aresztowany ponownie pod zarzutem przynależności do "Bundu". W czasie śledztwa przyznał, że do "Bundu" wstąpił w 1904 roku, a więc w momencie założenia tej partii w Radomiu. Według jego zeznań pierwsza komórka tej partii założona została przez Szlamę Blajwasa. W pierwszym okresie zebrania odbywały się głównie w lesie "kapturskim". Uczestniczyli w nich przede wszystkim bezrobotni. Wśród pierwszych członków wymienił: Blajwasa Kirszena, Fajenwaksę i Cymermana.

/AP Radom, RGZŻ nr 57/1908 - teczka o Szlamie Blajwasie/.

FRIDMAN ICEK s. Mordki

Urodzony około 1885 roku, pochodzenia mieszczańskiego, członek "Bundu". W jego mieszkaniu odbywały się zebrania partyjne. Brał udział w budowie barykady na ulicy Lubelskiej w dniu 30 października 1905 roku. Aresztowany 2 stycznia 1906 r.

/AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz. II. T.V. k. 1108/.

FUKSMAN MEIR

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1892, syn krawca i sam krawiec. W latach 1905-1907 działał na terenie Radomia, Warszawy i Wilna jako członek żydowskiej partii "Bund" pod pseudonimem "Meir". Aresztowany w roku 1913 i uwięziony w Warszawie, a następnie przewieziony do więzienia orłowskiego.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie cara - tu, cz. I., Z pola walki nr 2/34/, 1966 r. s. 200/.

FUKS MOSZEK s. Dawida

Urodzony około 1886 roku, pochodzenia mieszczańskiego. W czasie rewizji przeprowadzonej w jego mieszkaniu 22 listopada 1905 roku, znaleziono list ze spisem składek na cele "Bundu". Zdaniem żandarmerii był członkiem partii. Brał udział w tajnym zebraniu młodzieży radomskiej na cmentarzu katolickim w 1905 roku. Na mityngu politycznym, jaki odbył się w Radomiu 10 listopada 1905 roku, Fuks był sekretarzem z ramienia "Bundu." W czasie następnej rewizji w dniu 2 stycznia 1906 r. znaleziono przy nim nielegalne pisma i broszury. Uwięziony w radomskim więzieniu 2 stycznia 1906 roku.

/AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz. II. T. V. k. 1106-1107/.

GACKA ANIELA c. Marcellego

Urodzona w roku 1885 w Radomiu. Ojciec pochodzenia ziemiańskiego, pracował jako urzędnik Radomskiego Rządu Gubernialnego. Mieszkanie Gackich przy ul. Długiej 11 było wykorzystywane przez radomską organizację PRS na zebrania partyjne. W organizacji zebrania pomagały wydatnie siostry Aniela i Wanda Gackie. W mieszkaniu Gackich zatrzymywali się również członkowie partyjnych władz okręgowych i centralnych. Członkowie partii przybywali tu z ustalonym hasłem "od Pawła do Adama". W roku 1907 mieszkanie Gackich stało się miejscem zebrania młodzieży rewolucyjnej. Bywali tu między innymi Wacław Zbrowski, Roman Machnicki i inni uczniowie miejscowego gimnazjum handlowego. Podczas rewizji w domu Gackich policja znalazła "kompromitujące pisma" i nielegalne broszury antyrządowe. Aniela Gacka za współpracę z radomskimi socjalistami i pomaganiem im w działalności rewolucyjnej uwięziona została w sierpniu 1907 roku w więzieniu radomskim. Decyzją Ministra Spraw Wewnętrznych postanowiono wysłać Anielę Gacką na 2 lata do guberni

wołogoskiej pod jawny nadzór policji. Po usilnych staraniach matki zesłanie zamieniono na wygnanie z granic Królestwa Polskiego.

/AP Radom, KGR 1762 k. 70, 73, 82, Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910. Parafia Św. Jana w Radomiu - akt urodzenia Anieli Gackiej nr 655 z roku 1885/.

GACKA WANDA c. Marcelago

Mieszkanka Radomia, urodzona w roku 1890, panna, uczennica Szkoły Gajl, młodsza siostra Anieli Gackiej. Razem ze swoją siostrą Anielą i matką Anielą brała żywy udział w ruchu rewolucyjnym Radomia w okresie rewolucji 1905-1907 roku. Znała doskonale miejscowe stosunki i kontaktowała się z wieloma członkami radomskiej organizacji PHS. Pomagała organizować zebrania partyjne w domu swoich rodziców, ostrzegała członków organizacji bojowej przed zdrajcami i prowokatorami. Jeden z członków młodzieżowego koła bojowego PHS - Stefan Rodkiewicz tak wspominał współdziałanie rodziny Gackich z miejscowymi socjalistami: " W domu Gackich otrzymywaliśmy rozkazy od przyjezdnych instruktorów organizacji bojowej, odbywaliśmy konferencje z naszym piątkowym Kol. Wacławem Zbrowskim, lokowaliśmy bibułę a niejednokrotnie i browningi...".

Za swoją działalność polityczną Wanda Gacka została aresztowana w sierpniu 1907 roku i uwięziona w Radomiu. W czasie śledztwa nie przyznała się do winy i nie wydała nikogo ze znanych jej działaczy rewolucyjnych.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego, kozienickiego, opoczyńskiego i koneckiego nr 34/1907 k. 9-10, 88, 90, 104, Stefan Res-Rodkiewicz, Uczniowskie piątki bojowe w Radomiu w 1905 - 1907 roku, Warszawa 1936 r. s. 9 - 10, maszynopis/.

GAJEWSKI STEFAN s. Jana

Urodzony 14 kwietnia 1891 roku w Radomiu. Do połowy marca 1905 roku uczeń gimnazjum rządowego. W marcu tego roku wydany za żądanie wprowadzenia języka polskiego. W dwa miesiące później rozpoczął pracę w garbarni Jana Borkowskiego, a w 1906 roku wstąpił do PHS i znany był pod pseudonimem "Czerwony". Aresztowany w 1908 roku. W wyniku decyzji Warszawskiej Izby Sądowej z lutego 1912 roku skazany na 8 lat katorgi, z zamianą na 5 lat i 4-ry miesiące z uwagi na młody wiek. Karę odbywał w Pskowie. Po rewolucji 1917 r. wrócił do kraju.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 31, 159, 224, oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

GAJGER MARIA c. Jakuba

Mieszkanka Radomia, urodzona w roku 1878, bufetowa, panna. Aresztowana w marcu 1908 roku i uwięziona w Radomiu za przynależność do Polskiej Partii Socjalistycznej.

/AP Radom, RGZ 10/1908 cz. II. k. 283/.

GAWŁOWSKI /brak imienia/

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań aresztowanego członka PPS Józefa Derfli, Gawłowski był organizatorem jednej z grup bojowych PHS w Radomiu. W wyniku tego oskarżenia, Gawłowski został aresztowany i uwięziony.

/AP Radom, RGZ 10/1908 cz. II. k. 10/.

GAWRYJOŁEK STANISŁAW

Urodzony w dniu 10 stycznia 1880 roku we wsi Słowiki gminy Brzeźnica, zamieszkały w Rajcu gminy Kozłów powiatu radom -

skiego, robotnik rolny. Do PPS wstąpił w roku 1905 na terenie Radomia. Pełnił funkcję magazyniera broni oraz roznosił tajne pisma i przeprowadzał agitację antycarską wśród robotników i chłopów. Brał udział w rozbrajaniu strażników w Pionkach w roku 1907. W roku 1908 został aresztowany. W więzieniu przebywał od 6 kwietnia 1908 roku do 24 listopada 1909 r. Po wyjściu z więzienia ponownie pełnił funkcję magazyniera. W pracy konspiracyjnej PPS uczestniczył aż do zakończenia I wojny światowej.

/ZBOWID - Radom - kwestionariusz osobowy/.

GASOWSKI EDWARD

Urodzony około roku 1884 w Radomiu. Według zeznań K. Kasprzaka, Gasowski był członkiem PPS. Wł. Górny, powołując się na rozmowę z Ejsmontem, zeznawał, że E. Gasowski należał do SDKPiL. Z bliskich kontaktów Gasowskiego z Ejsmontem i Wardenem można wnosić, że był on socjaldemokratą. Tym bardziej, że brał udział w uprowadzeniu Z. Fijałkowskiej z aresztu miejskiego w Radomiu razem z członkami SDKPiL. W roku 1908 został aresztowany i skazany przez Ministra Spraw Wewnętrznych w drodze administracyjnej na 3 lata do Kraju Narymskiego. W rok później zmieniono decyzję i zezwolono Gasowskiemu wyjechać za granicę bez prawa powrotu do cesarstwa przed końcem października 1911 roku. Zawładomiony o tej decyzji MSW, naczelnik żandarmerii gubernialnej w Tomsku pisał: "w liczbie zesłańców w Kraju Narymskim nie ma Edwarda Gasowskiego".

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

GASÓWSKA WANDA c. Tomasz

Mieszkanca Radomia, urodzona około roku 1886, mężatka/po mężu Dula/. Sympatyczka Socjal-Demokratów. W latach 1905-1906 przechowywała w swoim domu broń. Początkowo skład broni mieścił się w garbarni Stanisława Karscha, następnie przeniesiony został na cmentarz katolicki, a stamtąd do Gasowskiej. Wanda Gasowska udostępniała swoje mieszkanie również na zebrania partyjne. Aresztowana w lutym 1908 roku i uwięziona w więzieniu radomskim. Na wniosek Naczelnika Żandarmerii Gubernialnej w Radomiu skazana na zesłanie z możliwością wyjazdu za granicę.

/AP Radom, KGR, 1660 s.9, KGR, 1762 k. 166, KGR s.31 poz.373/.

GIZA STANISŁAW

Urodzony około roku 1888 we wsi Stoki gm. Jedlnia powiatu kozienickiego. Brał udział w zebraniach SDKPiL i zajmował się rozprowadzaniem nielegalnej literatury socjaldemokratycznej. Aresztowany i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

GŁOGOWSKI IGNACY s. Łukasza

Urodzony 23 kwietnia 1878 roku w gm. Borkowice, powiatu koneckiego, czeladnik ślusarski. Od roku 1898 pracował w zakładzie ślusarskim Romana Prusaka w Radomiu. Następnie pracował w giserni przy ul. Giserskiej. W roku 1900 rozpoczął pracę w warsztatach kolejowych, gdzie pracował do roku 1914. W roku 1900 wstąpił do PPS z namowy Jana Kaczorowskiego, późniejszego teścia. Zajmował się kolportażem "bibuły", a nieco później brał także udział w akcjach bojowych. Uczestniczył w demonstracji grudniowej 1904 roku. Do roku 1914 mieszkał w Radomiu i uniknął aresztowania.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

GNIAZDOWSKI MARIAN

Urodzony w 1887 roku we wsi Kamienna powiatu iłżeckiego, uczeń VI klasy rosyjskiego gimnazjum rządowego, syn maszynisty kolejowego, zamieszkały w Radomiu. Za aktywny udział w demonstracji, zorganizowanej w szkole w marcu 1904 roku, na podstawie decyzji rady pedagogicznej usunięty z gimnazjum. W czasie rewolucji 1905 roku zajmował się agitacją antyrządową. W roku 1905 znaleziono u niego wiązkę 400 proklamacji o charakterze antyrządowym.

/AP Radom, RGŻ 1/1904 k. 137, 1/1905 cz. II. t.III.k.516 oraz J. Boniecki, Radom w rewolucji 1905-7r. W: Radom, szkice z dziejów miasta, Warszawa 1961r. s. 124/.

GOLDFARB CHAIM

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1890 roku. Uwięziony za działalność antyrządową. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na katogę do guberni irkuckiej. Zarzucano mu między innymi przynależność do partii socjalistycznej.

/AP Radom, RGR nr 105/1912 k. 101-102/.

GOLIŃSKI ANTONI s. Filipa

Urodzony w dniu 7 VI 1886 roku w Gasawach Plebańskich powiatu radomskiego. W roku 1904 wstąpił do PPS. Brał udział w demonstracji antycarskiej w dniu 3 lutego 1905 roku, podczas której został ranny. Po wyzdrowieniu zajmował się rozprowadzaniem nielegalnej literatury partyjnej. W sierpniu 1907 roku aresztowany wraz ze Stefanem Stępniewskim i Janem Kramarskim i uwięziony w Radomiu. W kwietniu 1908 r. skazany na zesłanie do guberni erezuburskiej na czas trwania stanu wo-

jennego w Królestwie Polskim. Po powrocie z zesłania w roku 1910 nadal działał w PPS pod pseudonimem "Szczęśliwy".

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

GORCZYCKI ADAM s. Leona

Urodzony około 1877 roku w Radomiu, ogrodnik. Aresztowany w dniu 3 lutego 1905 roku podczas demonstracji antycarskiej na ulicy Lubelskiej i osadzony w więzieniu radomskim.

/AP Radom, RGŻ nr 10/1905 cz. II. k. 9-10/.

GORCZYCKI WACŁAW s. Michała

Urodzony około 1886 roku w Radomiu. Według tajnych wiadomości żandarmerii oraz zeznań świadków oskarżenia, Wacław Gorczycki po ukończeniu w roku 1903 gimnazjum rządowego w Radomiu wstąpił do PPS, a od roku 1905 brał aktywny udział w większości demonstracji politycznych i uczestniczył w kilku akcjach bojowych. W partii występował pod pseudonimem "Gloria". Był w bliskich stosunkach z Józefem Grzeczmarowskim i Ludwikiem Łopuszańskim. W. Gorczycki stał na czele piątki bojowej, w skład której wchodził Chojnacki i Guziński. W marcu 1906 roku oddelegowany był przez partię do szkoły wojskowej w Krakowie. Po powrocie z Krakowa przebywał jakiś czas w Częstochowie i Warszawie, a następnie powrócił do Radomia. Aresztowany w styczniu 1907 roku. Nie przyznał się do zarzucanych mu czynów. Jak stwierdzają raporty żandarmerii carskiej, radomska organizacja PPS podejrzewała W. Gorczyckiego o bliskie kontakty z prowokatorem Musolem.

/AP Radom, RGŻ - teczka o W. Gorczyckim/.

GOWOREK JULIAN s. Michała

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1888, z zawodu szewc. Aresztowany w marcu 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Według obciążających zeznań Protazego Kruczka, Goworek był członkiem PFS. Z braku jednak dostatecznych dowodów winy uwolniony wyrokiem sądu z września 1908 roku.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 247, cz. I. k. 468, KGR 2420 s. 59 poz. 671, KGR 1660 s. 9 poz. 72/.

GOZDZIKOWSKI KAROL s. Stanisława

Mieszkaniec Radomia. Uwięziony w 1908 roku w areszcie miejskim. Na wniosek Naczelnika Żandarmerii Gubernialnej w Radomiu skazany na zesłanie. Brak bliższych szczegółów.

/AP Radom, KGR, 2420 s. 30 poz. 353/.

GÓRNY WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia, członek PFS, pseudonim "Srebrny". Brał udział w wielu akcjach bojowych jako członek garbarskiej piątki bojowej. Uczestniczył między innymi w słynnym napadzie na stację towarową w Radomiu w roku 1906. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, Górny znalazł się we Frakcji Rewolucyjnej. Nielegalnie mieszkał w różnych punktach miasta. Aresztowany w maju 1907 roku. W czasie śledztwa zamknął się i wydał wszystkich znanych mu członków PFS i SDKPiL. Zeznania W. Górnego posłużyły policji carskiej do masowych aresztowań działaczy rewolucyjnych.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...34/1907, RGZŻ 22/1910, Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

GORSKI JÓZEF

Urodzony w dniu 13 marca 1880 roku w Radomiu, z zawodu mularz. W 1906 roku wstąpił do Frakcji Rewolucyjnej PFS. Brał udział w kolportażu bibuły partyjnej, głównie w środowisku chłopskim. Udostępniał własne mieszkanie na zebrania partyjne. Ukrywał też członków partii zagrożonych aresztowaniem. Aresztowany i więziony przez 14 dni, a następnie wypuszczony z braku dowodów winy. Występował pod pseudonimem "Sagan".
/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

GRABOWSKI JERZY

Mieszkaniec Radomia. Członek Radomskiego Komitetu Okręgowego PFS. W partii znany pod pseudonimem "Grab". Aresztowany w roku 1908 po zamachu na wachmistrza żandarmerii Dymowa. Posądzony też o "intelektualny" udział w zabójstwie rotmistrza Michajłowa w lutym 1908 roku. W przeddzień 1 maja 1908 roku wywieziony z Radomia do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Skazany na śmierć, a następnie ułaskawiony przez Skazona z zamianą na bezterminowe ciężkie roboty.

/F. Kohn, op. cit., s. 50-51, "Utro Rosji" z 5 XII 1909 r. L. Mostowski, op. cit., "Słowo Ludu" z 3 V 1960 r., W. Gu-bała, op. cit., s. 10./.

GRABOWSKI MICHAŁ s. Stanisława

Urodzony w dniu 26 stycznia 1882 roku w Węgrowie. Od roku 1904 członek PFS w Radomiu. Aresztowany w 1907 lub 1908 roku i zesłany w drodze administracyjnej do guberni tomskiej na czas nieokreślony. W roku 1913 amnestionowany na zasadzie manifestu 300-lecia panowania domu Romanowych, wrócił do kraju.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

GRYNSZPAN JAKUB s. Mojżesza

Urodzony w roku 1886 w powiecie radomskim. W początkach rewolucji 1905 roku działał w Radomiu jako członek żydowskiej partii socjalistycznej "Bund". pod pseudonimem "Iwan". Zajmował się głównie kolportowaniem literatury partyjnej i organizacją kół partyjnych. Pod koniec 1905 roku aresztowany i zesłany w drodze administracyjnej do Tomska. W roku 1906 wrócił do Królestwa i działał w miejscowej organizacji Socjal-Demokratycznej Partii Robotniczej Rosji pod pseudonimami "Jakub" i "Dawid". W Radomiu i Ostrowcu zajmował się głównie organizowaniem kwater na zebrania partyjne. Aresztowany ponownie w roku 1907 i skazany przez Warszawski Wojskowy Sąd Okręgowy na 6 lat katorgi. Po wyroku karę odbywał w więzieniach radomskim i warszawskim, a w roku 1915 ewakuowany został do Kaługi.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. I., Z pola walki nr 2/34/, 1966 r. s. 207/.

GRUNDMAN MINDLA

Urodzona około roku 1886 w Końskich, zamieszkała w Radomiu przy ulicy Długiej. Wchodziła w skład Komitetu Okręgowego SDKPiL. Brała udział w wielu zebraniach, uczestniczyła też w akcji na drukarnię Jana Trzebińskiego. Jej młodszy brat Szlama Grundman był również członkiem SDKPiL. /Występowała pod pseudonimem "Franka"/.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

GRUNDMAN SZLAMA

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1890, uczeń szkoły handlowej. Członke SDKPiL. Był w bliskich stosunkach z czołowymi działaczami tej partii w Radomiu. W znalezionej u

Ejsmonta książeczce Grundman zapisany był jako kolporter esdeckiej literatury. Aresztowany w lutym 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Na usilne starania ojca zezwolono mu wyjechać za granicę.

/AP Radom, KGR 1762 k. 186, 196, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego syg. 2, J. Gauze, Złóżysz przysięgę - będziesz z nami, Warszawa 1973 r. s. 103/.

GRUSZCZYNSKI JAN

Mieszkaniec Radomia, uczeń szkoły handlowej, członek uczniowskiej piątki bojowej PES. Aresztowany w 1906 roku, a następnie z braku dowodów winy zwolniony z więzienia. Przez cały czas śledzony przez żandarmerię. Dla dobra konspiracji musiał unikać kontaktów z kolegami i organizacją.

/S. Res-Rodkiewicz, op. cit., s. 2, 22, 27/.

GRZECZNAROWSKI JÓZEF s. Tytusa

Urodził się 11 marca 1884 roku w powiecie koneckim, pochodził z rodziny robotniczej. Ukończył 3 klasy szkoły kolejowej. Pracował w Radomiu jako garbarz. W roku 1904 wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku przeszedł do Frakcji Rewolucyjnej i działał jako członek organizacji bojowej pod pseudonimami "Tytus" i "Tadeusz". We wrześniu 1905 roku J. Grzecznarowski wraz z Pawłem Świerczewskim dokonał napadu na strażnika miejskiego Jana Łasiewicza w rejonie szpitala żydowskiego na "Nowym Świecie". Po tym zajściu gubernator radomski E. Szczyrowski rozesłał tajne pisma do wszystkich gubernatorów w Królestwie Polskim z prośbą o udzielenie informacji, czy J. Grzecznarowski nie ukrywa się w innych rejonach kraju. J. Grzecznarowski zmuszony był opuścić Radom. Wyjeżdża do Krakowa, by po pewnym czasie wrócić ponownie na teren Królestwa pod

nazwiskiem Michała Krajewskiego. Partia, doceniając jego zdolności organizacyjne i przeszkolenie bojowe, mianuje go w roku 1906 instruktorem organizacji bojowej PFS w Kielcach. Wskutek nasilenia represji oraz wiadomości, że policja jest na jego tropie, opuścił Kielce. Następnymi placówkami działania partyjnego i politycznego w okresie rewolucji były: Częstochowa, a później siedlecko-lubelski okręg PFS. W Siedlcach J. Grzeczmarowski występował pod pseudonimem "Antek" i zajmował się organizacją działalności bojowej. Aresztowany w roku 1907 i osadzony w więzieniu. Za całokształt działalności rewolucyjnej w okresie 1904 - 1907 został skazany przez Warszawski Wojskowy Sąd Okręgowy dwukrotnie na karę śmierci. Wyroki te zamieniono następnie na dożywotnią katorgę. Więziony w Smoleńsku. Po Rewolucji Lutowej w Rosji zwolniony. Do kraju wrócił w roku 1918.

/AP Radom, KGR 2892 s. 59, 63, 64, 67, 68, RGZŻ nr 2/1908 k. 82, RGZŻ - teczka o W. Gorczyckim, J. Gauze, op. cit., s. 123 - 133/.

GRZEGORSKI ADAM s. Wojciecha

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1885, pochodzenia robotniczego, z zawodu ślusarz. Działalność rewolucyjną rozpoczął w roku 1904 jako kolporter literatury PFS. W roku 1905 wszedł do organizacji bojowej. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, znalazł się w PFS-Lewicy. Aresztowany w 1908 roku i skazany przez Warszawski Wojskowy Sąd Okręgowy na 4 lata katorgi. Do roku 1912 trzymany był w więzieniu mokotowskim, następnie wywieziony do guberni irkuckiej.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. I., Z pola walki nr 2/34/, 1966 r. s.207-208/.

GRZYBOWSKI EDWARD

Urodzony w dniu 22 lutego 1885 roku w Zwoleniu, z zawodu elektrotechnik. Od roku 1904 członek PFS, po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, członek PFS-Lewicy w Radomiu. Rozpowszechniał nielegalną literaturę wśród młodzieży i wojska oraz zbierał składki partyjne. Razem z R. Piekarskim brał udział w demonstracji antycarskiej w Zwoleniu i rozbrojeniu trzech carskich żandarmów. Brał udział w demonstracji antymobilizacyjnej w grudniu 1904 roku w Radomiu. Od października 1905 roku do czerwca 1907 roku prowadził pracę organizacyjną na terenie fabryki Kohna w Radomiu. Był współorganizatorem strajków. Zawieszał czerwone sztandary w latach 1905 i 1906 na kominach fabrycznych. W roku 1907 w obawie przed denuncjacją wyjechał do Irkucka. Do kraju wrócił w roku 1922.

/ZBOWID Radom - kwestionariusz osobowy/.

GUTMAN MOSZEK

Urodzony w roku 1883, zamieszkały we wsi Dzierzków koło Radomia. Za antyrządową działalność skazany w roku 1908 przez warszawskiego generała gubernatora do guberni erenburskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim.

/AP Radom, KGR 2233 k. 1076/.

GUZIŃSKI WŁADYSŁAW s. Stanisława

Mieszkaniec dzielnicy "Młodzianów", urodzony około roku 1886. Praktykant ślusarski w fabryce Kindta. W początkach rewolucji 1905 roku wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej i brał aktywny udział w akcjach bojowych tej partii. W styczniu 1906 roku uczestniczył w zamachu na komi-

sarza policji Iwa Stankiewicza "Czarny Prystaw". Wchodził w skład piątki bojowej, którą kierował Wacław Gorczycki. Aresztowany wraz z Janem Chojnackim w roku 1906 po akcji na urząd gminny w Wielogórze i zabranii z kasy pieniędzy na cele partyjne. Osadzony w więzieniu radomskim, a następnie przewieziony do Warszawy. W dniu 1 kwietnia 1906 roku Warszawski Wojskowy Sąd Okręgowy skazał Guzińskiego na karę śmierci. Wyrok wykonano 14 kwietnia 1906 roku na stokach Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, RGZŻ - teczka o W. Gorczyckim oraz "Głos Radomski" nr 12 z 5 kwietnia 1906 roku i nr 16 z 14 kwietnia 1906 r.
- Wiadomości od rodziny Guzińskiego - Wilczyńskich z Radomia, J. Gauze, op. cit. s. 148/.

HEMPEL STANISŁAW s. Jana

Urodził się w roku 1882. Służbę wojskową odbywał w wołyńskim pułku piechoty stacjonującym w Warszawie. W początkach rewolucji był pomocnikiem instruktora organizacji bojowej PPS w Dąbrowie Górniczej. Przez pewien czas przebywał w Krakowie jako instruktor w Polskiej Szkole Wojskowej. Do Radomia przybył w połowie 1906 roku i objął funkcję instruktora organizacji bojowej PPS. Działał pod pseudonimami: "Pankracy", "Rafał" i "Rubin". Osobiście kierował napadem na kasę stacji towarowej w Radomiu w październiku 1906 roku, a w dwa miesiące później dokonał zamachu bombowego na szefa żandarmerii gubernialnej płk Von Płotto /16 XII/. Brał udział w IX Zjeździe PPS i wypowiedział się wówczas za Lewicą przeciwko Wydziałowi Bojowemu. Nieco później odszedł od tego stanowiska i zbliżył się wyraźnie do Frakcji Rewolucyjnej. Po opuszczeniu Radomia w grudniu 1906 roku udał się poprzez Lwów do Szwaj-

carii, gdzie kontynuował studia na Politechnice w Zurychu.

/ AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego.... 34/1907 k. 10, RGZŻ, 11/1906-7, k. 622 i nr 10/1908 cz. I s. 670, nr 11/1907 k. 624-625, Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego nr 21, S. Hempel, Wspomnienia bojowca: W: Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce 1937 r. nr 4/12/, W. Dąbkowski, Zamach na szefa żandarmerii, "Życie Radomskie" z 18 VII 1962 r., I. Czaplarska, Wspomnienia z dawnych lat, "Życie Radomskie" z 6 VIII 1966 r./.

HERC WŁADYSŁAW s. Franciszka

Urodzony 10 maja 1881 roku w Radomiu, z zawodu murarz. Pracował w przedsiębiorstwie budowlanym L. Szałapskiego. W 1903 roku wstąpił do PPS. Brał udział w zebraniach, masówkach, między innymi w demonstracji w dniu 24 grudnia 1904 roku oraz w dniu 3 lutego 1906 roku. Zbierał składki partyjne, prowadził kolportaż nielegalnej bibuły. W 1908 roku aresztowany i uwięziony w Radomiu, a następnie przeniesiony do Siedlec. Stamtąd wysłany na 2 lata do guberni wołogodzkiej. Po odbyciu zsyłki wrócił do Radomia i oddany został pod nadzór policji.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

HERTEL KAZIMIERZ

Mieszkaniec Radomia, długoletni pisarz w 26 Mohylowskim pułku piechoty. Aktywnie współdziałał z radomską organizacją SDKPiL. Przy jego współudziale miejscowi socjaldemokraci usiłowali szerzyć agitację antycarską wśród żołnierzy radomskiego garnizonu. Nie wykluczone, że sam Hertel był członkiem partii. Żandarmeria carska podejrzewała go o przynależność do Polskiej Partii Socjalistycznej, za co zresztą został aresztowany i uwięziony w radomskim więzieniu w 1906 roku.

/AP Radom, KGR 7/1906, oraz J. Gauze, op. cit. s. 100-102/.

HOFMAN ADAM s. Jana

Urodzony 13 listopada 1887 roku. Po ukończeniu szkoły miejskiej, nie mając możliwości finansowych do dalszej nauki, poszedł na praktykę do zawodu garbarskiego. Po trzech latach otrzymał dyplom czeladniczy i pracował w garbarni Borkowskiego. W roku 1904 wstąpił do PIS, początkowo jako członek, później jako członek organizacji bojowej. Występował pod pseudonimem "Hubert". Brał udział w demonstracji antymobilizacyjnej w grudniu 1904 roku, w akcji na kasę kolei towarowej w październiku 1906 roku i w kilku innych poważnych wystąpieniach antycarskich. Aresztowany w październiku 1907 roku i skazany przez Sąd Wojenny Warszawski na karę śmierci, którą zamieniono następnie na dożywotnią katorgę. Po dziesięciu latach ciężkiego więzienia, zwolniony w 1917 roku. Do kraju wrócił w roku 1921 i zamieszkał w Radomiu.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego ...34/ 1907 k. 10, Kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID oraz własnoręczny życiorys przekazany autorowi niniejszego opracowania/.

HOFMAN WACŁAW s. Józefa

Urodzony w roku 1889, członek radomskiej organizacji SDKPiL. Podczas rewizji znaleziono u niego partyjne gazety oraz bloczek kwitów z zapisami pobranych pieniędzy na cele partyjne. W czasie śledztwa przyznał, że utrzymywał kontakty z członkami SDKPiL. Aresztowany w lutym 1908 roku i uwięziony początkowo w Radomiu a następnie przeniesiony do Sandomierza. Na podstawie decyzji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych skazany w drodze administracyjnej na 3 lata do guberni tomskiej.

/AP Radom, KGR 1762 k. 98, 106, KGR 2233 k. 1326, KGR, 2420 s. 31 poz. 376, akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego syg. 2/.

HOPMARCZYK IZRAEL

Urodzony w roku 1889, zamieszkały w Radomiu, z zawodu piekarz. W roku 1908 decyzją generała gubernatora warszawskiego za działalność antyrządową skazany na zesłanie do guberni erenburskiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, KGR 2233 k. 1061, KGR 1660 s. 9 poz. 59/.

JABŁOŃSKI ANTONI s. Jakuba

Urodzony 14 maja 1875 roku w Świerżach Górnych powiatu kozienickiego. W 1897 roku wstąpił na praktykę stolarską w Radomiu i po zdaniu przewidzianych egzaminów został czeladnikiem. W roku 1903 wstąpił do PIS. Należał do koła stolarskiego i prowadził agitację socjalistyczną. Zajmował się też rozprowadzaniem nielegalnej literatury i zbieraniem składek partyjnych. Aresztowany w lutym 1910 i uwięziony w Radomiu. Po 5-ciu miesiącach z braku dowodów winy zwolniony i oddany pod nadzór policji.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/ 1910 oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

JAGODZIŃSKI WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia. Aresztowany przez żandarmerię w roku 1910 na podstawie oskarżających zeznań K. Kasprzaka. Według Kasprzaka Jagodziński był członkiem PIS od roku 1905 i wchodził w skład koła stolarskiego. Uczestniczył w zebraniach tego koła, płacił składki partyjne i czytał nielegalne piśma. Po kilku dniach Kasprzak odwołał swe oskarżenia i Warszawska Izba Sądowa uniewinniła Jagodzińskiego.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/ 1910/.

JAKUNIN WASYL

Urodzony w roku 1884 we wsi Wnuków kałużskiej guberni. Wcielony do wojska w roku 1905 i skierowany do 26 Mohylowskiego pułku piechoty w Radomiu. Tu nawiązał kontakty z miejscową organizacją SDKPiL. Brał udział w tajnych zebraniach organizacji wojskowej, gdzie czytano nielegalną literaturę. Cały wolny czas poświęcał na kolportaż tej literatury wśród żołnierzy. Żandarmeria zwracała uwagę dowództwu wojskowemu, że Jakunin wywodzący się z ludu już od dawna zachowywał się podejrzanie. Postanowiono, że po ukończeniu służby wojskowej zostanie wysłany w głąb Rosji pod nadzór policji.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. I. k. 358, 359/.

JANCZARSKI KAZIMIERZ

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1887 roku, z zawodu garbarz. Członek radomskiej organizacji PRS i PRS-Lewicy. Zajmował się głównie agitacją wśród robotników fabryki Karscha. Organizował też zebrania partyjne i prowadził agitację antycarską w Szydłowcu. Uwięziony w Radomiu w sierpniu 1907 roku, a następnie przewieziony do Sandomierza. Decyzją Ministerstwa Spraw Wewnętrznych skazany administracyjnie na 3 lata do guberni archangielskiej.

/AP Radom, KGR 1762 k. 243, 255, KGR, 2240 s. 4 poz. 53/.

JARMUSZYŃSKI MARIAN s. Teofila

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1890 roku, z zawodu mechanik. Skończył szkołę kolejową w Chełmie. Za antyrządową działalność w latach 1905-1909 uwięziony w Radomiu. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do guberni irkuckiej za szkodliwą politycznie działalność w ramach Polskiej Partii Socjalistycznej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 113, 114/.

JAROSZYŃSKI TEODOR

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice". Na wniosek naczelnika żandarmerii gubernialnej w Radomiu, skazany w lipcu 1908 roku w drodze administracyjnej na zesłanie do guberni erzburskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim. Brak szczegółów.

/AP Radom, KGR 2240 s. 13 poz. 157, KGR 1660 s.15 poz.251/.

JASKIEWICZ ANTONI

Urodzony 10 czerwca 1878 roku w Radomiu, z zawodu garbarz. W roku 1898 wstąpił do PPS. Brał udział w zebraniach partyjnych, kolportował nielegalną literaturę, przechowywał broń. Uniknął aresztowania.

/ZBOWID Radom - kwestionariusz osobowy/.

JASKIEWICZ MARIAN s. Juliana

Mieszkaniec Radomia. Aresztowany w połowie listopada 1905 roku podczas rozdawania nielegalnych pism uczestnikom targu.

/AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz. II. t. IV. k. 796/.

JEDRYSZA WŁADYSŁAW s. Jana

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice", urodzony w roku 1884 w gminie Kozłów powiatu radomskiego, z zawodu stolarz. Aresztowany w marcu 1908 roku i uwięziony w radomskim więzieniu. Według zeznań aresztowanych wcześniej P.Kruczka i J. Derfli, Jędrysza był członkiem PPS. W kwietniu 1908 roku wywieziony do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 311, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 maja 1960 roku/.

JOPKIEWICZ FRANCISZEK

Mieszkaniec Radomia, urodzony 29 września 1869 roku w Skaryszewie. Według zeznań wcześniej aresztowanego K. Kasprzaka, "Jopkiewicz należał do grupy stolarskiej PPS od roku 1904. Płacił składki partyjne i zbierał pieniądze od innych". Oskarżono go również o przechowywanie w domu nielegalnej literatury i udostępnianie mieszkania na zebrania partyjne. Uczestniczył w wyborach członków Komitetu Dzielnicowego. Aresztowany w lutym 1910 roku. W czasie śledztwa przyznał, że w jego mieszkaniu odbywały się zebrania, lecz nic nie miały wspólnego z zebraniem partyjnymi. Były to spotkania członków cechu stolarskiego, legalnego wówczas stowarzyszenia. Składki partyjne płacił pod przymusem jak wielu innych robotników. Czytał też nielegalną prasę. Natomiast zaprzeczył jakoby miał należeć do PPS i brać udział w zebraniach partyjnych. Warszawski Sąd Okręgowy nie dopatrzyła się winy oskarżonego, a sam Kasprzak wycofał oskarżenie. Jopkiewicza zwolniono po dwóch miesiącach aresztu. /ps "Biały"/.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910 oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

KACPRZEK PIOTR s. Antoniego

Mieszkaniec dzielnicy "Zamłynie", z zawodu brukarz. Uwięziony w Radomiu w roku 1908 za działalność antyrządową i przynależność do PPS. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawski Sąd Okręgowy na zesłanie do guberni irkuckiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 10, 115, 116/.

KACZMARSKI STANISŁAW s. Józefa

Urodzony w Radomiu w roku 1883. W latach 1902-1906 działał na terenie guberni radomskiej w SDKPiL pod pseudonimem "Stefan". Aresztowany w 1906 roku i osadzony w Cytadeli Warszawskiej. W 1908 roku skazany przez Warszawski Wojskowy Sąd Okręgowy na 8 lat katorgi. Karę odsiadywał w więzieniu a następnie na zesłaniu w guberni irkuckiej.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu cz. II, Z pola walki nr 1/37/, 1967 r. s. 76/.

KACZOROWSKI JAN

Mieszkaniec Radomia. W okresie rewolucji brał udział w organizowaniu strajków robotniczych. We wrześniu 1906 roku skazany w drodze administracyjnej przez warszawskiego generała gubernatora na zesłanie do guberni archangielskiej. Kara kończyć się miała wraz z odwołaniem w Królestwie Polskim stanu wojennego. Akt oskarżenia zarzucał Kaczorowskiemu działalność przeciwko rządowi.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 135, 136/.

KARASIŃSKI FELIKS s. Walentego

Urodzony 29 maja 1886 roku w Przytyku. Mieszkał w Radomiu i pracował jako szewc. Do PPS należał od kwietnia 1905 roku. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku pozostał w Lewicy. Pełnił funkcję agitatora, rozprowadzał literaturę i zbierał pieniądze na cele partyjne. Po raz pierwszy aresztowany w maju 1907 roku. Z braku dostatecznych dowodów winy wypuszczony na wolność i oddany pod nadzór policji. W marcu 1908 roku aresztowany ponownie i po rozprawie uniewinniony, ale zatrzymany w więzieniu. Na początku października 1908 roku skazany w drodze administracyjnej na ze -

słanie do guberni erenburskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim. Zesłany jednak nie był.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 4, 5, 22, 25, 271, 384-385, ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy oraz ustna relacja żony Marii/.

KARBOWNICKI KAZIMIERZ

Urodzony w Radomiu w roku 1868, z zawodu ślusarz. W wyniku obciążających zeznań złożonych przez J. Derflę i P. Kruczka, z których wynikało, że Karbownicki należał do PPS, aresztowany został przez żandarmerię carską w marcu 1908 roku i uwięziony w radomskim więzieniu. W wyniku rozprawy sądowej został uniewinniony.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 211, 212 i nr 10/ 1908 cz. I. k. 467/.

KARMAJSKI JAN s. Wincentego

Urodzony w Łagowie w roku 1885 w rodzinie chłopskiej, z zawodu ślusarz. W okresie rewolucji działał w organizacji PPS na terenie guberni radomskiej jako kolporter nielegalnej biuły pod pseudonimem "Szczepan". Po raz pierwszy aresztowany w roku 1905. Zwolniony z więzienia, nawiązał kontakty z organizacją i został członkiem piątki bojowej. W roku 1906 aresztowany ponownie i osadzony w więzieniu radomskim, a następnie przeniesiony do Warszawy. W kwietniu 1907 roku Warszawski Sąd Okręgowy skazał go na karę śmierci. Nieco później wyrok ten zamieniono na 15 lat katorgi. Do roku 1908 karę odsiadywał w Radomiu i Warszawie, w latach 1908-1916 na Butrykach, a następnie na zesłaniu w guberni irkuckiej.

/Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. II, Z pola walki nr 1/37/, 1967r. s. 77/.

KARNIEJEW JÓZEF

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1880, pochodzenia rosyjskiego. Za antyrządową działalność decyzją Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z roku 1908 skazany na 3 lata do guberni tobolskiej.

/AP Radom, KGR 2233 k. 2194/.

KASPRZAK KONSTANTY

Mieszkaniec Radomia. Członek PPS od roku 1905 do chwili aresztowania t.j. do lutego 1909 roku. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku członek Frakcji Rewolucyjnej. Uczestniczył w kilku akcjach bojowych. Aresztowany w lutym 1909 roku. W czasie śledztwa nie wytrzymał stosowanych tortur i wydał wielu dawnych towarzyszy partyjnych. Jego zeznania doprowadziły do dalszych aresztowań w Radomiu.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910/.

KASZERMAN /brak imienia/

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1890. Za antyrządową działalność w latach 1906-1908 aresztowany i uwięziony w Radomiu. W lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do guberni irkuckiej. W akcie oskarżenia zarzucano mu między innymi przynależność do Polskiej Partii Socjalistycznej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 95-96/.

KESTENBERG RUFIM s. Chila

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1885, z zawodu krawiec. W roku 1904 brał udział w ruchu strajkowym jako członek PPS. Aresztowany w 1910 roku, a w lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową do guberni irkuckiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 103,104 oraz Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. II, Z pola walki nr 1/37/1967 r. s. 78/.

KIERKOWSKI ANTONI

Mieszkaniec Radomia. Z początkiem stycznia 1907 roku został instruktorem Frakcji Rewolucyjnej PPS w Radomiu. Według tajnych wiadomości żandarmerii, pod jego kierownictwem rozbito sklep monopolowy w Wierzbicy w dniu 14 stycznia 1907 roku, 22 stycznia przeprowadził grupę, która rozbiła urząd gminny w Kozłowie, 18 lutego brał udział w rozbięciu urzędu gminnego w Jedlińsku, 20 lutego brał udział w napadzie na kasjera Rządu Gubernialnego Radomskiego, któremu zabrano 3 756 rubli. Miał też brać udział w kilku zamachach na różne osobistości w Radomiu. Aresztowany w marcu 1907 roku i uwięziony w Radomiu. Podczas rewizji znaleziono u niego rewolwer i wiele notatek wskazujących na kontakty z członkami PPS w Radomiu. Na żądanie Warszawskiego Wojskowego Sądu Okręgowego przesłany został do Warszawy. Brak dalszych wiadomości.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... nr 34/1907 k. 2, KGR, 1689a k. 28 - 29/.

KIRSZENBAUM SZMUL

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1883, członek "Bundu". Wspólnie z innymi brał udział w budowie barykady na ul. Lubelskiej w dniu 30 października 1905 roku. Aresztowany 2 stycznia 1906 roku i skazany przez warszawskiego generała gubernatora do guberni ołonieckiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, KGR k. 207-208/.

KMIĘĆ ADAM

Urodzony 8 grudnia 1869 roku w Słupi Nadbrzeźnej, wykształcenie elementarne, robotnik. W roku 1903 wstąpił do PPS jako bojowiec. Aresztowany w 1905 roku i uwięziony w Radomiu. Po dwóch latach więzienia przewieziony do Cytadeli Warszawskiej, a następnie osądzony na 2 lata zsyłki do guberni erezuburskiej.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

KOBER WALENTY

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań wcześniej aresztowanego K. Kasprzaka, Kober był członkiem PPS od roku 1905 i należał do koła stolarskiego. Warszawska Izba Sądowa wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910/.

KOCHMAN JÓZEF s. Jana

Urodził się w roku 1874 w gminie Skaryszew powiatu radomskiego. Mieszkał w Radomiu przy ulicy Giserskiej, z zawodu ślusarz. Za antyrządową działalność w okresie rewolucji 1905 roku został uwięziony w kwietniu 1908 roku. Protazy

Kruczek w swoich zeznaniach wyjaśnił, że Kochman przez długi czas należał do PPS. W roku 1908 na mocy decyzji warszawskiego generała gubernatora Józef Kochman skazany został na zesłanie do guberni erezuburskiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, KGR 2233 k. 1232, RGZŻ nr 10/1908 cz.II.k. 243/.

KOCHMAN STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1881 roku, z zawodu ślusarz. Stanisław Kochman był pracownikiem warsztatów kolejowych w Radomiu. W czasie rewolucji brał udział w akcji strajkowej i w wystąpieniach antycarskich, za co został aresztowany i uwięziony w marcu 1906 roku w Radomiu. Wraz z nim uwięziono wówczas 8-miu innych pracowników warsztatów kolejowych. Ponieważ zarówno Kochman jak i jego koledzy zbyt długo siedzieli w więzieniu bez udowodnionej winy i procesu sądowego, posłowie Koła Polskiego w Dumie Carskiej złożyli interpelację z żądaniem wyjaśnienia sprawy. Poseł Jan Wigura z Radomia wygłosił na forum Dumy przemówienie potępiające postępowanie radomskiej administracji i żandarmerii. Decyzją warszawskiego generała gubernatora Stanisław Kochman skazany został w drodze administracyjnej na zesłanie do guberni archangielskiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 137-138 oraz "Dzwon Polski" nr 127 z 12 czerwca 1906 r. i "Głos Radomski" nr 40 z 16 VI 1906r/.

KOGAN RÓŻA

Urodzona około 1889 roku. Członek SDKPiL w Radomiu, t.zw. oddziału agitacyjnego. Brała udział w wielu zebraniach partyjnych i prowadziła agitację wśród służących. Była w bliskich kontaktach ze Stanisławem Wardoniem. Uwięziona w Radomiu, a następnie przewieziona do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.
/AP Radom, Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego syg.2/.

KOLECKI NIKODEM s. Maksymiliana

Urodzony w Radomiu w roku 1874, pochodzenia mieszczańskiego. Początkowo uczył się w gimnazjum radomskim, następnie wyjechał za granicę. W latach 1899 - 1902 studiował w Szwajcarii. Przez jakiś czas przebywał w Łodzi a w roku 1904 wrócił do Radomia. Aresztowany 3 lutego 1905 roku w czasie demonstracji antycarskiej przed gubernatorstwem. W drodze do więzienia śpiewał pieśni rewolucyjne.

/AP Radom, RGZŻ 11/1905 k. 9 - 10/.

KOŁTUNOWICZ JAN

Urodzony w dniu 13 sierpnia 1869 roku w Radomiu, robotnik. Do PPS wstąpił w 1905 roku. Zajmował się rozprowadzaniem nielegalnej literatury i przechowywał broń. Znany był pod pseudonimem "Wisienka" i działał głównie jako łącznik między organizacją partyjną a kołami wioskowymi. Kontaktował się z członkami PPS we wsiach: Siczki, Kieszek, Kozłów, Dąbrowa Kozłowska, Antoniówka. Uniknął aresztowania.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

KOMOROWSKA JÓZEFA

Mieszkanca Radomia. W roku 1906 podczas rewizji znaleziono u niej proklamacje, gazety i inne dokumenty świadczące o jej działalności antyrządowej. Komorowska została aresztowana i uwięziona.

/AP Radom, KGR 2919, 72/1906 s. 6/.

KONARSKI WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia, uczeń gimnazjum handlowego. W czasie rewolucji 1905 - 1907 roku brał udział w wystąpieniach antycarskich. Należał do drugiej uczniowskiej piątki bojowej PPS, kierowanej przez Wacława Zbrowskiego.

/S. Res-Rodkiewicz, Uczniowskie piątki bojowe w Radomiu ... s. 22/.

KONOPKA IGNACY s. Antoniego

Urodzony w gminie Zwolen w roku 1887. Stałe zamieszkały w Radomiu przy ul. Spacerowej, z zawodu szewc. W wyniku obciążających zeznań P. Kruczka, Konopka posądzony został o przynależność do PPS i wrogą działalność przeciwko rządowi carskiemu. W związku z tym w marcu 1908 roku został aresztowany i uwięziony, a następnie z braku dostatecznych dowodów winy wypuszczony na wolność.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. I. k. 468 i cz. II. k. 231/.

KOPCZYNSKI JAN s. Jana

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1890, z zawodu piekarz. Podejrzany przez żandarmerię o przynależność do PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku. Prokurator Wojenny Warszawskiego Wojennego Sądu Okręgowego zawiadomił żandarmerię gubernialną w Radomiu w maju 1909 roku, że Kopczyński został skazany na karę śmierci. Brak danych potwierdzających te doniesienia, jak również brak innych informacji o dalszych losach Kopczyńskiego.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 267, KGR, 2420 s. 57 poz. 644/.

KORUS JOZEF s. Wincentego

Urodzony w roku 1881, zamieszkały w Radomiu, z zawodu drukarz. Ukończył trzy oddziały szkoły początkowej i z braku środków materialnych nie mógł dalej podnosić swoich kwalifikacji. W czasie rewolucji 1905 - 1907 roku należał do PPS. Nie brał bezpośrednio udziału ani w akcjach bojowych, ani w pracy agitacyjno-propagandowej. Jego głównym i niezwykle istotnym wówczas zadaniem była drukowanie ulotek o charakterze rewolucyjnym i antycarskim. W roku 1905 pracował wspólnie z Władysławem Malinowskim na niewielkiej drukarni znajdującej się w Radomiu przy ulicy Szerokiej, następnie przez jakiś czas przebywał w Jedlni wraz z drukarnią, później w Dąbrowie Koźłowskiej u gajowego Franciszka Cichawy i w końcu w Jastrzębi. Wszędzie w tajnych, konspiracyjnych warunkach drukował materiał zlecony przez partię. Na skutek obciążających zeznań Protazego Kruczka, Korus aresztowany był w kwietniu 1908 roku. Przebywał początkowo w więzieniu radomskim, a następnie przewieziono go do więzienia sandomierskiego. Wyrokiem sądu skazany został na 4 lata katorgi. Ze względu jednak na zły stan zdrowia nie był zesłany.

/ AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 173, 174, 189, RGZŻ 10/1908 cz. I. k. 467 oraz udostępnione w roku 1965 wspomnienia własne J. Korusa, a także bezpośrednie relacje ustne przekazywane w czasie rozmów z autorem niniejszego opracowania/. Almanach Drukarzy Kielecczyzny, Kielce 1969 r. s. 71 - 75.

KOSIŃSKI KAZIMIERZ

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1882 roku. Aresztowany na stacji kolejowej w Radomiu we wrześniu 1906 roku. Znalaziono przy nim paczkę z ulotkami i gazetami Narodowej Demokracji. Kosiński przywiózł je z Warszawy. Warszawska Izba Sądowa, biorąc pod uwagę szkodliwy wpływ tej nielegalnej literatury na polskiego czytelnika i szkodliwą działalność Kosińskiego jako kolportera, skazała go w roku 1908 na rok

więzienia. Kosiński wniósł odwołanie od decyzji sądu, w którym uzasadniał, że znalezione u niego gazety były wydawnictwami Narodowej Demokracji, a więc partii, która zasadniczo nie występuje przeciwko władzom w sensie politycznym, tylko przeciwko nadużyciom poszczególnych urzędników. Zatem składowość tej literatury nie jest wielka. Sąd uznał, że sprawa programu partii i sprawa prowadzenia kolportażu nielegalnej prasy, to dwie różne rzeczy i uznał Kosińskiego winnym przestępstwa przeciwko rządowi, potwierdzając wymierzoną wcześniej karę. Z uwagi jednak na młody wiek i brak doświadczenia postanowiono zmniejszyć karę do 6 miesięcy.

/AP Radom, Akta więzienia radomskiego 43 k. 6-7 - kopia wyroku oraz RGZŻ 10/1908 cz.I. k. 209, 210, 207, 208/.

KOSIĄ FRANCISZEK

Urodzony w dniu 4 października 1879 roku w Golędzinie gminy Zakrzów powiatu radomskiego, z zawodu garbarz. Do radomskiej organizacji PPS wstąpił w roku 1905 i brał udział w wydarzeniach rewolucji 1905-1907 roku na terenie miasta. Uniknął aresztowania.

/ZBOWID Radom - kwestionariusz osobowy/.

KOSIĄ JAN

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań wcześniej aresztowanego Kasprzaka, Kośła należał do grupy stolarskiej PPS w Radomiu i uczestniczył w zebraniach partyjnych, jak również płacił składki i brał żywy udział w agitacji antyrządowej. Na podstawie tych oskarżeń Kośła został aresztowany i uwięziony. Warszawska Izba Sądowa, nie mając dostatecznych dowodów winy, wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910/.

KOT WALENTY s. Franciszka

Urodzony w 1882 roku we wsi Góry powiatu pińczowskiego, pochodzenia chłopskiego, w latach 1905 - 1908 działał w radomskiej organizacji SDKPiL. W jego domu spotykali się na zebraniach socjaldemokracji. Był w bliskich stosunkach z czołowymi działaczami tej partii. Przez jakiś czas wchodził w skład Radomskiego Komitetu Okręgowego. W książeczce znalezionej u Ejsmonta, Kot figurował jako kolporter pod pseudonimem "Silny". Zesłany został w drodze administracyjnej na 3 lata do guberni archangielskiej. Po powrocie z zesłania został ponownie aresztowany w lutym 1914 roku i skazany przez Warszawską Izbę Sądową na 6 lat katorgi.

/AP Radom, KGR 1762 k. 244, 255, KGR, 2420 s. 31 poz. 379, Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego syg. 2 oraz Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. II., Z pola walki nr 1/37/ 1967 r. s. 82/.

KOWALAK JAN

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1885 roku, urzędnik pocztowy. Podejrzany o rozprowadzanie nielegalnej literatury antyrządowej. W czasie rewizji przeprowadzonej w jego domu w listopadzie 1905 roku, żandarmeria znalazła kilkanaście różnego rodzaju pism i ulotek SDKPiL. Kowalak był prawdopodobnie członkiem tej partii w Radomiu. Aresztowany na początku listopada 1905 roku za podburzanie współpracowników do strajku. Po kilku dniach wypuszczony na wolność.

/AP Radom, KGR 1365a s. 59-60, oraz RGZŻ 1/1905 cz. II. T.V. k. 1106/.

KOWALSKI FRANCISZEK syn. Feliksa

Urodzony w Radomiu 28 września 1887 roku, zatrudniony w Fabryce Narzędzi Rolniczych Floriana Osińskiego. W roku 1904 wstąpił do PPS. Brał udział w manifestacji 24 grudnia 1904 roku i w manifestacji przed gubernatorstwem w dniu 3 lutego 1905 roku. Prowadził kolportaż nielegalnej literatury i zbierał składki partyjne. Aresztowany w marcu 1908 roku. Przebywał w więzieniu radomskim i siedleckim, następnie zesłany do guberni tobolskiej.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

KOWALSKI LEOPOLD s. Józefa

Urodzony około 1872 roku w guberni warszawskiej. W czasie rewolucji 1905-1907 roku mieszkał w Radomiu i pracował jako robotnik niewykwalifikowany. Według zeznań Protazego Kruczka był członkiem PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz.II. k. 307/.

KOWALSKI PIOTR s. Tomasza

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1876, z zawodu szew. Według zeznań Protazego Kruczka, złożonych w czasie śledztwa, Piotr Kowalski należał do PPS. Aresztowany w kwietniu 1908 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 273/.

KOZŁOWSKI ANTONI s. Stanisława

Urodzony w dniu 16 stycznia 1875 roku w powiecie iłżeckim. Ukończył w Radomiu 4 klasy elementarne, a następnie pracował w garbarni Ludwika Karscha. W 1896 roku powołany do wojska. W 1901 roku wrócił do pracy w garbarni i po kilku

tygodniach wstąpił do garbarskiego koła PPS. Brał udział w demonstracjach i rozpowszechniał nielegalną literaturę. W roku 1903 został aresztowany, po siedmiu miesiącach z braku dowodów winy zwolniony. W marcu 1908 roku ponownie aresztowany. Po rozprawie sądowej zwolniony i oddany pod nadzór policji.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

KOZŁOWSKI MARIAN s. Antoniego

Urodzony w 1887 roku w gminie sieciechowskiej powiatu kozienickiego, zamieszkały w Radomiu. Według zeznań P. Kruczka i J. Derfli członek radomskiej organizacji PPS. Uwięziony w Radomiu w marcu 1908 roku. We wrześniu tego samego roku uwolniony na podstawie uniewinniającego wyroku sądowego.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. I. k. 468, cz.II. k. 255/.

KOZUBA MARCELI

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań K. Kasprzaka, Kozuba był członkiem PPS od roku 1905 i wchodził w skład koła stolarskiego. Regularnie płacił składki partyjne, czytał literaturę antyrządową oraz uczestniczył w zebraniach partyjnych. Kozuba w czasie śledztwa nie przyznał się do winy. WIS uniewinniła Kozuba w 1910 roku.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910 r./.

KRAMCZYŃSKI JAN

Urodzony w dniu 1 września 1888 roku koło Nałęczowa, z zawodu garbarsz, wykształcenie średnie. Od roku 1904 pracował w Iublinie i należał do Polskiej Partii Socjalistycznej. Następnie przeniósł się do Radomia. Tu brał udział w demon -

stracji antymobilizacyjnej w dniu 24 grudnia 1904 roku. W roku 1905 brał udział w zamachu na szpicla Kwiecińskiego na ulicy Podjazdowej, uczestniczył w zamachu na naczelnika Makowskiego na ul. Rwańskiej, następnie wraz z Leopoldem Kwapiszem brał udział w wysadzeniu dynamitem budynku Urzędu Pocztowego w Radomiu. Kramczyński wchodził w skład piątki bojowej garbarzy, kierowanej przez Jana Woškę. W roku 1909 na skutek fałszywych zeznań złodziei wytropionych przez carską żandarmerię, a podszywających się pod szyla PPS, Kramczyński został postawiony przed sądem z oskarżenia o dokonywanie napadów rabunkowych. Sąd skazał go na karę śmierci z zamianą na bezterminową katorgę. Uwolniony w roku 1917 w czasie rewolucji lutowej. Występował pod pseudonimem "Rupetek".

/Art. p. t. "Rehabilitacja działaczy niepodległościowych z 1906 roku". w radomskim tygodniku "Trybuna" nr 52 z 24 grudnia 1937 roku, oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

KRASZEWSKI STANISŁAW s. Wojciecha

Mieszkaniec dzielnicy "Borki", urodzony w roku 1889, z zawodu garbarz. Członek radomskiej organizacji PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku i zatrzymany pod strażą. W przeddzień 1 maja 1908 roku wraz z grupą innych działaczy rewolucyjnych wywieziony do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Sądzony za przynależność do PPS, antyrządową działalność w okresie rewolucji oraz współudział w zamachu na komisarza policji Zubkowskiego. Skazany na karę śmierci, a następnie ułaskawiony przez Skłona. Wyrok śmierci zamieniono na długoletnią katorgę.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 303, oraz L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 maja 1960 r., F. Kohn, op. cit. s. 51/.

KRUCZEK PROTASY

Mieszkaniec Radomia, członek organizacji bojowej PPS. Uczestnik i organizator kilku akcji bojowych. Brał udział w zamachu na rotmistrza radomskiej żandarmerii Michajłowa. Aresztowany i uwięziony w Radomiu. W czasie śledztwa i stosowanych tortur załamiał się i wydał wielu znanych mu członków PPS. Nie złagodziło to kary. W połowie 1908 roku skazany na karę śmierci. Wyrok wykonano w sierpniu 1908 roku na stokach Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. oraz L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 maja 1960 r./.

KRZEC LUDWIK

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1878, z zawodu murarz. Za działalność polityczną skierowaną przeciwko rządowi carskiemu skazany został w roku 1908 przez warszawskiego generała gubernatora na zesłanie w drodze administracyjnej do guberni erenburskiej, na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, Akta więzienia radomskiego 18-arkusz więźnia, Akta miasta Radomia 8805/.

KRZEPISZ WŁADYSŁAW s. Andrzeja

Urodzony około 1882 roku, urzędnik pocztowy. Aresztowany w Radomiu w grudniu 1905 roku za podburzanie współpracowników do strajku. Po kilku dniach zwolniony z aresztu.

/AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz. II. T. V. k. 1106/.

KUCHARENKO MIKOŁAJ s. Aleksandra

Urodzony w roku 1885 w Siennie powiatu iłżeckiego, syn urzędnika, pochodzenia rosyjskiego, zamieszkały w Radomiu przy ul. Wysokiej. Początkowo uczył się w gimnazjum rządowym, następnie na życzenie ojca przeniósł się do szkoły handlowej i w roku 1905 zdał egzaminy końcowe. Następnie studiował w Instytucie Rolniczym w Puławach. Źródła carskie mówią też o Uniwersytecie Warszawskim. Jest wszakże pewne, że był studentem i na uczelni zetknął się z młodzieżowym ruchem antycarskim. Znajomość stosunków radomskich ułatwiła mu działalność w tym środowisku. Związał się z SDKPiL, której był zwolennikiem i współpracownikiem. Zajmował się rozprowadzaniem pism ulotnych socjaldemokracji wydawanych zarówno w języku polskim jak i rosyjskim. Szczególnie dużo miejsca poświęcił tajnej agitacji wśród wojska carskiego na terenie garnizonu radomskiego. Dużą pomoc okazał mu w tej pracy Kazimierz Hertel, znający doskonale stosunki w garnizonie jako były pracownik 26 Mohylowskiego pułku piechoty. We wrześniu 1905 roku żandarmeria przeprowadziła rewizję w domu Kucharenki, w czasie której znaleziono pisma z pieczęcią Warszawskiego Komitetu SDKPiL, z których wynikało, że Kucharenko zajmował się zbieraniem pieniędzy na cele partyjne. Znaleziono również kilka broszur i rewolwer. Początkowo, za kaucją został zwolniony z aresztu, później ponownie aresztowany. Ojciec Baś Kucharenki skazany został na 3 miesiące aresztu za umożliwienie synowi przetrzymywania we własnym domu literatury antyrządowej./pseudonim "Kola"/.

/AP Radom, Akta Tymczasowego Generał Gubernatora Radomskiego /dalejTGHR/ 30 s. 297-298, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... nr 14/1905 cz. 4. k. 186-207 i nr 191906 k. 241, Akta więzienia radomskiego 19, RGZŻ 5/1909 k. 6 - 7, KGR, 1449, k. 2-4, KGR 3060 k. 36/.

KUDŁA ANTONI

Mieszkaniec Radomia. Członek organizacji bojowej PFS. W początkach 1906 roku stał na czele piątki bojowej kolejarzy. Brak bliższych danych.

/Art. p.t. "Rehabilitacja działaczy niepodległościowych z 1906 r." w tygodniku radomskim "Trybuna" nr 52 z 24 grudnia 1937 roku/.

KUDŁA JÓZEF

Urodzony w dniu 16 lutego 1873 roku w Kozienicach. W 1902 r. wstąpił do PFS. Działał na terenie Radomia i na terenie powiatu radomskiego, kozienickiego i koneckiego. Pełnił funkcję piątkowego. Brał udział w akcjach bojowych /Kozłów/i demonstracjach antyrządowych. W roku 1911 aresztowany w Tomaszowie Mazowieckim i uwięziony w Piotrkowie. Przebywał też w więzieniu radomskim.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

KUPIŚ EDWARD s. Piotra

Urodzony w dniu 7 stycznia 1883 roku w powiecie jędrzejowskim, pochodzenia chłopskiego, zamieszkały w Radomiu, z zawodu ślusarz. Uczestnik demonstracji antyrządowej w dniu 3 lutego 1905 roku. Członek PFS. Aresztowany i uwięziony w miejscowym więzieniu. Następnie zwolniony i oddany pod nadzór policji.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1905 cz. I. k. 11-12 i 90/.

KWAPISZ LEOPOLD

Urodzony w dniu 8 listopada 1874 roku w Maliszewie gminy Gębarzów powiatu radomskiego, robotnik. W roku 1892 przeniósł się do Radomia, a w roku 1905 wstąpił do PFS. Przecho-

wywał u siebie materiały wybuchowe. Brał udział w wysadzeniu budynku Urzędu Powiatowego w Radomiu przy ulicy Warszawskiej na jesieni 1905 roku. Roznosił nielegalną literaturę po okolicznych wsiach. Aresztowany w roku 1906. Siedział 2 lata i 9 miesięcy w więzieniu radomskim.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

KWIATKOWSKI STANISŁAW s. Stanisława

Urodzony w dniu 13 listopada 1889 roku w Radomiu, ukończył 3 oddziały szkoły elementarnej, z zawodu drukarz. W 1906 r. wstąpił do PPS. Jako "starszy" Dzielnicy "Śródmiejskie" kolportował bibułę i przechowywał broń. W partii występował pod pseudonimem "Kain". Aresztowany w roku 1908. Wyrokiem Warszawskiej Izby Sądowej z 1912 roku skazany na 4 lata katorgi. Karę odbywał w Pskowie i w guberni jeniusejskiej. W 1918 roku wrócił do kraju.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 31, 177, 224 oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

KWIECIŃSKI HENRYK s. Mateusza

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1886. Pracował jako robotnik w fabryce Kohna. Latem 1907 roku aresztowany w wyniku podejrzenia o zamach na strażnika carskiego. Zwolniony z braku dowodów winy. Ponownie aresztowany w marcu roku 1908 i uwięziony w Radomiu. Znalezione przy nim nielegalne pisma. Zarówno P. Kruczek jak i J. Derfla wymianiali go w swoich zeznaniach jako członka radomskiej organizacji PPS.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 305,9/.

LASOTA STANISŁAW

Urodzony w dniu 30 listopada 1876 roku we wsi Boiska powiatu radomskiego. W roku 1905 wstąpił do PPS w Radomiu. Brał udział w zebraniach i kolportował bibułę partyjną. Aresztowany i osadzony w areszcie miejskim w Radomiu. Po kilku dniach wypuszczony, a następnie ponownie aresztowany. W więzieniu przebywał od połowy 1907 roku do października 1909 roku, bez sądu, następnie wypuszczony na wolność.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

LATOMSKA LUCYNA c. Teodora

Mieszkanca Radomia, urodzona w roku 1890. Członek Związku Młodzieży Socjalistycznej i członka PPS. Mieszkała przez jakiś czas w Jedlni i tam utrzymywała kontakty z młodzieżą. Po rozłamie w PPS w listopadzie 1906 roku, znalazła się we Frakcji Rewolucyjnej. Aresztowana w 1907 roku. Podczas rewizji znaleziono przy niej naboje do rewolweru oraz korespondencję i fotografie, które nie wniosły do aktu oskarżenia. Brat jej należał do uczniowskiej piątki bojowej PPS.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego.... 34/1907 k. 9 i 91 oraz S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s.27/.

LATOMSKI TEODOR s. Teodora

Urodzony w dniu 17 maja 1888 roku w Radomiu, inżynier elektryk. W latach 1905-1907 był członkiem organizacji bojowej PPS. W 1905 roku z powodu udziału w strajku wydalony z gimnazjum radomskiego. W 1905 roku aresztowany i po kilkutygodniowym areszcie zwolniony. W 1907 roku wyjechał do Krakowa, a następnie udał się za granicę. Jego siostra Lucyna była również w PPS.

/S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 2, 27 oraz arkusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

LIPSKI BOLESŁAW

Uczeń radomskiej szkoły handlowej. W okresie rewolucji 1905 roku brał udział w wystąpieniach antycarskich. Należał do drugiej uczniowskiej piątki bojowej PPS, kierowanej przez Wacława Zbrowskiego.

/S. Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 22/.

LIPSKI STANISŁAW s. Wacława

Mieszkaniec Radomia, uczeń. Należał do radomskiej organizacji PPS, był członkiem uczniowskiej piątki bojowej kierowanej przez Wacława Zbrowskiego. Uwięziony w Radomiu w 1908 roku. Na wniosek naczelnika żandarmerii gubernialnej w Radomiu skazany w połowie 1908 roku w drodze administracyjnej na Syberię. W wyniku starań, zamieniono mu zsyłkę na wyjazd za granicę.

/AP Radom, KGR 2420 s. 31 p. 370 oraz S. Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 22/.

LISOWSKI IGNACY

Urodzony 31 I 1889 roku, garbarz, członek radomskiej organizacji SDKPiL, występujący pod pseudonimami "Flisak", "Mucha", "Jan". Na początku marca 1906 roku aresztowany w mieszkaniu Tomasza Deresiewicza. Z braku dostatecznych dowodów obciążających i małoletności zwolniono go w pięć miesięcy po aresztowaniu. W październiku 1907 roku delegowany wraz z Janem Polejewskim do powiatu kozienickiego w celu "podtrzymania na duchu strajkujących robotników folwarcznych". Po wykonaniu zadania partyjnego aresztowany w rejonie wsi Jedlnia. Znaleziono przy nim rewolwer z nabojami. Początkowo trzymany w więzieniu radomskim, później w sandomierskim. Skazany w drodze administracyjnej na 4 lata do północno-wschodniej

Syberii. W końcu marca 1910 roku aresztowany w miejscu zesłania na polecenie władz policyjno-sądowych w Radomiu i przewieziony do więzienia radomskiego. Był to wynik obciążających zeznań Władysława Górnego-byłego bojowca PPS. Lisowski w końcu lipca 1912 roku został zwolniony z więzienia i oddany pod nadzór policji.

/AP Radom, KGR 1762 k. 96, 106, Zarząd żandarmerii powiatu radomskiego... 95, RGZŻ 11/1906, KGR, 2233 k. 1602, KGR 2420 s. 32 poz. 374, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego - teczka dotycząca SDKPiL oraz list I. Lisowskiego do J. Bonieckiego z 5 XI 1960 r./w posiadaniu autora/.

ŁAZOWSKI /brak imienia/

Mieszkaniec Radomia. Członek organizacji bojowej PPS. Wchodził w skład piątki bojowej garbarzy kierowanej przez Jana Wośkę. Brak bliższych danych.

/Art. p.t. Rehabilitacja działaczy niepodległościowych z 1906 r. w tygodniku radomskim "Trybuna" nr 52 z 24 grudnia 1937 roku/.

ŁUSZCZYŃSKI JULIAN s. Józefa

Urodzony w roku 1884 w Warszawie. W czasie rewolucji 1905-1907 roku mieszkał w Radomiu, z zawodu szewc. Członek organizacji bojowej PPS. Aresztowany na początku 1908 roku i uwięziony w Radomiu. W końcu kwietnia wywieziony do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Skazany na dożywotnią katorgę.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 4, 257 oraz L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 maja 1960 roku/.

MACHNICKI ROMAN

Mieszkaniec Radomia, uczeń szkoły handlowej, członek uczniowskiej grupy bojowej PPS. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku, we Frakcji Rewolucyjnej. Przyjaciel Wacława Zbrowskiego, razem z nim brał udział w akcjach bojowych i wystąpieniach antycarskich. Po aresztowaniu Zbrowskiego zbiegł do Krakowa i uniknął aresztowania.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego nr 34/1907 k. 8 oraz S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s.2, 27/.

MAJEWSKI KAZIMIERZ

Mieszkaniec Radomia. W wyniku podejrzeń o działalność polityczną i antypaństwową uwięziony w Radomiu w 1908 roku. Na wniosek radomskich władz policyjnych w drodze administracyjnej skazany na początku 1909 roku do guberni tomskiej na 3 lata.

/AP Radom, KGR 2420 s. 47 poz. 556/.

MAJEWSKI STEFAN

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1888 roku, robotnik. Za antyrządową działalność w okresie rewolucji 1905-1907 roku skazany w 1908 roku przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych na 2 lata do guberni tobołskiej. W roku 1910 sprwadzony został z zesłania na dodatkowe śledztwo. Resztę kary zezwolono mu odbywać w Radomiu pod nadzorem policji.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 2245, KGR, 2985 s. 37, KGR 224/910/.

MAKIEJENKO WASYL

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1892, uczeń gimnazjum rządowego. Ojciec jego był pracownikiem 26 Mohyłowskiego pułku piechoty w Radomiu. Według danych miej-

scowej żandarmerii Wasyl Makiejenko był członkiem SDKPiL, pod pseudonimem "Wasia" i zajmował się rozprowadzaniem literatury. Z jego własnych zeznań wynika, że w 1907 roku podrzucił materiał wybuchowy pod magazyn wojskowy w rejonie Końskich. Uczynił to z namowy członków SDKPiL, wśród których wymienił "Litwina" - Ejsmonta. Z uwagi na młody wiek chłopca i nienaganną opinię jaką cieszył się jego ojciec, władze nie wyciągnęły w stosunku do niego konsekwencji prawnych i nie zastosowały środków represyjnych. Po tym wypadku ojciec Wasyla, przerażony postawą syna, postanowił wywieźć całą rodzinę do stron rodzinnych w guberni czernichowskiej. Żandarmeria radomska przekazała natomiast szczegółowe informacje do tamtejszych władz policyjnych o antyrządowej działalności młodego Wasyla w Radomiu.

/AP Radom, RGZ 10/1908 cz.I. k.345-355 oraz J. Gauze, op. cit. s. 102/.

MAIARSKA MARIA c. Tomasz z domu Banach

Urodzona w dniu 8 sierpnia 1890 roku w Radomiu. W 1905 r. wstąpiła do PPS. Przenosiła broń, zbierała składki członkowskie, kolportowała bibułę. Aresztowana w marcu 1908 r. W więzieniu radomskim przebywała 10 miesięcy. Skazana administracyjnie do guberni erenburskiej, lecz na skutek starań rodziców zmieniono jej wyrok na wygnanie z kraju na czas trwania stanu wojennego. Występowała pod pseudonimem "Frajerka".

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

MALINOWSKA ANNA c. Antoniego

Mieszkanka Radomia, urodzona około roku 1880, mężatka. Do roku 1906 należała do radomskiej organizacji PPS. Po rozłamie partii znalazła się we Frakcji Rewolucyjnej. W domu przy ulicy Trawnej, gdzie mieszkała, mieściło się konspiracyjne biuro PPS. W jej mieszkaniu przebywali często instruktorzy i bojowcy PPS, Mąż A. Malinowskiej - Marian - należał do czołowych działaczy PPS w mieście. Aresztowana we wrześniu 1907 roku. W czasie przesłuchania nie przyznawała się ani do przynależności partyjnej ani do zarzucanych jej przewinień politycznych.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...
34/1907 k. 4-5, KGR, 2420 s. 63 poz. 705/.

MALINOWSKI MARIAN

Urodził się w Kielcach w roku 1876. Od najmłodszych lat przebywał w Radomiu i tu mocno związał się z ruchem robotniczym. Skończył dwuklasową szkołę miejską w Radomiu, a później czteroklasową szkołę rzemieślniczą w Warszawie. Był jednym z pierwszych członków Polskiej Partii Socjalistycznej w Radomiu. Do PPS wstąpił w roku 1896, a w roku 1904 stworzył organizację bojową. W przededniu rewolucji 1905 roku należał do grona najbardziej wpływowych działaczy tej partii w mieście. Był głównym organizatorem słynnej demonstracji antymobilizacyjnej w nocy z 24 na 25 grudnia 1904 roku, w czasie której zginął Wiktor Cymerys-Kwiatkowski. W czasie tej demonstracji został aresztowany i uwięziony. Po trzech miesiącach wypuszczony za kaucją. Nieomal tego samego dnia kierował już jako bojową PPS. Założył tajną drukarnię i sam w niej pracował. W 1905 roku został ponownie aresztowany. Przesiedział w więzieniu 10 miesięcy, a potem został wysłany do Pinogi, skąd po paru tygo -

dniach uciekł do Krakowa. Po rozłamie w PPS wrócił do Królestwa pod nazwiskiem Bolesława Jankowskiego i stanął w szeregach Frakcji Rewolucyjnej. Objął Okręg Zagłębia Dąbrowskiego, gdzie wznowił wydawnictwo "Górnika". W listopadzie 1907 roku został aresztowany w Łodzi i po ośmiu miesiącach więzienia śledczego sąd wojenny skazał go na 6 lat katorgi. W 1913 roku skończył katorgę i został wysłany na osiedlenie do guberni irkuckiej. W kwietniu 1914 roku uciekł i udał się do Krakowa. W sierpniu tegoż roku wszedł do Kongresówki z Legionami Piłsudskiego. W partii występował pod pseudonimem "Wojtek".

Marian Malinowski, człowiek z ludu, sam z zawodu malarz, przeszedł długą drogę walki, w czasie której wyrósł na znanego działacza, pełniąc wiele znaczących funkcji i stanowisk w życiu społecznym i politycznym II Rzeczypospolitej.

/AP Radom, RGZŻ 1/1906 cz.III. k. 866, RGZŻ 1/1905 cz.II.k. 1061, KGR, 2233 k. 164-5, KGR, 2247 s. 14, Archiwum Zakładu Historii Partii, PPS t. 19 podt. I. poz. 1, M. Malinowski, Początki i rozwój organizacji PPS w Radomiu i okolicy, W: Księga pamiątkowa PPS, Warszawa 1923 r., L. Rudnicki, Stare i Nowe, Warszawa 1953 r. s. 279, Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1927, Warszawa 1928 r./.

MALINOWSKI WŁADYSŁAW s. Józefa

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1865 w powiecie opatowskim, z zawodu stolarz. Władysław Malinowski był jednym z pierwszych działaczy socjalistycznych na terenie miasta. Według niektórych danych już w okresie Wielkiego Proletariatu utrzymywał kontakty z działaczami tej partii. Nie wykluczone, że sam był jej członkiem. W roku 1890 należał w Warszawie do kółek socjalistycznych i jako jeden z pierwszych przekazywał wiadomości o naukowym socjaliźmie na terenie Radomia. Przy jego współudziale powstała pierwsza komórka PPS

w Radomiu, przekształcona w roku 1894 na Komitet Miejscowy partii. Uczestniczył w zebraniu partyjnym w roku 1897, kiedy przekazano mu pieczęć partyjną, a obecny J. Piłsudski udzielał wskazówek odnośnie dalszej pracy organizacyjnej i propagandowej. Z polecenia władz partyjnych zajmował się organizacją PPS na terenie Ostrowca. W mieszkaniu Władysława Malinowskiego jeszcze na długo przed wybuchem rewolucji skupiały się nicy konspiracyjnej roboty PPS. W początkowym okresie rewolucji wraz z J. Korusem i swoim bratankiem Marianem Malinowskim /"Wojtkiem"/, odbijał tajne pisma PPS w drukarni partyjnej przy ulicy Szerokiej w Radomiu. Uczestniczył w VIII Zjeździe Partii w 1906 roku jako delegat Radomia. Po rozłamie partii znalazł się we Frakcji Rewolucyjnej. Uwięziony w Radomiu na początku września 1907 roku. Decyzją MSW z sierpnia 1908 roku skazany na 3 lata do guberni archangielskiej. Zmarł w 1933 lub 1934 roku. /Pseudonim "Bonifacy"/.

/AP Radom, KGR, 1762 k. 248, 255, KGR, 2233 k. 1175, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910 oraz "Życie Robotnicze" nr 34 z dnia 25 listopada 1945 r., Ż. Kormanowa, Materiały do bibliografii druków socjalistycznych na ziemiach polskich w latach 1866-1918, wyd. II, Warszawa 1949 r. s. 90-91, Księga życiorysów działaczy ruchu rewolucyjnego w Polsce t. I. Warszawa 1939r. s. 216-217/.

MALISZEWSKI EUGENIUSZ

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1890, uczeń szkoły handlowej. Do jesieni 1906 roku członek PPS, po rozłamie członek Frakcji Rewolucyjnej. Należał do uczniowskiej piątki bojowej. Brał udział w kilku akcjach bojowych i wystąpieniach antycarskich. Aresztowany we wrześniu 1907 roku i uwięziony w Radomiu. Występował pod pseudonimem "Jurek".

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... nr 34/1907 k. 7-8, 86, 110, KGR 2420 s. 59 poz. 659 oraz S. Res - Rodkiewicz, op. cit. s. 4/.

MANOWIECKI FELIKS s. Ignacego

Urodzony w Radomiu 18 maja 1888 roku. Ukończył 3 oddziały szkoły elementarnej, z zawodu garbarz. Mając 17 lat brał udział w demonstracji antymobilizacyjnej przed kościołem OO. Bernardynów w nocy z 24 na 25 grudnia 1904 roku. W 1905 roku wstąpił do PPS pod pseudonimem "Blondyn". Zajmował się kolportażem bibuły. Po rozłamie partii w listopadzie 1906 roku pozostał w Lewicy. Aresztowany w listopadzie 1908 roku. Przez 4 lata siedział w więzieniu radomskim, następnie zesłany na Syberię. Do kraju wrócił w roku 1927.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 93-94 oraz kwestionariusz osobowy w radomskim ZBOWID/.

MARCINKOWSKI JULIAN

Pochodził z Warszawy. Do Radomia przybył w roku 1905 i pracował jako garbarz. Należał do Polskiej Partii Socjalistycznej, a po rozłamie do Frakcji Rewolucyjnej PPS. Był członkiem podokręgu radomskiego Frakcji. Aresztowany we wrześniu 1907 roku. Podczas rewizji znaleziono u niego broń i nielegalną partyjną literaturę. W partii występował pod pseudonimami "Czarny" i "Marcin".

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego..... nr 34/1907 k. 6, 96/.

MARKOWSKI LEONARD

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1877 roku, z zawodu tokarz kolejowy. Za antyrządową działalność w okresie rewolucji decyzją warszawskiego generała gubernatora skazany w drodze administracyjnej do guberni archangielskiej na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego. Postanowienie wydane zostało we wrześniu 1906 roku.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 139-140/.

MASŁOWICZ SZLAMA

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1882. Syn woźnicy, sam początkowo pracował jako robotnik, później jako ślusarz. W latach 1907-1908 działał w Radomiu jako kolporter literatury Socjal-Demokratycznej Partii Robotniczej Rosji. Występował pod pseudonimem "Wielki". Za tę działalność aresztowano go w roku 1908 i uwięziono w Radomiu. Warszawska Izba Sądowa skazała go w roku 1912 na zesłanie do guberni irkuckiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 107-108, oraz Uczestnicy ruchu robotniczego w Polsce - więźniowie caratu, cz. II.W:Z pola walki nr 1/37/, 1967r. s. 93/.

MATUSZCZAK FRANCISZEK s. Walentego

Urodził się w Jedlni w roku 1888. Mieszkał w Radomiu i pracował jako robotnik. Według zeznań J. Derfli i P. Kruczka, należał do PBS. Zeznania te były podstawą do aresztowania Matuszczaka w kwietniu 1908 roku. Z braku jednak dostatecznych dowodów winy sąd uwolnił go od odpowiedzialności karnej.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k. 245 i cz.I. k. 468, KGR, 2420 s. 59 poz. 667/.

MAZURKIEWICZ HENRYK s. Juliana

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1889 roku. Według zeznań Protazego Kruczka, członek radomskiej organizacji PBS. Aresztowany w marcu 1908 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k. 265, KGR, 2420 s. 57 poz. 645/.

MAZURKIEWICZ JULIAN

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1862, żonaty, na utrzymaniu - ośmioro dzieci. Obwiniony przez żandarmerię o udział w zaburzeniach antyrządowych i zakłócanie spokoju i porządku publicznego. Na mocy postanowienia warszawskiego generała gubernatora z września 1906 roku skazany w drodze administracyjnej na zesłanie do guberni archangielskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 131, Akta więzienia radomskiego syg. 4/.

MAZURKIEWICZ KAZIMIERZ s. Piotra

Mieszkaniec Radomia. Za działalność antyrządową uwięziony w Radomiu w roku 1908. W czerwcu tego roku skazany w drodze administracyjnej na zesłanie do guberni erenburskiej. Katargę zamieniono następnie na banicję.

/AP Radom, KGR 2420 s. 30 poz. 355, KGR 1660 s. 12 poz. 147/.

MAZURKIEWICZ LUDWIKA z d. Debowska

Mieszkanica Radomia. W roku 1908 aresztowana i przetrzymywana w areszcie miejskim. Na wniosek naczelnika żandarmerii gubernialnej skazana w roku 1908 w drodze administracyjnej do guberni erenburskiej z zamianą na prawo opuszczenia kraju, bez możliwości powrotu.

/AP Radom, KGR 2420 s. 45 poz. 539/.

MICHAJSKA ALINA

Mieszkanica Radomia, pochodzenia inteligenckiego. W okresie rewolucji 1905-1907 roku zajmowała się szerzeniem antyrządowej propagandy wśród wojska garnizonu radomskiego. Utrzy-

mywała ścisłe kontakty ze znanymi działaczami rewolucyjnymi i partyjnymi - W. Zbrowskim z PPS i M. Kucharenko z SDKPiL.

/AP Radem, RGZZ nr 5/1909 k. 6 - 7/.

MICHAJSKI MIKOŁAJ s. Franciszka

Urodzony około roku 1858 w Radomiu, zamieszkały w Jedlni. Zajmował się handlem. Podejrzany o działalność polityczną w ramach radomskiej organizacji PPS. Aresztowany w roku 1908 na podstawie obciążających zeznań P. Kruczka i J. Derfli.

/AP Radem, RGZZ nr 10/1908 cz.II. k. 177, 178 i 4/.

MIERZEJEWSKI HENRYK

Urodzony w Radomiu w 1881 r., student Instytutu Politechnicznego w Warszawie, członek Radomskiego Okręgowego Komitetu PPS. Aresztowany w paź. 1905 r. podczas kolportowania nielegalnej literatury. Po rocznym pobycie w więzieniu wypuszczony na wolność, wskutek słabego zdrowia. Emigruje do Belgii, gdzie w 1909 r. kończy studia techniczne. W Niepodległej Polsce - profesor Politechniki Warszawskiej. Zmarł 28 VI 1929 r.

/APR RGZZ 1/1905 cz.II. t.IV. k.796 oraz Biuletyn Informacyjny Zarządu Głównego Stowarzyszenia Inżynierów Mechaników Polskich Rok XXII nr 2/234/1974 r./.

MIODUSZEWSKA AGNIESZKA z d. Jabłońska

Mieszkanka Radomia. Według zeznań K. Kasprzaka brała udział w zebraniach członków PPS. Była członkiem t. zw. koła kobiecego. Po rozłamie partii znalazła się we Frakcji Rewolucyjnej. Po odwołaniu oskarżeń przez Kasprzaka Warszawska Izba Sądowa wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radem. Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego nr 18/1910/.

MIRECKI JÓZEF s. Teodora

Józef Anastazy Mirecki urodził się dnia 27 lutego 1879 roku w majątku swego ojca w Kłonówku pod Radomiem. Pochodził ze starej rodziny szlacheckiej. Dom Mireckich należał w tych okolicach do bogatych, a życie płynęło w dostatku. Lata dziecięce spędzał na wsi, w atmosferze spokoju i politycznej rezygnacji jaka cechowała większość ówczesnej szlachty polskiej. Po ukończeniu 10 lat przebywał w gimnazjum rosyjskim w Radomiu. Tu zetknął się z działalnością kółka samokształceniowego, które założył Kazimierz Krauz. W kole panowały nastroje socjalistyczne. Młodzień czytywała wydawnictwa socjalistyczne i książki historyczne, uzupełniając w ten sposób wiadomości, których nie dawała szkoła rosyjska. Tą drogą młodzień walczyła też z wpływami rosyjskimi i rusyfikacją życia w Królestwie. Mirecki brał żywy udział w pracy kółek samokształceniowych. Wziął też udział w milczącym strajku młodzieżowym skierowanym przeciwko jednemu z nauczycieli gimnazjum. W roku szkolnym 1895/96 udał się do dyrektora szkoły Smorodina w charakterze delegata i skrytykował system rusyfikacyjny, protestując przeciwko jego stosowaniu. Było to powodem usunięcia go ze szkoły. Przeniósł się więc do Zagłębia Dąbrowskiego, gdzie początkowo pracował jako ślusarz, a później udało mu się dostać do szkoły górniczej, skąd wkrótce został również usunięty, a następnie aresztowany za udział w demonstracji. Uciekł z więzienia i udał się do Galicji a stamtąd wrócił do Radomia, sądząc, że tu nie znają jego "zagłębiowskiej" przeszłości. W Radomiu stał przed komisją wojskową i zostaje wcielony do saperów w Petersburgu. W maju 1902 roku został aresztowany i sprowadzony do Królestwa. Siedział początkowo w więzieniu piotrkowskim, a następnie w dniu 7 kwietnia 1903 roku przewieziono go do "wstrętnego" - jak sam wspomina - więzienia w Radomiu. Tu brał

udział w manifestacji 1 majowej razem z innymi więźniami politycznymi, która miała miejsce na podwórzu więziennym. Z Radomia wysłano Mireckiego w dniu 19 kwietnia 1904 roku do guberni ożunieckiej. W roku 1905 ucieka z zesłania i wraca potajemnie do Królestwa pod przybranym nazwiskiem "Montwiłła". Od tej pory staje się jednym z najczynniejszych działaczy organizacji bojowej PPS i kieruje wielu akcjami bojowymi. Między innymi brał udział w napadzie na kasę powiatową w Opatowie w sierpniu 1905 roku, na po - ciągi pocztowe pod Pruszkowem /26 VII 1905/ i Rogowem /12 X 1906/. Po rozłamie partii przeszedł do Frakcji Rewolucyjnej. Od roku 1907 był członkiem Wydziału Bojowego. Aresztowany w końcu listopada 1907 roku, skazany 6 paź - dziernika 1908 roku na karę śmierci i stracony na sto - kach Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, KGR 2034 oraz Wł. Pobóg-Malinowski, Józef Montwiłła Mirecki, W: "Niepodległość" t. VIII z. 3 s. 321-331, Warszawa 1933/.

MIROWSKI ANTONI

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice", urodzony około 1884 roku, bez wyuczonego zawodu. Za antyrządową działalność w czasie rewolucji skazany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w roku 1908 na zesłanie do guberni tobolskiej na okres trzech lat.

/AP Radom, KGR 2233, k. 2195, KGR, 2240 s. 9 poz. 106/.

MIROWSKI TEOFIL

Urodzony w dniu 21 lutego 1885 roku w Kazanowie. Ukończył 3 oddziały szkoły elementarnej. W roku 1900 rozpoczął pracę w warsztatach kolejowych w Radomiu. W roku 1904 wstąpił do PPS i działał w piątce kolejarskiej, występując

pod pseudonimem "Tebus". Starszym piątki był Stanisław Karsch ps. "Bolesław". W okresie I wojny światowej przebywał w Rosji. W 1918 roku powrócił do kraju.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

MISKIEWICZ MICHALINA c. Józefa

Mieszkanca Radomia, urodzona około 1888 roku. Według ze - znań aresztowanych członków PPS Kruczka i Derfli, M. Miś - kiewicz należała do Polskiej Partii Socjalistycznej i w ramach tej partii działała na szkodę rządu carskiego. Aresztowana w marcu 1908 roku i skazana w drodze administra - cyjnej do guberni orenburskiej.

/AP Radom RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 325, KGR 2420 s. 60 poz. 6A/.

MOSTOWSKI LUDWIK

Urodzony 14 V 1888 r. w Mościcach gm. Regimin pow. ciechanow - skiego. W lutym 1905 r. nawiązał kontakt z lubelską organi - zacją PPS i został skierowany do pracy partyjnej w rejon Za - mościa. Następnie przebywał w Lublinie i pracował w Wojsko - wo-Rewolucyjnej Organizacji. Na skutek dekonspiracji w koń - cu 1906 r. przeniósł się do Radomia. Pracował w fabryce Ko - hna i w warsztatach kolejowych. Działał w PPS-Lewicy. Przez pewien czas był przewodniczącym Komitetu Dzielnicy Śródmiej - skiej. Aresztowany na początku 1908 r. i osadzony w więzieniu radomskim. W końcu kwietnia wraz z całą grupą czołowych działaczy radomskiej organizacji PPS wywieziony do X Pawilonu Cy - tadeli Warszawskiej. Dwukrotnie skazany na karę śmierci za - mienioną następnie na dożywotnią katorgę /Psków/. Z zesła - nia powrócił po rewolucji 1917 roku.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 9a, oraz F. Kom. op. cit. s. 17, i L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Lu - du" z 3 V 1960 r., L. Mostowski, Skazany dwa razy na śmierć, Olsztyn 1973 r.

MUSIELEWICZ JÓZEF s. Ludwika

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1865 roku, pracownik zakładu Borkowskiego. Należał do radomskiej organizacji SDKPiL i działał pod pseudonimem "Stary". W ramach organizacji partyjnej zajmował się głównie szerzeniem agitacji wśród garbarzy. Utrzymywał kontakty z Warszawskim Okręgowym Komitetem SDKPiL. Aresztowany w lutym 1908 roku i uwięziony w Radomiu, a następnie przetransportowany do więzienia sandomierskiego. Skazany na dwa lata do guberni tomskiej.

/AP Radom, KGR 1762 k. 101, 106, 113, KGR, 2233 k. 1359, KGR, 2420 s. 31 poz. 380/.

MUSZAJSKI MARIAN s. Wojciecha

Urodzony około 1884 roku w Warszawie, mieszkał i pracował w Radomiu jako elektrotechnik. Był członkiem PPS i aktywnie działał w ruchu robotniczym. W roku 1907 należał do najwybitniejszych działaczy i członków Radomskiego Okręgowego Komitetu PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Pod koniec kwietnia 1908 roku wywieziony do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz.II. k. 281 oraz F. Kohn, op. cit. s. 50-51, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 V 1960 r./.

NAULEWICZ JAN s. Józefa

Urodzony około 1883 roku we wsi Klepacz powiatu iłżeckiego, pochodzenia chłopskiego, z zawodu stolarz. Brał udział w demonstracji antycarskiej w dniu 3 lutego 1905 roku, podczas której został aresztowany i osadzony w więzieniu radomskim. Następnie zwolniony i oddany pod nadzór policji.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1905 cz. I. k. 7-8/.

NAWROT JAN

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1881, z zawodu garbarski. Członek grupy bojowej PPS, po rozłamie partii - w PPS Lewicy. Należał do koła garbarskiego, a przez pewien czas był nawet jego kierownikiem. Zajmował się zarówno agitacją jak i działalnością bojową. Aresztowany w Radomiu w sierpniu 1907 roku i uwięziony w miejscowym więzieniu. Skazany na 4 lata zesłania do guberni jenißejskiej w drodze administracyjnej.

/AP Radom, KGR k. 247, 255, KGR k. 1183, KGR, 2420 s. 4 poz. 50/.

NIEWIADOMSKA HELENA c. Tomasza

Urodziła się we Wsoli w roku 1891, mieszkała w Radomiu, z zawodu krawcowa. Żandarmeria carska oskarżała ją o działalność antyrządową. Aresztowani członkowie PPS - Kruczek i Derfla oświadczyli, że Niewiadomska należała do radomskich organizacji PPS. Zarzucano jej również "moralny" współudział w zabójstwie rotmistrza Michajłowa, przez fakt pozostawienia w tajemnicy wiadomości o mającym nastąpić zamachu. Aresztowana w końcu marca 1908 roku. Pod koniec kwietnia tegoż roku przewieziona do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Uniewinniona przez sąd.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz.II. k.287 i 4 oraz F. Kohn, op. cit. s. 50-51, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 maja 1960 r./.

NIEWIADOMSKI ROMAN s. Tomasza

Urodzony w roku 1884 w Piastowie gminy Wielogóra powiatu radomskiego. Zamieszkały w Radomiu, z zawodu stolarz. Aresztowany w roku 1908 i uwięziony w Radomiu pod zarzutem antyrządowej działalności w ramach PPS.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k. 285/.

NOWAKOWSKA JOZEFA c. Władysława z d. Cichorska

Urodzona 19 marca 1879 roku w Warszawie. Wykształcenie średnie. W Radomiu mieszkała od 7-go roku życia, ojciec pracował jako giser. W roku 1899 wyszła za mąż za Henryka Nowakowskiego. Do PFS wstąpiła w roku 1905. Aresztowana w 1908 roku i uwięziona początkowo w Radomiu a następnie wysłana do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Wytoczono jej dwie rozprawy: pierwszą 12 grudnia 1908 roku, drugą w grudniu 1909 roku. Po 18-tu miesiącach więzienia wypuszczona na wolność. Po wyjściu z więzienia wyjechała do Lwowa. Występowała pod pseudonimem "Gołda".

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

NOWOCIEN WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890 w Warszawie, z zawodu garbarz. Za antyrządową działalność w okresie rewolucji 1905-7 roku, aresztowany i uwięziony w Radomiu. Warszawska Izba Sądowa skazała go w roku 1912 na 6 lat katorgi.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 31, 164, 224/.

OKUISKI HENRYK

Urodzony około 1878 roku, zamieszkały w Radomiu, członek SDKPiL, pseudonim "Lew". W jego mieszkaniu odbywały się zebrania partyjne. Zbiegł przed aresztowaniem.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

OKUISKI MICHAŁ s. Jakuba

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1886 roku. W latach 1907-1908 aktywnie działał w ruchu robotniczym w ramach radomskiej organizacji PFS. Więziony w Radomiu i skazany w roku 1912 przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do guberni irkuckiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 89-90/.

OSMAN MORDKA

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1882 roku w powiecie łękońskim guberni warszawskiej, pracował jako szew. Uwięziony w Radomiu w 1908 roku za antyrządową działalność i przynależność do partii "socjalistycznej". W roku 1912 skazany przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do guberni irkuckiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 127-128/.

PAC WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia. W czasie rewolucji 1905 roku prowadził wśród robotników propagandę antyrządową i kolportował nielegalne pisma partii politycznych. Przeprowadzona w jego domu rewizja potwierdziła przypuszczenia żandarmerii, bowiem znaleziono konspiracyjne pisma o treści politycznej skierowane przeciwko samowładztwu carskiemu. Wł. Pac został aresztowany i uwięziony w lutym 1906 roku.

/AP Radom, KGR, 1570 s. 1-2/.

PAJDZIŃSKI ANDRZEJ

Mieszkaniec Radomia, w wyniku zeznań aresztowanego wcześniej członka PFS K. Kasprzaka, który oświadczył, że Pajdziński należał do PFS, ten ostatni został aresztowany. W śledztwie nie przyznał się do zarzucanych mu czynów politycznych, natomiast stwierdził, że płacił składki partyjne pod naciskiem i czytał pisma nielegalne. Warszawska Izba Sądowa wydała w roku 1910 wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

PALUSZKA JÓZEF

Mieszkaniec Radomia, pracownik urzędu pocztowego. W czasie rewolucji 1905 roku kolportował nielegalne pisma SDKPiL. Był również członkiem tej partii i występował pod pseudonimem "Koleś". W czasie przeprowadzonej w jego mieszkaniu rewizji żandarmeria znalazła ulotki SDKPiL.

/AP Radom, KGR 1365a s. 59-60/ oraz J. Gauze, op.cit.s.10%.

PATER JAN s. Józefa

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1888 w gminie Teczów, zatrudniony jako szewc. Aresztowany w roku 1908 na podstawie wymuszonych zeznań Protazego Kruczka, który oznajmił żandarmerii, że Pater był członkiem PPS. Z braku dostatecznych dowodów winy sąd wydał wyrok uniewinniający i Pater został zwolniony z więzienia.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz. II. k.227 i cz.I. k.468/.

PAWLINA WŁADYSŁAW s. Walentego

Mieszkaniec Radomia, urodzony w Sienne w roku 1887, z zawodu ślusarz. Aresztowany w roku 1908 na podstawie zeznań uwłężonego wcześniej Protazego Kruczka. Według zeznań Kruczka, Wł. Pawlina należał do Polskiej Partii Socjalistycznej. Brak dalszych informacji.

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz.II. k. 309/.

PIECZYNIS JERZY s. Sylwestra

Mieszkaniec Radomia, syn nauczyciela gimnazjalnego, uczeń szkoły handlowej, członek organizacji bojowej PPS. We wrześniu 1907 roku otrzymał ostrzeżenie o grożącym mu aresztowaniu i uciekł do Warszawy. Stefan Res-Rodkiewicz we wspom

nieniach określa dom Pieczynisów jako ognisko polskiej myśli niepodległościowej. Píše między innymi: "Prywatny dom profesora stał dla nas zawsze otworem a jego siwy gospo - darz z serdecznym uśmiechem nas witał. Do młodzieńczych dyskusji, które prowadziliśmy w pokoju jego syna, naszego kolegi, bardzo często z subtelnością delikatnością wkraczał profesor i brał w nich żywy udział". Sylwester Pieczynis po odzyskaniu niepodległości odznaczony "Krzyżem Niepodległości".

/S. Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 2/.

PIEKARSKI ROMAN

Roman Piekarski należał do najwybitniejszych działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej na terenie guberni radomskiej w okresie rewolucji 1905-1907 roku. Przez pewien czas był naczelnikiem organizacji bojowej na okręg radomski. Zajmował się między innymi organizacją PPS w Końskich i powiecie koneckim oraz w Janowcu i innych miejscowościach nadwiślańskich. Pod koniec 1906 roku, kiedy większość organizacji powiatu koneckiego t. zw. Dzielnicy Koneckiej opowiedziały się za Frakcją Rewolucyjną, Piekarski przenosi się ostatecznie do Radomia i tu działa w PPS Lewicy. Był delegatem okręgu radomskiego PPS Lewicy na X/I/ Zjeździe tej partii. Ukrywał się przez długi czas przed aresztowaniem. Schwytyany w roku 1908, osadzony początkowo w więzieniu radomskim, następnie w końcu kwietnia tegoż roku przewieziony wraz z grupą czołowych działaczy PPS do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Na mocy wyroku Sądu Wojennego w Warszawie skazany na karę śmierci. Stracony na stokach Cytadeli Warszawskiej w roku 1908.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.I. k.621, RGZŻ 2/1909 k.57, RGZŻ 1/1909 cz.IV.k.308-317, Naczelnik żandarmerii pow.radom. ... syg.50 oraz Fr.Bernat, Wspomnienia w Archiwum Zakł.Historii Partii -PPS-305/III/19, J.Kasprzakowa, Ideologia i polityka PPS-Lewicy w l. 1907-1914, W-wa 1965r. s.44-tabela nr 2, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... "Słowo Ludu" z 3 V 1960r/.

PIETRAS FRANCISZEK s. Jana

Mieszkaniec przedmieścia "Zamłynie", urodzony w roku 1876, z zawodu garbarz. Członek radomskiej organizacji SDKPiL. Prowadził ożywioną działalność propagandową na rzecz rewolucji wśród radomskich garbarzy. Przeprowadzona w jego mieszkaniu rewizja przez żandarmerię wykazała, że Pietras przechowywał u siebie pisma SDKPiL oraz innych partii politycznych działających nielegalnie. Aresztowany i uwięziony w 1908 roku, przebywał początkowo w więzieniu radomskim, następnie w Sieradzu. Skazany w drodze administracyjnej na 4 lata zesłania do guberni jeniusejskiej.

/AP Radom, KGR, 1762 k.106, 113, KGR, 2233 k.1370, KGR, 2420 s. 31, poz. 381, KGR, 1570 s. 1-2, Akta więzienia radomskiego syg. 24/.

PIETRZYKOWSKI STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań aresztowanego wcześniej K. Kasprzaka wynikało, że Pietrzykowski od roku 1905 był członkiem PPS i wchodził w skład koła stolarskiego. Kasprzak odwołał później swe oskarżenia, a Warszawska Izba Sądowa z braku dowodów winy uniewinniła Pietrzykowskiego i na tej podstawie został zwolniony z więzienia w roku 1910.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

PIĘTKA APOLINARIY

Mieszkaniec Radomia. W czasie zaburzeń rewolucyjnych w latach 1905-1906 rozprzestrzeniał wśród mieszkańców miasta różnego typu literaturę polityczną o charakterze antypaństwowym. W czasie rewizji w jego mieszkaniu znaleziono również naboje do rewolweru. Aresztowany i uwięziony w radomskim więzieniu.

/AP Radom, KGR, 1431/.

PIWOWAR FRANCISZEK

Mieszkaniec Radomia. W aktach Kancelarii Gubernatora Radomskiego z roku 1907 zachowała się korespondencja między naczelnikiem powiatu radomskiego i gubernatorem, z której wynika, że Piwowar był współuczestnikiem zabójstwa starszego strażnika Hakowlenki, za co został aresztowany i uwięziony. Brak bliższych informacji o dalszych losach zatrzymanego.

/AP Radom, KGR, 1701/.

PLESZCZYMSKI JAN

Mieszkaniec Radomia. Należał do Związku Młodzieży Socjalistycznej w Radomiu. Uwięziony w Radomiu. Brak bliższych danych.

/AP Radom, KGR nr 7/1906/.

POKRZYWIŃSKI STANISŁAW s. Franciszka

Mieszkaniec Radomia, urodzony w gminie Jedlińsk w 1871 roku. Aresztowany w marcu 1908 roku na podstawie zeznań Prokuratora Kruczka, który w czasie śledztwa oświadczył, że znał Stanisława Pokrzywińskiego jako członka radomskiej organizacji PPS.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k. 251/.

POLAKOWSKI FRANCISZEK s. Jana

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890, z zawodu garbarz. Aresztowany na początku kwietnia 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Przyczyną aresztowania było zeznanie P. Kruczka, że Polakowski należał do PPS. Sąd uniewinnił Polakowskiego, a Ministerstwo Spraw Wewnętrznych skazało go w drodze administracyjnej na 3 lata do guberni toboleskiej.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.I.k.468, cz.II.k.235, KGR, 2233, 2420/.

POIDSZMIT SZLAMA

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1887. W czasie rewolucji 1905-7 roku czynnie występował przeciwko administracji carskiej i brał udział w wydarzeniach rewolucyjnych w mieście. W roku 1908 skazany w drodze administracyjnej przez warszawskiego generała gubernatora do guberni erenburskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 948-949, Akta więzienia radomskiego 20/.

POLEJEWSKI JAN s. Piotra

Mieszkaniec przedmieścia "Zamkynie", urodzony około roku 1888, zatrudniony jako garbarz. Członek radomskiej organizacji SDKPiL. Aktywny działacz partyjny znany jako propagator idei socjaldemokratycznej jak też bojowiec. Działalność swą prowadził nie tylko wśród robotników fabrycznych, ale również wśród służby folwarcznej w powiatach radomskim, kieleckim i kozienickim. Szczególnie w powiecie kozienickim SDKPiL zyskała wielu zwolenników. W październiku 1907 roku, w czasie powrotu z akcji w powiecie kozienickim, Polejewski wraz z drugim członkiem SDKPiL - Ignacym Lisowskim, został aresztowany w rejonie wsi Jedlnia. W czasie rewizji znaleziono przy nim nabity rewolwer. Więziony początkowo w Radomiu, następnie w Sandomierzu. Skazany na 4 lata zesłania do guberni jeniusejskiej.

/AP Radom, KGR, 1762 k. 97, 106, KGR, 2233 k. 1600, KGR, 2420 s. 31 poz. 375., Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... 95/.

POMORSKI MARIAN

Urodzony w roku 1883, pochodzenia chłopskiego, z zawodu piekarz. Zatrudniony w piekarni Skarżyńskiego w Radomiu przy ul. Szpitalnej. Według tajnych wiadomości żandarmerii, członek PPS a później PPS-Frakcji Rewolucyjnej. Od roku 1906 prowadził aktywną propagandę antyrządową wśród radomskich piekarzy. Posiadał duży wpływ na zwalnianie lub przyjmowanie pracowników w piekarni Skarżyńskiego. Zwykle właściciel liczył się z jego zdaniem obawiając się, że ten może doprowadzić do strajku lub zamieszek w piekarni. Aresztowany w grudniu 1908 roku i uwięziony w radomskim więzieniu. Następnie zwolniony z braku dostatecznych dowodów winy.

/AP Radom, RGZŻ nr 30/1908/.

PROKOP ADAM s. Józefa

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890, z zawodu garbarz. Według zeznań Protazego Kruczka, członek radomskiej organizacji PPS. Aresztowany na początku kwietnia 1908 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 269/.

PROKOP JÓZEFA c. Ludwika z d. Czerwińska

Urodzona 17 września 1887 roku w Radomiu, ukończyła 3 klasy szkoły elementarnej, pracowała w Fabryce Mebli Giętych J. Kohna. W październiku 1905 roku wstąpiła do PPS. Była członkiem Komitetu Dzielnicowego "Nowy Świat". Występowała pod pseudonimem "Ziutka". Współpracowała z organizacją bojową. Utrzymywała skład broni i skład literatury na cmentarzu katolickim. W jej mieszkaniu odbywały się zebrania partyjne. Nie była aresztowana.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

PROKOP STEFANIA c. Michała z d. Łebecka

Urodzona 22 listopada 1891 roku w Wolbromiu, ukończyła 4 klasy szkoły elementarnej. Od roku 1905 członek PPS. Była kolporterką nielegalnej literatury, przechowywała w swoim mieszkaniu broń, zbierała składki na rzecz partii. W marcu 1908 roku została aresztowana i zesłana do Rosji. W latach 1908-1910 przebywała w Żytomierzu. W 1910 roku powróciła do kraju.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

PRZESIWEK JÓZEF

Mieszkaniec Radomia, urodzony w gminie Mirze w roku 1880. Według zeznań J. Derfli i Protazego Kruczka, członek radomskiej organizacji PPS. Aresztowany w 1908 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II.k.313/.

PRZYBYISKI ADAM s. Ludwika

Mieszkaniec przedmieścia "Dzierzków", pochodzenia chłopskiego, urodzony około 1875 roku, z zawodu tokarz. Od roku 1896 znajdował się na terenie Rosji i pracował w warsztatach kolejowych w Omsku. Za rozpowszechnianie odezw treści antycarskiej wśród tamtejszych robotników oraz aktywne udział w strajku, jaki miał miejsce w styczniu 1903 roku, decyzją MSW wysłany pod jawny nadzór policji do miejsca stałego zamieszkania. W Radomiu utrzymywał się z pracy dorywczej. Będąc cały czas pod nadzorem policyjnym, nie mógł aktywnie uczestniczyć w wydarzeniach rewolucji 1905-1907 roku.

/AP Radom, KGR, 1297/.

FUCHNIARSKI JAN s. Ludwika

Urodzony 25 grudnia 1884 roku we wsi Mokroszek gminy Błotnica powiatu radomskiego. Student I roku Wydziału Prawa Uniwersytetu w Odessie. Na utrzymaniu ojca, który był kolejiarzem i mieszkał w Strzemieszycach. Aresztowany w Radomiu w dniu 3 lutego 1905 roku na ul. Lubelskiej w czasie demonstracji antycarskiej przed gubernatorstwem. Uwięziony w więzieniu radomskim. W czasie rewizji znaleziono przy nim proklamację antycarską. Po kilku tygodniach zwolniony i oddany pod nadzór policji.

/AP Radom, RGZŻ 10/1905 cz.I. k. 3-4/.

PUDEŁKIEWICZ MARIAN s. Leonolda

Mieszkaniec Radomia. Więziony za działalność antyrządową. Skazany w 1908 roku w drodze administracyjnej na Syberię.

/AP Radom, KGR, 2420 s. 29 poz. 342/.

FYTLAKOWSKI LUDWIK s. Feliksa

Urodzony w Warszawie w roku 1886, pochodzenia mieszczańskiego, zamieszkały w Radomiu. Pracował jako robotnik w stolarni Piotrowskiego przy ul. Nowogrodzkiej. Członek organizacji bojowej Frakcji Rewolucyjnej PPS koła stolarskiego. Uczestniczył w napadzie na stację towarową w Radomiu w dniu 23 października 1906 roku. Aresztowany na początku lipca 1907 roku i uwięziony w Radomiu. W czasie rewizji znaleziono przy nim rewolwer.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...34/ 1907 k. 11/.

RACZKOWSKI JERZY

Mieszkaniec Radomia, uczeń miejscowego gimnazjum rządowego. Wydalony ze szkoły za udział w demonstracji zorganizowanej przez uczniów w 1904 roku. W roku 1906 aresztowany i uwięziony w Radomiu za przechowywanie w swoim mieszkaniu nielegalnej, antyrządowej literatury i przynależność do socjal-rewolucyjnej partii politycznej. /Nie określono jakiej/.

/AP Radom, KGR 1480/.

RADKE STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia, stolarz. Według zeznań K. Kasprzaka, Radke od roku 1905 należał do PPS, a po rozłamie partii do Frakcji Rewolucyjnej, gdzie był członkiem oddziału agitacyjnego. Płacił podatek partyjny, czytał nielegalną literaturę, brał udział w wyborach członków Komitetu Dzielnicowego. Na podstawie tych zeznań Radke został aresztowany. Warszawska Izba Sądowa na rozprawie w roku 1910 z braku dowodów winy wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

RADOMSKI JÓZEF s. Adama

Urodzony w 1881 roku we wsi Smogorzew gminy Goźdźników powiatu opoczyńskiego, pochodzenia chłopskiego, ukończył 3 oddziały szkoły elementarnej, z zawodu piekarz. W dniu 21 kwietnia 1905 roku chodził po piekarniach radomskich i namawiał pracowników do strajku. Aresztowany 22 kwietnia 1905 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ 11/1905 k. 29 - 30/.

RODKIEWICZ STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia, uczeń szkoły handlowej, członek kółek samokształceniowych o charakterze konspiracyjnym. Ranny w dniu 3 lutego 1905 roku podczas demonstracji antycarskiej przed gubernatorstwem w Radomiu, zmarł w domu rodziców.

/"1905" Handlówka XXX Gimnazjum Państwowe im. Dr. Tytusa Chałubińskiego w Radomiu, 1935r. s. 29, S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 14/.

RODKIEWICZ STEFAN

Mieszkaniec Radomia, uczeń szkoły handlowej, członek uczniowskiej piątki bojowej PPS. Brał między innymi udział w przygotowywaniu zamachu na Von Płotto wspólnie z Hemplem i Wernerem. W końcu 1906 roku wyjechał z Królestwa, korzystając z podrobionych papierów, które udostępniła mu warszawska organizacja PPS. Zostawił wspomnienia pt. Uczniowskie piątki bojowe w Radomiu w 1905-1907 roku, Warszawa 1936 r. /maszynopis/.

/S. Kalabiński, F. Tych, Czwarte powstanie czy pierwsza rewolucja, lata 1905-1907 na ziemiach polskich, Warszawa 1969 r. s. 392, S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 4, 26/.

ROGOW HERSZ

Początkowo mieszkał w Warszawie i tam wchodził w skład żydowskiej organizacji PPS. W latach 1905-1907 pracował w tajnej drukarni partyjnej, w połowie 1907 roku przeniesiony został przez organizację do pracy konspiracyjnej na terenie Radomia. Występował pod pseudonimem "Gustaw". Tu z ramienia grupy żydowskiej wszedł do składu Komitetu Okręgowego PPS Lewicy. W czasie masowych aresztowań w Radomiu zbiegł do Warszawy. Tam został aresztowany i osadzony w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. W czerwcu 1909 roku skazany na karę śmierci. Na trzeci dzień po ogłoszeniu wyroku powieszony na stokach Cytadeli Warszawskiej.

/M. Król, Z moich wspomnień o tow. Herszu Rogowie, Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce T. Nr. 1/13/, W-wa 1938r. s. 33-37, L. Mostowski, Skazany dwa razy na śmierć, Olsztyn 1973r. s. 24 i dalsze.

ROGULSKI IGNACY

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań K. Kasprzaka, Rogulski miał należeć do PPS, zaś po rozłamie - do PPS Frakcji Rewolucyjnej. Warszawska Izba Sądowa, rozpatrując sprawę Rogulskiego w roku 1910, udowodniła mu jedynie to, że czytywał nielegalną prasę partyjną. Ponieważ Kasprzak odwołał swoje zeznania jako fałszywe, Rogulski został uniewinniony.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

ROTENBERG ELIASZ

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1885 roku, członek "Bundu". Zajmował się zbieraniem pieniędzy na cele partyjne. Prowadził agitację antyrządową i kolportaż nielegalnej literatury. Aresztowany 2 stycznia 1906 roku. Skazany na zesłanie w głąb Rosji na czas trwania w Królestwie Polskim stanu wojennego.

/AP Radom, KGR 2233 k. 205, 206, 324, 325, oraz RGZ 1/1905 cz.II.T.V. k.1108/.

RUDACKA wżgl. RUDAWSKA FRANCISZKA

Mieszkaneczka Radomia, urodzona w Wierzbicy w roku 1890, pochodzenia chłopskiego, służąca. W czasie rewolucji 1905 roku pomagała Joannie Smerdzińskiej przy przechowywaniu broni należącej do grupy bojowej PPS. Aresztowana we wrześniu 1907 r. w Radomiu. W czasie śledztwa nie przyznała się do zarzucanych jej czynów.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... 34/1907 k. 5, 73, 194/.

RUDNICKI LUCJAN

Lucjan Rudnicki urodził się 2 stycznia 1882 roku w Sulejowie k/Piotrkowa. Działacz ruchu robotniczego i pisarz. Od roku 1898 członek PPS. Pod koniec 1904 roku został skierowany do Okręgu Radomskiego przez CK PPS celem organizowania sieci partyjnej w większych miastach i ośrodkach fabrycznych guberni radomskiej. Rudnicki objął to zadanie po Walerym Sławku, jednym z pierwszych delegatów centralnych władz partyjnych PPS w rejonie Okręgu Radomskiego. Rudnicki zatrzymał się w Radomiu i nawiązał bliskie kontakty z Marianem Malinowskim, jednym z wybitniejszych działaczy partyjnych w owym czasie na terenie Radomia. Malinowski ułatwił mu kontakty z miejscową organizacją i zapewnił locum przy ulicy Zgodnej u Antoniego Szukiewicza, który był teściem Malinowskiego. Rodzina Szukiewicza ściśle współpracowała z organizacją PPS. Rudnicki w czasie pobytu w Radomiu zajmował się redagowaniem odezw antymobilizacyjnych, które wydawane były przez miejscowy Komitet PPS. W końcu marca 1905 roku przeniesiony został przez władze centralne PPS do Częstochowy.

/L. Rudnicki, op. cit., Wielka Encyklopedia Powszechna PWN t. 10 s. 188, Warszawa 1967 r./.

RUSINOWICZ IGNACY s. Andrzeja

Urodzony w Radomiu w 1883 roku, pochodzenia mieszczańskiego, z zawodu szewc. Od roku 1904 członek PPS. Zajmował się kolportażem bibuły i zbieraniem składek partyjnych. Brał udział w demonstracji antymobilizacyjnej w nocy z 24 na 25 grudnia 1904 roku. Aresztowany w lutym 1908 roku i osadzony w więzieniu radomskim. Występował pod pseudonimami "Kruk" i "Dąb".

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

RUSZKOWSKI BOLESŁAW

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1875 w Lublinie, z zawodu garbarz. Według tajnych wiadomości miejscowej żandarmerii Ruszkowski był członkiem Komitetu Frakcji Rewolucyjnej PPS w Radomiu i prowadził aktywną działalność propagandową wśród garbarzy razem z Marcinkowskim. Aresztowany we wrześniu 1907 roku i uwięziony w Radomiu. W czasie rewizji w jego domu żandarmeria znalazła różne "papiery" wskazujące na to, że Ruszkowski należał do wybitniejszych działaczy tej partii w mieście. W roku 1908 skazany w drodze administracyjnej na dwa lata do guberni wołogodzkiej. Ze względu jednak na słaby stan zdrowia karę odsiadywał w więzieniu radomskim. Zmarł w styczniu 1910 roku w Szpitalu Św. Kazimierza w Radomiu.

/AP Radom, KGR, 1762 k. 50, 63, 67, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... 34/1907 k. 6, 97/.

RUTMAN PINKUS s. Jankła

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1882, zatrudniony jako rzeźnik. W roku 1909 aresztowany za antyrządową działalność i osadzony w więzieniu radomskim. W 1912 roku Warszawska Izba Sądowa skazała go na zesłanie do guberni irkuckiej jako katorżnika. Zarzucano mu również przynależność do PPS.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 91, 92/.

RZADKOWSKI MICHAŁ s. Wojciecha

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1887, zatrudniony w zakładzie odlewniczym Stelmana. Według zeznań Protazego Kruczka członek radomskiej organizacji PPS. Aresztowany na początku kwietnia 1908 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 321/.

RYWACKI MARIAN

Urodzony około 1888 roku w gminie Bobrowniki powiatu kozienickiego. Członek SDKPiL. Zajmował się kolportażem nielegalnej literatury i przechowywał broń. Należał do grupy, która opanowała drukarnię Jana Trzebińskiego w Radomiu w 1907 roku. W kwietniu 1910 roku uwięziony w więzieniu radomskim.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

SALUDA PAWEŁ s. Piotra

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1862 roku, z zawodu garbarz. Uwięziony w roku 1908 za działalność antyrządową na terenie Radomia i przynależność do PPS. Warszawska Izba Sądowa skazała go w roku 1912 na zesłanie do guberni irkuckiej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 111, 112/.

SKAISKI STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań aresztowanego wcześniej członka PPS K. Kasprzaka, Skalski należał również do PPS i brał udział w zebraniach koła stolarskiego na "Glinicach". Po rozłamie Skalski znalazł się we Frakcji Rewolucyjnej. Warszawska Izba Sądowa rozpatrując sprawę Skalskiego w roku 1910, nie dopatrzyła się działalności antyrządowej.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18 / 1910/.

SKARBEK PAWEŁ s. Hipolita

Mieszkaniec Radomia, urodzony w gminie Kowala w roku 1872, z zawodu szewo. Paweł Skarbek według zeznań aresztowanych wcześniej członków PPS - Kruczka i Derfli, należał do PPS. Aresztowany pod koniec kwietnia 1908 r. i osadzony w więzieniu radomskim.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 259/.

SKARŻYŃSKI JAN

Urodzony w roku 1874 w gminie Kowala powiatu radomskiego, pochodzenia chłopskiego. Według tajnych wiadomości żandarmerii członek agitacyjnego oddziału Radomskiego Okręgowego Komitetu PPS Lewicy. Brał aktywny udział w agitacji partyjnej oraz rozprowadzał literaturę i zbierał pieniądze na cele partyjne. Podczas rewizji w jego mieszkaniu znaleziono zapiski potwierdzające zarzucane mu przewinienia. Aresztowany w grudniu 1907 roku i osadzony w więzieniu radomskim. Decyzją MSW skazany w drodze administracyjnej na 3 lata do guberni archangielskiej. Występował pod pseudonimem "Czarny".

/AP Radom, KGR 1762 k. 245, 262, 255/.

SKIBA JAN

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice", urodzony w roku 1888. W okresie rewolucji 1905-1907 roku prowadził działalność antyrządową, głównie jako kolporter tajnej prasy partyjnej. Trzymany początkowo w areszcie miejskim w Radomiu, a następnie przeniesiony do więzienia. W roku 1908 na mocy postanowienia generała gubernatora warszawskiego skazany na zesłanie do guberni erenburskiej na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim.

/AP Radom, KGR 2233 k. 686, 691, KGR, 2420 s. 19 poz. 215, Akta więzienia radomskiego 18, KGR, 1660 s. 13 poz. 196/.

SKIBA MIKOŁAJ s. Wincentego

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice", urodzony w roku 1883. W czasie zaburzeń rewolucyjnych w latach 1905-7 zajmował się agitacją antyrządową na terenie Radomia. Za tę działalność został aresztowany i zatrzymany w areszcie miejskim. Następ-

nie przeniesiony do więzienia. W 1908 roku decyzją MSW skazany na dwa lata do guberni tomskiej.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 1986, KGR, 2420 s. 17 poz. 193/.

SKONECZNY JAN s. Franciszka

Mieszkaniec Radomia, urodzony w Kobylniku gminy Błotnica powiatu radomskiego w roku 1869. Członek PPS od roku 1898, uczestnik rewolucji 1905-1907 roku. Brał udział w demonstracji antymobilizacyjnej w nocy z 24 na 25 grudnia 1904 roku oraz w kilku innych akcjach antycarskich w Radomiu. Należał do przywódców strajku kolejarzy w roku 1906. Na skutek obciążających zeznań Protazego Kruczka aresztowany i uwięziony w marcu 1908 roku. Po kilku miesiącach zwolniony w wyniku uniewinniającego wyroku sądu carskiego, który nie posiadał dostatecznych dowodów winy Skonecznego.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.I.k.268, cz.II.k.239, W. Gubała, op. cit. s. 5-11/.

SMERDZYŃSKI FRANCISZEK s. Ludwika

Mieszkaniec Radomia. Aresztowany w maju 1908 roku i osadzony w areszcie miejskim. Następnie skazany w drodze administracyjnej na Syberię. Brak danych o rodzaju przewinienia.

/KGR, 2420 s. 16 poz. 177/.

SMERDZYŃSKA JOANNA c. Antoniego

Mieszkanica Radomia, urodzona w roku 1870, pochodzenia chłopskiego. Członek PPS, po rozłamie członek PPS Frakcji Rewolucyjnej. Pełniła specjalną funkcję "technika partyjnego". Głównym jej zajęciem było wypożyczanie broni członkom grup bojowych. Nadto zajmowała się kolportażem ulotek i prasy. W jej mieszkaniu odbywały się zebrania partyjne. W czasie re-

wizji znaleziono kilkanaście odezw partyjnych. Aresztowana we wrześniu 1908 roku i uwięziona w Radomiu. W śledztwie nie przyznała się do zarzucanych jej czynów i nie wydała niko- go ze znanych jej działaczy partyjnych. Występowała pod pseudonimem "Jadwiga".

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...34/ 1907 k. 4, 57, 58, 166, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910.

SMOLINSKI STANISŁAW s. Grzegorza

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890 w Warszawie, po- chodzenia szlacheckiego, zatrudniony jako garbarz. Na pod- stawie oskarżeń Protazego Kruczka, który zeznał, że Smo- liński należał do PPS, ten ostatni został aresztowany, a na- stępnie z braku konkretnych dowodów winy wypuszczony na wol- ność. W październiku 1907 roku brał udział w kopaniu tunelu pod więzienie radomskie, gdzie został aresztowany, a nieco później skazany na 3 lata rot aresztanckich.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k. 4,171/.

SOLARSKI ADAM s. Józefa

Urodzony 7 września 1889 roku w Radomiu, pochodzenia robot- niczego. W 1905 roku usunięty ze szkoły za udział w strajku młodzieżowym. Zaangażował się do pracy w garbarni, gdzie wciągnięty został do PPS. Zajmował się kolportażem "bibuły" oraz pikietowaniem sklepów w czasie strajków. Był też łącz- nikiem w organizacji bojowej. Aresztowany w roku 1908 i po 6-ciu miesiącach zwolniony. W 1910 roku wcielony do wojska. Do Radomia powrócił w 1914 roku. Występował pod pseudonimem "Konrad".

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

SOJNICA JAN s. Szymona

Mieszkaniec Radomia, urodzony w guberni kieleckiej w 1890 ro- ku, z zawodu szewc. Uwięziony w Radomiu w roku 1908 w wyniku oskarżających zeznań Protazego Kruczka, który oświadczył, że znał Solnicę jako członka PPS.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II. k. 293/.

SPIRYTUS CHIL s. Chaima

Urodzony około 1888 roku, zamieszkały w Radomiu. Według da- nych carskiej żandarmerii członek "Bundu". Zajmował się m.in. zbieraniem pieniędzy na cele partyjne. Był w grupie, która 30 października 1905 roku wybudowała na ulicy Iubelskiej w Radomiu barykadę. Aresztowany 2 stycznia 1906 roku.

/AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz.II.T.V. k. 1109/.

STAWOWSKI ALEKSANDER

Mieszkaniec Radomia, uczeń miejscowej szkoły handlowej. W cza- sie rewolucji 1905-1907 roku brał udział w wystąpieniach anty- carskich w ramach drugiej piątki bojowej, składającej się z uczniów, a kierowanej przez Wacława Zbrowskiego.

/S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 22/.

STĘPNIEWSKI STEFAN

Urodzony 28 lipca 1883 roku we Wrzeszczowie powiatu radomskie- go. Po skończeniu szkoły elementarnej w 1898 roku wstąpił do zakładu ślusarskiego K. Bolesty jako praktykant. Po skończe- niu praktyki został wyzwolony na czeladnika i pracował do roku 1907. W 1905 roku wstąpił do PPS i zajmował się rozpro- wadzaniem nielegalnej literatury. Brał udział w zebraniach par- tyjnych i wiecach antycarskich. W sierpniu 1907 roku został

aresztowany i uwięziony w Radomiu, później przeniesiony do Sandomierza. Następnie wysłany do Ożelabińska na czas trwania stanu wojennego w Królestwie Polskim. Na zesłaniu przebywał do roku 1909.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

SUPLATOWICZ LEON s. Antoniego

Mieszkaniec przedmieścia "Zamłynie" urodzony w 1880 roku, z zawodu garbarz. Za antyrządową działalność w czasie rewolucji 1905 - 1907 roku uwięziony w Radomiu, a w lutym 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową do guberni irkuckiej.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 678-699, KGR 1660 s. 13 poz. 193, Akta więzienia radomskiego 18, RGR 105/1912 k. 117, 118/.

SUROWIECKI JAN

Mieszkaniec Radomia, pochodzenia chłopskiego, zatrudniony w garbarni Karscha. W czasie rewolucji 1905-7 roku był członkiem PPS, a następnie PPS Frakcji Rewolucyjnej. Brał udział w rewolucyjnych akcjach kolejarzy. Według tajnych informacji radomskiej żandarmerii uczestniczył w napadzie na urząd gminny w Kuczkach powiatu radomskiego w końcu 1906 roku. Aresztowany w lipcu 1907 roku i uwięziony w Radomiu. Podczas aresztowania znaleziono przy nim rewolwer.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... nr 34/1907 k. 11, 94/.

SZENK ZDZISŁAW s. Edmunda

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1882 w Warszawie, pochodzenia szlacheckiego, z zawodu muzyk. Aresztowany w roku 1905 za przechowywanie w swoim mieszkaniu nielegalnej li-

teratury antyrządowej. Po pewnym czasie zwolniony i poddany pod tajny nadzór policji. Ponownie aresztowany pod koniec marca 1908 roku i osadzony w więzieniu radomskim. Członek PPS, pseudonim "Zdzisław".

/AP Radom, RGZŻ nr 10/1908 cz.II. k. 249/.

SZEWczyk ALEKSANDER s. Wojciecha

Urodzony 15 marca 1890 roku w Radomiu. Ukończył szkołę elementarną. W 1905 roku wstąpił do PPS jako członek organizacji bojowej. Niezależnie od działalności bojowej pracował jako kolporter prasy i łącznik. Aresztowany w grudniu 1906 roku i po przeprowadzeniu śledztwa zwolniony. W roku 1909, po zabójstwie agenta carskiej żandarmerii, aresztowany ponownie i sądzony przez Warszawski Sąd Wojenny. Zwolniony z braku dostatecznych dowodów winy i oddany pod nadzór policji. Występował pod pseudonimem "Krak".

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

SZLAFERMAN ABRAM

Mieszkaniec Radomia. Aresztowany w 1908 roku i w drodze administracyjnej skazany na zesłanie. Decyzja ta została jednak zmieniona i pozwolono Szafermanowi na opuszczenie granic Królestwa Polskiego. Brak informacji o rodzaju przestępstwa.

/AP Radom, KGR 2420 s. 31 poz. 371/.

SZLEZINGER JAN

Urodzony około 1870 roku w Radomiu, podejrzany o przynależność do radomskiej organizacji SDKPiL. Brał udział w zebra-

niach partyjnych, czytał nielegalną literaturę polityczną i płacił składki na rzecz partii. Aresztowany i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, Akta Prokuratora Sądu Okręgowego 2/.

SZOKAISKI STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia, uczeń miejscowej szkoły handlowej, członek konspiracyjnych kółek samokształceniowych. Uczestnik demonstracji antyrządowej w dniu 3 lutego 1905 roku pod gubernatorstwem. W czasie tej demonstracji został ciężko ranny i w kilka dni później zmarł.

/"1905 Handlówka XXX, Gimnazjum Państwowe im Dr Tytusa Chałubińskiego w Radomiu" 1935 s. 20, S. Res- Rodkiewicz, op. cit. s. 14/.

SZOKAISKI ZENON s. Aleksandra

Mieszkaniec Radomia, członek PPS. Zajmował się głównie organizacją grup młodzieżowych, które specjalizowały się następnie w tropieniu osób współpracujących z władzami carskimi oraz bandytów podszywających się pod szyla PPS. Brał udział w kilku akcjach bojowych, między innymi w zabójstwie strażnika - Górskiego w marcu 1907 roku na przedmieściu "Glinice". Prowadził ożywione kontakty z komórkami partyjnymi w Szydłowie i Pawłowie powiatu koneckiego. Aresztowany i uwięziony w 1908 roku.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.I. k. 331-333/.

SZUKIEWICZ ANTONI s. Józefa

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1846, pochodzenia mieszczkańskiego, uczestnik powstania styczniowego, z zawodu szewc. Antoni Szukiewicz nie należał do żadnej partii poli-

tycznej, jakkolwiek ściśle współpracował z Polską Partią Socjalistyczną. Cała rodzina Szukiewiczów mieszkająca przy ulicy Zgodnej zaangażowana była w konspiracyjnej pracy antyrządowej. Szczególnie dwie córki - Anna - żona Mariana Malinowskiego i Maria - żona Lucjana Rudnickiego, pracowały na rzecz PPS. W mieszkaniu Szukiewicza zatrzymywali się przywódcy partyjni z Warszawy, tu przechowywano literaturę, tu odbywały się zebrania partyjne. Szukiewicz często nawiał do zebranych działaczy partyjnych "przeegraliśmy w roku 1863, wygramy w roku 1963". W czasie rewizji w jego domu znaleziono rewolwer z nabojami i prasę partyjną. Aresztowany i uwięziony w lipcu 1907 roku. W śledztwie nie przyznał się do winy. Skazany na katorgę.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... 34/1907 k. 5-6, KGR 1762 k. 276, KGR, 2420 s. 5 poz. 59 oraz L. Rudnicki, op. cit. s. 283-284/.

SWIDZINSKI ANTONI

Mieszkaniec przedmieścia "Glinice", urodzony w roku 1887, z zawodu ślusarz. Za antyrządową działalność skazany w roku 1908 przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w drodze administracyjnej na 3 lata do guberni tomskiej.

/AP Radom, KGR 2233 k. 2291/.

TAJCHMAN ICEK

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1891 w Siennie. Za antyrządową działalność polityczną aresztowany i uwięziony, a następnie skazany przez Warszawską Izbę Sądową w roku 1912 na 8 lat katorgi.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 31, 224/.

TENENBAUM IZRAEL

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890. Za antyrządową działalność uwięziony w Radomiu w 1908 roku. W lutym 1912 roku Warszawska Izba Sądowa skazała go na 6 lat do guberni jarosławskiej. Zarzucano mu między innymi przynależność do partii socjalistycznej.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 306, 307, 224/.

TANENBAUM LEJZOR

Mieszkaniec Radomia urodzony około 1890 roku. Za antyrządową działalność i przynależność do PPS w latach 1905-1908 uwięziony w Radomiu. W lutym 1912 roku osądzony przez Warszawską Izbę Sądową i skazany do guberni irkuckiej jako katorżnik.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 97, 98/.

TOMASZEWSKI FRANCISZEK

Mieszkaniec Radomia. Przetrzymany w 1908 roku w areszcie miejskim. Na wniosek naczelnika żandarmerii gubernialnej w Radomiu skazany w drodze administracyjnej na Syberię.

/AP Radom, KGR 2420 s. 29 poz. 347, s. 62 poz. 695/.

TRZECIAK ANDRZEJ

Mieszkaniec Radomia, urodzony w Zwoleniu w 1883 roku, s zawodu piekarz. Na początku kwietnia 1908 roku aresztowany i uwięziony w Radomiu w wyniku obciążających zeznań wcześniej aresztowanych członków PPS - Krucška i Derfli. Według tych zeznań Trzeciak był członkiem radomskiej organizacji PPS. Warszawski Wojenny Sąd Okręgowy skazał go w roku 1908 na 4 lata katorgi.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. I.k.467 i cz.II.k. 179 - 180/.

TYBEL ALEKSANDER s. Mateusza

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1889, zatrudniony jako garbarz. Mieszkał z rodziną na ulicy Długiej 9 /dziś Trau - gutta/. Rodzina utrzymywała się z prac dorywczych. Aleksander ukończył 3 klasy szkoły elementarnej. W okresie rewolucji 1905 roku należał do organizacji bojowej PPS. Brał udział w kilku akcjach bojowych, zawsze wykazując ogromną odwagę. W październiku 1907 roku wraz z innymi członkami otrzymał zadanie wykonania podkopu pod więzienie radomskie, celem wydobycia więźniów politycznych. Tunel miał prowadzić z piwnicy domu znajdującego się w sąsiedztwie więzienia, pod ulicą do łaźni więziennej. W czasie tych prac strażnik pełniący wartę usłyszał podejrzane odgłosy podziemne i zaalarmował straż. Pracujący w podziemiach Aleksander Tybel wraz z dwoma innymi towarzyszami pracy został aresztowany. Wszyscy trzej stanęli przed sądem i skazani zostali na 3 lata rot aresztanckich każdy. Tyblowi połączono poprzednią szkodliwą dla rządu działalność w ramach akcji bojowych PPS, między innymi napad na carskiego policmajstra i skazano go na karę śmierci. Wyrok wykonano w sierpniu 1908 roku na stokach Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz. II.k.4, 212, 213, TGGR 27 k.263, KGR, 1689a k. 102, Akta miasta Radomia 3448 oraz F.Kohn, op. cit. s. 51, L. Mostowski, Ze wspomnień weterana... " Słowo Ludu" z 28 kwietnia 1960 r./.

WAGA JAN

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań aresztowanego wcześniej K. Kasprzaka członek PPS, a po rozłamie członek Frakcji Rewolucyjnej PPS w kole stolarskim. Waga postawiony przed sądem nie przyznał się do udziału w wydarzeniach rewolucyj -

nych ani przynależności do partii politycznej. Zwolniony na podstawie wyroku sądowego.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

WAJNBERG JOEL

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1888 roku. Uczeń radomskiego gimnazjum rządowego. W marcu 1905 roku decyzją rady pedagogicznej wydalony ze szkoły za zbiorowy protest przeciwko rusyfikacji szkolnictwa w Królestwie Polskim. Członek żydowskiej partii socjalistycznej "Bund". Zajmował się głównie szerzeniem agitacji antyrządowej wśród wojska garnizonu radomskiego. Aresztowany w listopadzie 1905 roku i uwięziony w miejscowym więzieniu. Przyczyną aresztowania było zeznanie dwóch żołnierzy Mohylowskiego pułku piechoty, z którymi Wajnberg przeprowadzał rozmowy polityczne. Na początku kwietnia 1906 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na zesłanie do wschodnich rejonów Syberii z utratą "wszelkich praw stanu". Wajnberg stał się zesłańcem bezterminowym.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... 14/1905 cz. IV.k.208-225, RGZŻ 10/1905 k.499 oraz "Głos Radomski" nr 12 z 5 kwietnia 1906 roku i "Kurier Radomski" z 7 kwietnia 1906 roku/.

WAJNTRAUB SZMUL

Mieszkaniec przedmieścia "Obozisko", urodzony około 1890 r., z zawodu szewc. Za antyrządową działalność w latach 1905-9 uwięziony w Radomiu. W lutym 1912 roku Warszawska Izba Sądowa skazała go na zesłanie do guberni irkuckiej. Zarzucano mu między innymi przynależność do PIS.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 129, 130/.

WAJZER JANKIEL

Mieszkaniec Radomia. Przetrzymany w areszcie miejskim w 1908 roku, następnie skazany w drodze administracyjnej na Syberię. Brak szczegółów.

/AP Radom, KGR 2420 s. 29 poz. 343/.

WARDEN STANISŁAW s. Wilhelma

Mieszkaniec Radomia, urodzony około roku 1877. Należał do najwybitniejszych działaczy radomskiej organizacji SDKPiL w okresie rewolucji 1905-7 roku. Przez długi czas był członkiem Komitetu Okręgowego i występował pod pseudonimem "Witold". Prowadził ożywioną działalność propagandową i organizacyjną zarówno w Radomiu jak również w innych rejonach guberni radomskiej. Jemu w dużej mierze zawdzięcza Radomski Okręgowy Komitet SDKPiL tak duże wpływy wśród służby dworskiej w rejonie Radomia, a przede wszystkim w powiecie kozienickim. Aresztowany w lutym 1908 roku i uwięziony w Radomiu. W przededniu 1 maja 1908 roku wraz z grupą radomskich socjalistów przewieziony został do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...15/1908-9 k. 16-20, RGZŻ 22/1910 k. 56-57, RGZŻ 10/1908 cz.I. k. 585, 569/.

WASOWICZ TADEUSZ s. Władysława

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1886, uczeń szkoły handlowej, członek radomskiej organizacji PIS. Z tajnych informacji żandarmerii wynika, że należał do dzielnicy sydłowieckiej, gdzie został skierowany przez Komitet Radomski Policja wpadła na ślad jego działalności politycznej na jesieni 1907 roku. Ukrywał się w powiecie iłżeckim w rejonie Wierzbnika.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...137 k. 4, 23, 30, 26, 166, 167/.

WATROBA FELIKS

Mieszkaniec Radomia, uczeń szkoły handlowej, uczestnik demonstracji antycarskich w okresie rewolucji 1905 roku, członek PPS, działający w ramach drugiej uczniowskiej piątki bojowej.

/S. Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 22/.

WERNER STANISŁAW s. Kazimierza

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1888 roku, uczeń radomskiej szkoły handlowej, członek organizacji bojowej PPS. Na kartach historii Radomia zapisał się jako uczestnik zamachu na szefa radomskiej żandarmerii gubernialnej, za co został rozstrzelany 20 grudnia 1906 roku. Do chwili tego zamachu Werner zajmował się działalnością propagandową i występował pod pseudonimem "Stach". Według własnych zeznań, jakie złożył w czasie śledztwa, do organizacji bojowej wprowadził go Władysław Strawiński, który miał być wówczas naczelnikiem organizacji bojowej. Strawiński zapoznał go z drugim bojowcem "Rafałem" /Hempel/, który po wyjeździe Strawińskiego zajął jego miejsce. Pierwszą, a zarazem ostatnią próbą Wernera w grupie bojowej był wspomniany zamach na pułkownika Von Płotto, który za torturowanie więźniów politycznych został przez Polską Partię Socjalistyczną skazany na karę śmierci. Wyrok wykonać miał instruktor organizacji bojowej Stanisław Hempel przy pomocy Stanisława Wernera i Stefana Rodkiewicza. W dniu 16 grudnia dwaj zamachowcy /bez Rodkiewicza/, udali się w kierunku ulicy Michałowskiej. W momencie kiedy płk Von Płotto wracający z więzienia znalazł się w bramie domu nr 4 na dzisiejszej ulicy Sienkiewicza, gdzie była jego kwatera, stojący opodal Hempel rzucił pod jego nogi ładunek wybuchowy i zbiegł. Werner w tym czasie stał na rogu ulic: Kościelnej /dziś Moniuszki/ i Michałowskiej /dziś Sienkiewicza/. Po eksplozji zaczął

uciekać w kierunku własnego domu. To rzuciło na niego podejrzenie jako na bezpośredniego zamachowca. Zatrzymany został we własnym domu, gdzie żandarmeria znalazła 83 naboje do rewolweru. W śledztwie przyznał, że był współuczestnikiem zamachu i posiadania broni. Hempel znał tylko z pseudonimu i ten w śledztwie wymienił. Sąd polowy uznał go winnym śmierci pułkownika Von Płotto i skazał na karę śmierci. Wyrok wykonano 20 grudnia przed świtem na skraju lasu "kapturskiego" pod Radomiem. Mogiłę zrównano z ziemią i do tej pory nie ustalono właściwego miejsca spoczynku ciała młodego bojowca. W dniu wykonywania wyroku na Wernerze robotnicy radomskich fabryk i zakładów zorganizowali strajk powszechny na znak protestu.

/AP Radom, KGR, 3198, KGR, 340/1906 s. 1-28, RGZŻ, 11/1907 k. 662, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 21/1906 s. 8, oraz S. Hempel, Wspomnienia bojowca - działalność w Radomiu, W: Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce 1938 nr 1/13/, "Nowiny Radomskie" z 5 stycznia 1907 r., "Kurier Radomski" z 18 grudnia 1906 r., 22 grudnia 1906 r. i 29 grudnia 1906 r., "Wici" nr 8 z 22 grudnia 1906 r., "Łódzianin" z 22 lutego 1907 r., "Ziemia Radomska" nr 25 i 27 z 1932 r. Na temat zamachu ukazało się bardzo dużo artykułów w prasie regionalnej w różnych okresach historycznych/.

WIERZBICKI URBAN s. Grzegorza

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1853 w Zakroczymiu powiatu płockiego, z zawodu tokarz. Podejrzany o działalność antyrządową w czasie rewolucji i przynależność do PPS. Aresztowany w kwietniu 1908 roku i uwięziony w Radomiu.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k.217/.

WIETRAK JANKIEL

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1891 roku. Za antyrządową działalność w czasie rewolucji 1905 roku skazany przez war-

szawskiego generał gubernatora w drodze administracyjnej na katorgę.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 679, 698, KGR, 2420 s. 16 p.182, KGR, 1660 s. 8 poz. 27, Akta więzienia radomskiego 18/.

WIKŁO ADAM s. Andrzeja

Mieszkaniec przedmieścia "Młodzianów", urodzony we wsi Wielogóra w 1869 roku, z zawodu garbarz. W 1912 roku skazany przez Warszawską Izbę Sądową na 4 lata katorgi. Brak innych danych.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 24, 201, 224/.

WINOGRODZKA AURELIA ANIELA

Urodzona w 1889 roku w Radomiu. Brała udział w zebraniach organizowanych przez radomską organizację SDKPiL w jej mieszkaniu. Przechowywała i rozprowadzała tajną literaturę. Aresztowana w 1910 roku.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

WINOGRODZKI KAZIMIERZ

Urodzony w 1888 roku, zamieszkały w Radomiu, pochodzenia chłopskiego. Członek SDKPiL, pseudonim "Narcyz". Organizował w swoim domu wraz z siostrą Aurelią zebrania partyjne i przechowywał nielegalną literaturę. Zbierał też pieniądze na cele partyjne. Aresztowany w roku 1910.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

WIOSNA MICHAŁ

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań członka PPS K. Kasprzaka, Wiosna należał od roku 1905 do PPS i był jednym z bardziej

ruchliwych członków wśród koła stolarskiego. Wydaje się to mocno wątpliwe, ponieważ Warszawska Izba Sądowa rozpatrując sprawę Wiosny w roku 1910, nie dopatrzyła się żadnych przezwinięć z jego strony i wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

WITECKI JÓZEF s. Antoniego

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1887 roku, członek PPS. Więziony w Radomiu w 1908 roku. Skazany w drodze administracyjnej na zesłanie do guberni erenburskiej.

/AP Radom, KGR 2420 s. 22 poz. 247/.

WŁOSKOWICZ WŁADYSŁAW

Mieszkaniec Radomia, uczeń radomskiego gimnazjum rządowego, wydany ze szkoły za domaganie się języka polskiego w nauczaniu. Wstąpił do PPS i pracował jako zwykły robotnik w garbarni. Prowadził działalność propagandową o charakterze antycarskim wśród garbarzy. Na czele kierowanej przez siebie piątki bojowej dokonał kilku akcji. Oznaczał się dużymi zdolnościami organizacyjnymi i odwagą.

/AP Radom, RGZŻ 1/1905 cz.II. k. 516 oraz S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 2, 5, 16/.

WNUCZYMSKI WACŁAW s. Szymona

Mieszkaniec Radomia, pochodzenia mieszczańskiego, urodzony 23 września 1888 roku. Ukończył 4 klasy gimnazjum. Członek radomskiej organizacji PPS od roku 1904. Przez pewien czas był członkiem Komitetu Lokalnego. W czasie rewolucji występował z agitacją antyrządową. Aresztowany i uwięziony w radomskim wię-

zieniu. W roku 1912 skazany przez Warszawską Izbę Sądową na 4 lata katorgi. Do kraju wrócił w roku 1921.

/AP Radom, RGR 105/1912 k. 87-88 oraz ZBOWID Radom/.

WOJCIECHOWSKI FELIKS

Mieszkaniec Radomia, urodzony około 1880 roku, z zawodu rzeźnik, członek PPS. W okresie przedrewolucyjnym należał do najbardziej wpływowych członków PPS w mieście. W jego mieszkaniu odbywały się wielokrotnie zebrania partyjne z udziałem przedstawicieli Komitetu Centralnego. Przy jego udziale omawiany był plan przygotowań do pierwszej wielkiej demonstracji antymobilizacyjnej jaka miała miejsce 27 listopada 1904 roku. W czasie tej demonstracji Wojciechowski miał czerwony sztandar. Brał też aktywny udział w przygotowywaniu i przeprowadzaniu następnej demonstracji antymobilizacyjnej w dniu 19 grudnia 1904 roku. Aresztowany w czasie trzeciej demonstracji antymobilizacyjnej w nocy z 24 na 25 grudnia 1904 roku.

/AP Radom, RGZŻ, 11/1906 k. 514 i dalsze, RGZŻ 1/1905 cz.II. k. 1061, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego... 1/1906 k. 241, oraz L. Rudnicki, op. cit. s. 291/.

WOJCIECHOWSKI JAN

Mieszkaniec Radomia, urodzony w gminie Jedlnia w 1885 roku, z zawodu szewc. Członek PPS. Aresztowany w marcu 1908 roku w wyniku obciążających zeznań Derfli i Kruczka. Wyrokiem Sądu skazany we wrześniu 1908 roku na 4 lata katorgi.

/AP Radom, RGZ 10/1908 cz.II, k. 185-6 i cz. I. k.467/.

WOJSKI JOZEF

Mieszkaniec Radomia. Oskarżony o przynależność do Polskiej Partii Socjalistycznej, a po jej rozłamie - do Frakcji Rewolucyjnej. Według zeznań K. Kasprzaka działał w kole stolarskim. Warszawska Izba Sądowa nie znalazła na to dostatecznych dowodów i wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

WOŚKO JAN

Mieszkaniec Radomia, członek organizacji bojowej PPS. Od roku 1906 stał na czele piątki bojowej garbarzy i podlegał bezpośrednio instruktorowi bojowemu. Wośko ceniony był przez kolegów i przełożonych z organizacji jako dobry organizator i odważny działacz. Jednym z wielu zadań jakie miał do wykonania było rozbitcie dwóch sklepów monopolowych w Zwoleniu. Wośko miał w tym momencie tylko dwóch członków swojej piątki, a to było zbyt mało na tego rodzaju akcję. Organizacja przydzieliła mu więc dodatkowo trzech bojowców. Któryś z nich wszedł później w skład bandy rabunkowej i został aresztowany przez żandarmerię. W czasie śledztwa podał nazwisko Wośki jako członka bandy, za co ten ostatnie- słusznie został aresztowany i sądzony. To fałszywe oskarżenie rzuciło cień na osobę Wośki u tych członków partii, którzy nie znali dostatecznie dobrze całej sprawy. Incydent ów wyjaśniony został publicznie dopiero w roku 1937 przez Wacława Zbrowskiego na łamach radomskiego tygodnika "Trybuna". Wośko w roku 1908 wywieziony został z więzienia radomskiego do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

/AP Radom, Akta Sędziego Śledczego Radomskiego Sądu Okręgowego syg. 34,35 oraz art.p.t. Rehabilitacja działaczy niepodległościowych z 1906 r. w radomskim tygodniku "Trybuna" nr 52 z 24 grudnia 1937 roku/.

WRÓBLEWSKI JAN

Mieszkaniec Radomia. Według zeznań K. Kasprzaka Wróblewski był członkiem PPS, a później PPS Frakcji Rewolucyjnej. Na tej podstawie został aresztowany. Warszawska Izba Sądowa rozpatrując sprawę Wróblewskiego uznała, że oskarżenia Kasprzaka są bezpodstawne i wydała wyrok uniewinniający.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/.

WYCHOWSKI MICHAŁ s. Andrzeja

Urodzony 3 września 1886 roku w Radomiu, pochodzenia robotniczego. Członek PPS od roku 1904. Brał udział w demonstracji antymobilizacyjnej w nocy z 24 na 25 grudnia 1904 roku. Był delegatem fabrycznym powołanym przez ogół robotników Fabryki Mebli Giętych J. Kohna do Komitetu Dzielnicowego PPS na "Glinicach". Podczas strajku powszechnego w 1905 roku zawiesił czerwony sztandar na kominie cegielni na "Glinicach". Prowadził nielegalny kolportaż bibuły partyjnej w Radomiu i okolicy. W listopadzie 1907 roku powołany do wojska.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

ZAICMAN JUDKA

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1880, robotnik. Za antyrządową działalność skazany w roku 1908 w drodze administracyjnej na 3 lata do guberni wołogodzkiej.

/AP Radom, KGR 2233 k. 2293/.

ZASADA JÓZEF

Mieszkaniec Radomia, z zawodu szewc. W roku 1905 został aresztowany za agitację antyrządową wśród wojska carskiego garnizonu radomskiego. Między innymi nawoływał patrol wojskowy do nieposłuszeństwa wobec władz, twierdząc, że żołnierze podobnie jak robotnicy są upośledzeni społecznie a nawet głodują.

/AP Radom, TGGR 1 s. 83-84/.

ZBROWSKI STANISŁAW s. Piotra

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1887, uczeń gimnazjum rządowego, usunięty ze szkoły w roku 1904 za domaganie się języka polskiego w nauczaniu. Przez pewien czas pracował w Ostrowcu. Do Radomia powrócił w ostatnich dniach stycznia 1905 roku i brał udział w akcjach antyrządowych jako członek organizacji bojowej PPS. Jak wspomina S. Rodkiewicz - Stanisław Zbrowski był marzycielem i fatalistą równocześnie. Nie liczył się nigdy ze zdaniem innych, był przekonany o słuszności swojego stanowiska i zawsze potrafił o tym przekonać każdego rozmówcę. Zdecydowany i bezkompromisowy. W dniu 7 października 1905 roku około godziny siódmej wieczorem na ul. Lubelskiej przed domem nr 61 rzucił bombę pod nogi przechodzącego tam oficera 26 Mohylowskiego pułku piechoty kapitana Michała Zabiełkę. Kapitan wyszedł z zamachu cało, natomiast Zbrowski w czasie odwrotu został zatrzymany przez strażnika Komdaurowa, którego zastrzelił i następnie wpadł na grupę innych strażników, którzy otoczyli go ze wszystkich stron. Nie mając drogi odwrotu, strzelił dwa razy w powietrze, a następnie ostatnim nabojem zastrzelił siebie, wznosząc wcześniej okrzyk "niech żyje rewolucja". Po śmierci Zbrowskiego Radom był wstrząśnięty. Fala wzburzenia ogarnęła młodzież szkolną i członków organizacji bojowej. Pod koniec paździer-

nika wzniesiono w mieście wielką barykadę w poprzek ulicy Lubelskiej. Radomskie "Wici", organ Komitetu Okręgowego PPS, opublikowały wspomnienia pośmiertne o Stanisławie Zbrowskim.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...14/ 1905 cz.I.k.374-5, KGR,2892,AGAD, GGW,103746 oraz S.Kala- biński, F. Tych, op. cit. s. 221, S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 17, 19/.

ZEROWSKI SZCZEPAN s. Stanisława

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1890 w gminie Kowala powiatu radomskiego, z zawodu garbarz. Aresztowany pod koniec kwietnia 1908 roku i uwięziony w Radomiu. Przyczyną aresztowania były obciążające zeznania Protazego Kruczka, który zeznał, że Sz. Zbrowski był członkiem PPS.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II.k.297, KGR,2420 s.58 poz.650/.

ZBROWSKI WACŁAW s. Piotra

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1889, uczeń szkoły handlowej, członek Polskiej Partii Socjalistycznej. Od początku rewolucji brał w niej czynny udział. Zorganizował dwie uczniowskie piątki, brał udział w 17 zamachach i akcjach bojowych, należał do najwybitniejszych bojowców radomskich i najwybitniejszych działaczy rewolucyjnych tego okresu w mieście. Występował pod pseudonimem "Braciszek". W dniu 14 grudnia 1906 roku został aresztowany, ale z braku dostatecznych dowodów obciążających jego działalność zwolniony za kaucją w marcu 1907 roku. Kilka miesięcy po straceniu Wernera zastrzelił pod oknami domu jego matki kapitana Samsonowa, dowódcę oddziału egzekucyjnego, od którego kół padł Werner. Ponownie aresztowany we wrześniu 1907 roku. Z więzienia w Radomiu próbował dwukrotnie uciekać, nie-

stety bez rezultatu. Przewieziony do X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Śledztwo trwało długo, dowody rwały się na ko- rzyść oskarżonego. Starania ojca, który łożył duże sumy na wyciągnięcie syna z więzienia, młody wiek oskarżonego oraz niedostateczne dowody, stały się wprost zbawienne dla mło- dego bojowca. Władze carskie zdecydowały się wypuścić Zbrow- skiego na wolność pod warunkiem, że opuści granice imperium rosyjskiego. Na zlecenie władz PPS "Braciszek" dał przyrze- czenie wyjazdu i został zwolniony. Pozostał jednak nadal w kraju i dopiero w roku 1910, gdy groziło mu następne aresztowanie, przerzucony został przez organizację PPS do Galicji. Studiował na Politechnice lwowskiej i nadal działał w PPS, a później również w Związku Strzeleckim. W czasie I wojny świa- towej odbył całą kampanię w I Brygadzie Legionów Polskich. Zmarł w 1956 r. w Varel.

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...34/ 1907 k. 7 oraz Parafia Sw. Jana w Radomiu - akt urodzenia nr 320 z 1890 r., S.Res-Rodkiewicz, op. cit. s. 21, S.Kala- biński, F. Tych, op. cit. s. 393, oraz informacja kuzynki Wacława i Stanisława Zbrowskich mgr Aliny Karlińskiej z Ra- domia/.

ZDANKI EWICZ ALEKSANDER

Urodzony około 1890 roku, zamieszkały w Radomiu. Podejrzany o przynależność do radomskiej organizacji SDKPiL.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 2/.

ZDZIENICKI WACŁAW

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1886, z zawodu tokarz. W roku 1908 skazany w drodze administracyjnej przez MSW na 4 lata do guberni jeniejskiej za działalność antyrządową.

/AP Radom, KGR, 2233 k. 1184/.

ZIELINSKA ROZALIA c. Władysława

Mieszkanca Radomia. Więziona w areszcie miejskim w 1908 roku. Skazana w drodze administracyjnej na zesłanie. Brak szczegółów.

/AP Radom, KGR, 2420 s. 29 poz. 350/.

ZIELINSKI TEOFIL s. Władysława

Mieszkaniec Radomia. Na wniosek naczelnika radomskiej żandarmerii gubernialnej skazany w 1908 roku w drodze administracyjnej na trzyletnią katorgę. Wcześniej przetrzymywany w areszcie miejskim w Radomiu. Brak szczegółów.

/AP Radom, KGR, 2420 s. 16 poz. 181/.

ZIELINSKA WŁADYSŁAWA c. Władysława

Urodzona 15 lipca 1891 roku w Warszawie, zamieszkała w Radomiu, z zawodu krawcowa. W 1906 roku wstąpiła do PPS pod pseudonimem "Klara" i pracowała jako kolporterka bibuły partyjnej. Brała udział w demonstracjach antycarskich. Aresztowana w 1908 roku. Siedziała rok w więzieniu radomskim, a następnie wysłano ją do Kijowa pod nadzór policji. Po roku wróciła do kraju.

/ZBOWID w Radomiu - kwestionariusz osobowy/.

ZIŁKOWSKI JAN s. Stanisława

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1880 roku, z zawodu szewo, zatrudniony w zakładzie Czarneckiego, pochodzenia chłopskiego. Ojciec jego mieszkał w gminie Przytyk. Aresztowany w Radomiu na początku kwietnia 1908 roku. W czasie rewizji znaleziono u niego kilkanaście egzemplarzy różnych gazet. Według zeznań Kruczka, należał do radomskiej organizacji PPS.

/AP Radom, RGZŻ 10/1908 cz.II. k. 319/.

ZUCHOWSKI JOZEF

Mieszkaniec Radomia, aresztowany na podstawie obciążających zeznań K. Kasprzaka, który w śledztwie stwierdził, iż Żuchowski był członkiem koła stolarskiego PPS. Ponieważ nie było na to dostatecznych dowodów, Warszawska Izba Sądowa, rozpatrując tę sprawę w 1910 roku, uznała oskarżenia Kasprzaka jako bezpodstawne i wydała wyrok uniewinniający. Żuchowski został zwolniony.

/AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910/

ZURKOWSKI STANISŁAW

Mieszkaniec Radomia, urodzony w roku 1887, zatrudniony jako robotnik. Za antyrządową działalność w czasie rewolucji 1905 roku, decyzją MSW z 1908 roku skazany w drodze administracyjnej na 2 lata do guberni tobolskiej. Wcześniej trzymany w areszcie policyjnym w Radomiu.

/AP Radom, KGR 2420 s. 47 poz. 554/.

ZWIERZCHOWSKI MARIAN

Mieszkaniec Radomia, urodzony w 1886 roku w Przytyku powiatu radomskiego, pochodzenia mieszczańskiego, z zawodu stolarz. Członek Frakcji Rewolucyjnej PPS. Uczestniczył w napadzie na urząd gminny i sklep monopolowy w Wierzbicy w styczniu 1907 r. Aresztowany we wrześniu 1907 roku i uwięziony w Radomiu. W śledztwie nie przyznał się do zarzucanych mu czynów. Występował pod pseudonimem "Gruby".

/AP Radom, Naczelnik żandarmerii powiatu radomskiego...34/1907 k. 8, 92, 178/.

Faint, mostly illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint text at the top of the right page, likely bleed-through.

Faint text in the upper middle section of the right page.

Faint text in the middle section of the right page.

CZĘŚĆ III

ŹRÓDŁA

- List of sources or references, with several entries starting with '1.' and '2.', though the text is mostly illegible.

1

1904 marzec, Radom. Pismo dyrektora Radomskiego Gimnazjum Męskiego do Naczelnika Żandarmerii Gubernialnej z wykazem uczniów usuniętych ze szkoły.

- o -

Oryginał

maszynopis

j. rosyjski 1/

AP Radom RGZŻ 1/1904 k. 135 - 137

- o -

Na mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 9 kwietnia /ss/ 1882 r... mam zaszczyt zawiadomić Waszą Wysokość, że Rada Pedagogiczna Radomskiego Gimnazjum Męskiego na swym posiedzeniu w dniu 28 lutego /ss/ rb. wykluczyła z Gimnazjum... następujących uczniów: Z paragrafu 11 pkt 17 i 18

V klasa

- 1/ Bagińskiego Henryka, urodzonego 7 stycznia 1888 roku we wsi Klwów powiatu opoczyńskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzącego z rodziny mieszczańskiej, a mieszkającego u G. Dębskiej na ulicy Szwarlikowskiej nr 6.
 - 2/ Nowakowskiego Bolesława, urodzonego 3 lutego 1888 roku, we wsi Bereźnice, guberni lubelskiej, powiatu hrubieszowskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego w internacie gimnazjum.
 - 3/ Agiewiczza Romualda, urodzonego 13 czerwca 1889 roku w Edwardowie, guberni radomskiej, powiatu radomskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szlacheckiego, mieszkającego u nauczyciela gimnazjum Lipskiego przy ul. Lubelskiej.
 - 4/ Burdę Albina, urodzonego 1 lutego 1887 roku we wsi Obie-
- 1/ Tekst w dowolnym tłumaczeniu z niewielkimi skrótami.

rżowice, guberni radomskiej, powiatu sandomierskiego, pochodzenia chłopskiego, zamieszkałego u G. Żardec - kiej przy Rynku 11.

- 5/ Dutkiewicza Zygmunta, urodzonego 7 kwietnia 1889 roku w Starej Wsi, guberni radomskiej, powiatu iżdeckiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczań - skiego, zamieszkałego u Kosińskiej, na ul. Lubelskiej.
- 6/ Malczewskiego Stanisława, urodzonego 28 kwietnia 1887 roku w Sandomierzu, wyznania rzymsko-katolickiego, po - chodzenia szlacheckiego, mieszkającego u Żardeckiej, Rynek 11.

VI klasa

- 7/ Ankiewicza Bolesława, urodzonego 7 sierpnia 1885 roku w Miechowie, guberni kieleckiej, wyznania rzymsko-ka - tolickiego, syna sekretarza Hipoteki Miechowskiej, mieszkającego u swojej ciotki Winkler, na ul. Trawnej.
- 8/ Frackiewicz Eugeniusza, urodzonego 1 sierpnia 1883r. we wsi Klimkiewiczowie, powiatu opatowskiego, radom - skiej guberni, pochodzącego z mieszczan, mieszkające - go u matki przy ul. Warszawskiej.
- 9/ Wasowskiego, urodzonego 19 czerwca 1886 r. we wsi Chlewiska guberni radomskiej, powiatu koneckiego, wy - znania rzymsko-katolickiego, syna urzędnika, mieszka - jącego u p. Sakowicz przy ul. Michajłowskiej.
- 10/ Gutwińskiego Eugeniusza, urodzonego 15 czerwca 1886 r. we wsi Radkowie, radomskiej guberni, powiatu iżdec - kiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szla - checkiego, mieszkającego u Żardeckiej, Rynek 11.

- 11/ Niepokojczyckiego Feliksa, urodzonego 28 stycznia 1887 r. w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, sy - na urzędnika, mieszkającego w domu ojca przy ulicy Trawnej 5.
- 12/ Łuczyńskiego Władysława, urodzonego 12 lutego 1887 roku w Warszawie, wyznania rzymsko-katolickiego, sy - na maszynisty kolejowego, zamieszkałego na ulicy Szwarlikowskiej 6.
- 13/ Rozena Feliksa, urodzonego 30 sierpnia 1886 roku w Łodzi, pochodzenia narodowości żydowskiej, z rodzi - ny mieszczańskiej, mieszkającego na ul. Żgodnej.
- 14/ Charasimowicza Józefa, urodzonego 18 lutego 1884 r. w Kozienicach, wyznania rzymsko-katolickiego, pocho - dzącego z rodziny mieszczańskiej, zamieszkałego u swojego dziadka Martysza na ul. Michajłowskiej.

VII klasa

- 15/ Heltmana Stefana, urodzonego 22 września 1886 roku w Zamościu, wyznania rzymsko-katolickiego, syna lekarza szpitala Św. Mikołaja w Zamościu, mieszkającego u matki przy ul. Szerokiej 15.
- 16/ Grabowskiego Jerzego, urodzonego 30 września 1885 r. we wsi Wirkowice guberni lubelskiej, powiatu zamoj - skiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szlacheckiego, zamieszkałego u Mickiewicza przy ul. Szerokiej.
- 17/ Knabe Michała, urodzonego 12 września 1887 r. w Wie - ruszowie guberni kaliskiej, wyznania rzymsko-katolio - kiego, syna aptekarza z Tomaszowa Mazowieckiego, za - mieszkałego w internacie gimnazjum.
- 18/ Polu Kazimierza, urodzonego 19 lutego 1887 roku w

Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szlacheckiego, mieszkającego z matką przy ulicy Warszawskiej.

- 19/ Świdwińskiego Aleksandra, urodzonego 24 maja 1887 r. w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, syna nauczyciela gimnazjum radomskiego, mieszkającego przy ul. Szerokiej 11.
- 20/ Bijasiewicza Alfonsa, urodzonego 5 października 1883 roku we wsi Krzyszkowice powiatu i guberni radomskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia z rodziny mieszczańskiej a zamieszkałego u siostry Polanowskiej na ul. Lubelskiej.
- 21/ Drozdowicza Bolesława, urodzonego 3 lipca 1885 roku we wsi Maluszynie guberni piotrkowskiej powiatu noworadomskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, zamieszkałego u ciotki Sakowicz na ul. Michajłowskiej.
- 22/ Kalę Ludwika, urodzonego 7 marca 1883 roku, w guberni kaliskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, syna byłego nauczyciela Gimnazjum Męskiego w Radomiu, zamieszkałego u ojca na ul. Lubelskiej.
- 23/ Komornickiego Józefa, urodzonego 23 września 1883 r. w Sokołowie Górnym guberni kieleckiej, powiatu jeдрzejowskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szlacheckiego, zamieszkałego u dziadka Myszkowskiego przy ul. Lubelskiej.
- 24/ Kucharzewskiego Adama, urodzonego 11 grudnia 1886 r. w Staszowie, radomskiej guberni, powiatu sandomierskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, syna urzędnika Magistratu m. Radomia, żyjącego z ojcem przy ulicy Warszawskiej.

VIII klasa

- 25/ Krassowskiego Jana, urodzonego 28 sierpnia 1883 roku w Smogorzewie guberni radomskiej, powiatu sandomierskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szlacheckiego, żyjącego u matki przy ul. Kościelnej 5.
- 26/ Młoszewskiego Kazimierza, urodzonego 31 lipca 1885 r. w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, syna urzędnika, zamieszkałego w internacie gimnazjum.
- 27/ Raczkowskiego Stefana, urodzonego 14 maja 1886 roku w guberni lubelskiej, powiatu janowskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzącego z rodziny mieszczańskiej, mieszkającego w internacie gimnazjum.
- 28/ Włoskowicza Sylwestra, urodzonego 19 grudnia 1884 r. we wsi Zapusta guberni radomskiej powiatu opatowskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego z rodzicami przy ulicy Długiej 20.
- 29/ Gołębiowskiego Jana, urodzonego 3 maja 1883 roku w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego z matką przy ulicy Rwańskiej 12.
- 30/ Drozdowicza, urodzonego 12 marca 1882 roku w Maluszyźnie, guberni piotrkowskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, mieszkającego u dziadka Drozdowicza przy ulicy Długiej.
- 31/ Puchniarskiego Jana, urodzonego /brak danych/, wyznania rzymsko-katolickiego, mieszkającego u siostry Krauze przy ulicy Lubelskiej 18.

Na podstawie paragrafu 11 pkt 18V klasa

32/ Jaruzelskiego Władysława, urodzonego 28 sierpnia 1888 roku we wsi Modliborzycy, powiatu opatowskiego, guberni radomskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego u ojca na ulicy Wysokiej.

33/ Gniazdowski Mariana, urodzonego 12 stycznia 1887 roku, we wsi Kamienna, guberni radomskiej, powiatu iłżeckiego, wyznania rzymsko-katolickiego, syna maszynisty kolejowego, mieszkającego razem z matką na ulicy Wysokiej.

34/ Kulczyckiego Włodzimierza, urodzonego 13 sierpnia 1887 roku w Poławie, wyznania rzymsko-katolickiego, syna notariusza z Radomia, mieszkającego z rodziną przy ulicy Michajkowskiej.

35/ Mazurkiewicza Antoniego, urodzonego 5 maja 1886 r. w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego u rodziców przy ulicy Lubelskiej.

36/ Okłę Józefa, urodzonego 29 listopada 1886 r. w Chlewiskach, guberni radomskiej, powiatu koneckiego, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego u Ettingera przy ul. Długiej.

VII klasy

37/ Zbrowskiego Juliana, urodzonego 13 sierpnia 1887 r. we wsi Konary, guberni radomskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczańskiego, mieszkającego u matki na Starym Mieście.

38/ Kucharzewskiego Stanisława, urodzonego 18 października 1884 roku w Ostrowcu, wyznania rzymsko-katolickiego, syna urzędnika Magistratu miasta Radomia, mieszkającego z rodziną na ulicy Warszawskiej 39.

VIII klasy

39/ Bekermana Lucjana, urodzonego 1 sierpnia 1886 roku w Radomiu, pochodzenia żydowskiego, z rodziny mieszczańskiej, zamieszkałego z rodziną na Firleju.

Wszyscy za aktywny udział w demonstracji i nieporządkach spowodowanych przez uczniów starszych klas w Gimnazjum 16 lutego /ss/ br.

2

1904 kwiecień 22, Radom. Pismo dyrektora Radomskiego Gimnazjum Męskiego do naczelnika żandarmerii gubernialnej z wykazem uczniów usuniętych ze szkoły.

- o -

Oryginał
maszynopis
j. rosyjski^{1/}

AP Radom, RGZŻ 1/1904 k. 243-244

- o -

Na mocy rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 9 kwietnia 1882 roku za numerem 1365 mam zaszczyt zawiadomić Waszą Wysokość, że decyzją Rady Pedagogicznej Gimnazjum Męskiego w Radomiu z dnia 22 kwietnia br. usunięci zostali z gimnazjum w oparciu o pkt 17 paragrafu 11 praw o karach, za uczestnictwo w demonstracyjnym zebraniu, zorganizowanym w nowym miejskim parku, następujący uczniowie:

1/ Tekst w dowolnym tłumaczeniu z niewielkimi skrótami.

4 klasa

- 1/ Witkowski Edward, urodzony 17 lipca 1888 roku w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, syn urzędnika, mieszkający z matką przy ulicy Długiej 26 m 7
- 2/ Kunicki Jan, urodzony 7 maja 1889 roku w Końskich, wyznania rzymsko-katolickiego, syn urzędnika, mieszkający z matką przy ulicy Długiej 26 m 2

5 klasy

- 3/ Zajączkowski Stefan, urodzony 24 lipca 1889 roku w Rzytyku, powiatu radomskiego, wyznania rzymsko-katolickiego, syn obywatela miejskiego, mieszkający z matką na ulicy Szwarlikowskiej.
- 4/ Kulongowski Stanisław, urodzony 4 marca 1889 roku, wyznania rzymsko-katolickiego, urodzony w Opocznie, pochodzenia mieszczkańskiego, zamieszkały na ulicy Warszawskiej.

6 klasy

- 5/ Smoliński Antoni, urodzony 21 lipca 1885 roku w powiecie kozienickim, guberni radomskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczkańskiego, mieszkający u siostry Morawskiej przy ulicy Kościelnej.
- 6/ Cybulski Karol-Kazimierz, urodzony 14 stycznia 1887 r. w Ciepiewie, guberni radomskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia szlacheckiego, mieszkający na ulicy Lubelskiej 18.

7 klasa

- 7/ Białycki Franciszek-Stanisław, urodzony 22 stycznia 1886 roku w Końskich, wyznania rzymsko-katolickiego, syn urzędnika Magistratu miasta Radomia.

- 8 / Płużański Wacław, urodzony 14 sierpnia 1885 roku w powiecie koneckim, wyznania rzymsko-katolickiego, syn sędziego gminnego z Chlewisk powiatu koneckiego, mieszkający u ciotki przy ulicy Szerokiej nr 17.
- 9 / Piątkowski Wacław, urodzony 10 lipca 1885 roku w Czersku powiatu grójeckiego, guberni warszawskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, mieszkający u dziadka Piątkowskiego przy ulicy Wysokiej.
- 10/ Paschalski Czesław, urodzony 4 lipca 1887 roku w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, syn kupca, mieszkający na ulicy Warszawskiej.
- 11/ Czaj Edward, urodzony w Kozienicach, wyznania ewangelickiego, syn urzędnika, mieszkający z matką na ulicy Warszawskiej.
- 12/ Wronecki Marian, urodzony 6 kwietnia 1887 roku w powiecie garwolińskim, guberni siedleckiej, wyznania rzymsko-katolickiego, syn pracownika kolei żelaznych, mieszkający przy ulicy Długiej.
- 13/ Orlikowski Jan, urodzony 12 listopada 1887 roku w Radomiu, wyznania rzymsko-katolickiego, pochodzenia mieszczkańskiego, mieszkający z rodziną na ulicy Dmیتrowskiej.

1904 listopad, Radom.-Odezwa Radomskiego Komitetu Robotniczego PPS nawiązująca do bojkotu mobilizacji.

- o -

hektograf
j. polski
AP Radom, Zbiór odezw PPS.

- o -

TOWARZYSZE ZAPASOWI! Już drugi raz car morderca urządza mobilizację. Po raz drugi tysiące Was wywiozą na rzeź, a tysiące wdów i sierot pozostanie w kraju. Dziesiątki tysięcy ludzi padło już w obronie cara. Lecz carowi wszystko mało: jemu jeszcze mało trupów, mało krwi. On ten morderca jeszcze się nie nasycił i oto wyszedł nowy rozkaz mobilizacji.

Towarzysze w imieniu Polskiej Partii Socjalistycznej, wzywamy Was, abyście się dobrowolnie na punkta zbórne nie stawili. Hańba temu co się stawi na wezwanie cara mordercy. Car w ostatnich dniach kazał pomordować w Warszawie i Częstochowie towarzyszy Waszych, którzy w imieniu Waszym protestowali przeciw mobilizacji. Przez pamięć tych pomordowanych, nie stawajcie na wezwanie tyranów. Niech odpowiedzią dla nich będzie Wasza zemsta. Pamiętajcie, że groby poległych towarzyszy proszą Was o zemstę. A więc od dnia dzisiejszego, niech cała okolica protestuje jawnie przeciw mobilizacji, niech wieś i miasta powstaną przeciw krwiożerczemu carowi i jego czynownikom. Do walki Towarzysze! Precz z mobilizacją! Niech żyje Polska Socjalistyczna!

Radomski Komitet Robotniczy
Polskiej Partii Socjalistycznej

1904 grudzień, Radom.-Odezwa Radomskiego Komitetu Robotniczego PPS do zapasowych nawiązująca do bojkotu mobilizacji.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, zbiór odezw PPS

- o -

TOWARZYSZE ZAPASOWI! Pamiętajcie, że nikt nie powinien stawić się dobrowolnie do mobilizacji. Powinniście wszędzie jawnie protestować przeciw mobilizacji. Jeśli Was zabiorą, niech z Wami idą Wasze żony i dzieci. Precz z mobilizacją! Precz z carem! Niech żyje niepodległa Polska Socjalistyczna! Niech żyje wolność wszystkich narodów.

Radomski Komitet Robotniczy
Polskiej
Partii Socjalistycznej

1904 grudzień, Radom.-Odezwa Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego Ziemi Radomskiej nawiązująca do bojkotu mobilizacji.

- o -

maszynopis
j. polski
AP Radom, zbiór odezw ND

- o -

RODACY! Wrogi rząd moskiewski znowu dopuszcza się nad narodem naszym wielkiego i straszliwego gwałtu. Nie dosyćmu tej krwi polskiej, co już obficie zlała i ciągle zlewa pola Mandżurii w ofierze za nienawistną sprawę. Oto znowu ogłoszono mobilizację i znów tysiące braci naszych wysyła-

ją na Daleki Wschód, żonom wydzierają mężów, a dzieciom ojców i tysiące rodzin w ten sposób pozostaje bez chleba i bez opieki.

Spełniając ten akt straszliwego bezprawia, Moskale zapominają, że miara cierpliwości naszej już przepełniona, że naród polski nowej okropnej krzywdy nie znieśnie, że nie będzie spoglądał obojętnie na rozpacz tysięcy nieszczęśliwych rodzin.

Bracia! Wzywamy Was nie stawiajcie się na miejsca zborne! Niech Moskale wiedzą, że nas inaczej wziąć nie mogą, jeno bezwstydną przemocą. Niech czują, że nie idziemy dobrowolnie na walkę za sprawę wrogiego rządu, zniemawidzonego przez nas całą głębią duszy. A jeśli Was Bracia, przemoc nareszcie pomiędzy żółdactwo moskiewskie zagna, pamiętajcie żeście synami uciskanej przez Moskwę Polski i że się Wam nie godzi walczyć z Japończykami, którzy uczciwie ojczyzny swojej bronią.

Wróg Wasz - to właśnie rozproszona Moskwa i przeciwko niej działać zawsze i wszędzie, jej szkodzić wszelkimi sposobami jest obowiązkiem Waszym.

Nieście zniszczenie Moskalom, siejcie w szeregach towarzyszy ziarna oporu, a gdy sposobność się zdarzy, umiejcie dopomagać Japończykom, którzy krew leją za dobrą sprawę.

We wszystkich okolicznościach pośród niebezpieczeństwa i trudów zachowajcie w sercach niestarte narodowe hasło: Niech żyje Polska!

Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe Ziemi Radomskiej.

1905 styczeń 31, Radom.-Odezwa Radomskiego Komitetu Robotniczego PPS do wszystkich robotników radomskich wzywająca do strajku i walki o prawa ekonomiczne i polityczne.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Naczelnik żandarmerii pow.radomskiego... 17/
1905 k. 57

- o -

Towarzysze chwila jest wielka. W stolicy cara zaczęła się rewolucja, na ulicach Warszawy i Łodzi leje się krew robotnicza. Wzywamy Was do strajku. Do walki towarzysze! Żądania ekonomiczne: 1/ wolności strajków, 2/ ośmiogodzinnego dnia roboczego, 3/ minimum płacy roboczej: najniższa płaca dzienna dla mężczyzn 1,50 rub. dla kobiet 1,20 rub., 4/ kontrola robotników nad mianowaniem majstrów, nad kasami, nad pomocą lekarską, 5/ ubezpieczenia na starość, 6/ zniesienia rewizji osobistej, usunięcia policji z fabryk.

Nasze żądania polityczne: 1/ wolności słowa, prasy i sumienia, 2/ równych praw dla wszystkich bez różnicy wyznania i pochodzenia, 3/ absolutnej swobody stowarzyszeń, 4/ nietykalności osób i mienia, 5/ ludowego samorządu w miastach i gminach.

Dobrowolnie nam nie dadzą, musimy wszystko zdobyć. Idźmy więc śmiało do boju, nie lękajmy się kul i więzienia, wobec połączonego szturm proletariatu padnie spróchniały tron carski.

Radomski Komitet Robotniczy PPS.

1905 luty 3, Radom. Wiersz ułożony na cześć poległych w dniu 3 lutego 1905 roku w czasie demonstracji przed gubernatorstwem przez autora podpisującego się inicjałami JB.

- o -

j. polski
"Wiel" nr 4-5 z 1 IV 1906 r.

- o -

Cisza... choć łożyskiem ulic zmartwychwstałych
toczy się fala bezbrzeżna tysiączna,
na grzbiecie fali w gondolach przebiałych,
cicho i smętnie, jako noc miesięczna,
płyną snu czarem uspieni młodzieńce,
a śmierć bez ruchu okuła ich ręce.

A kto są oni - ta drużyna cicha -
do łoż śmiertelnych ułożyła głowy,
czyżby im życia ulano z kielicha,
czyżby zgaszono świat marzeń różowy?
Jako konwalia skoszona na łące,
gdy w srebrze rosy powiędną milczące...

I kto są oni - i za co umarli?
A są to prawdy niezłomnej posłańce,
co krwią i pracą morza łez otarli,
legli, bo pierwsi lud wiedli na szanice,
gdzie wojna z carem dziś toczy się krowa
i słońce jutra - o chleb - ludu prawa!

Nie jęczą dzwony, nie wieją sztandary,
miasta nie skryły całuny kirowe,
czarny tłum ludu wziął trumny na bary,
poniósł na cmentarz...Milczenie grobowe,
jeno w to serca pod szatą starganą,
rozpacz się wgryza srogiej zemsty raną.

Czarnymi dłońmi, od bólu sztywnymi,
do wiecznej ciszy złożyli ich chaty,
łzami zegnali i hymny gromkimi,
krwią wstęg czerwonych i wonnymi kwiaty...

J. B.

.....

1905 maj 22, Radom.- Petycja uczniów szkoły Rzemieślniczej w Radomiu domagająca się wprowadzenia języka polskiego do nauczania.

- o -

rękopis
j. polski
AP Radom, Radomska Dyr. Szkolna 408 k. 266

- o -

PETYCJA. My niżej podpisani uczniowie szkoły rzemieślniczej doszliśmy do przekonania, że obecnie egzystująca szkoła jest dla nas zupełnie złą, więc prosimy o zmianę takowej. To jest o zmianę wykładu przedmiotów z języka rosyjskiego na polski oraz o zmianę nauczycieli: Walego Cytowicza, Wasyla Grebieszkowa, Mikołaja Kuźmina. Ponieważ ci będą niezdolni wykonywać wykładów w naszym języku.

Ogół Szkoły Rzemieślniczej Radomskiej.

1905 lipiec 24, Radom.-Pismo mieszkańców Radomia do Magistratu żądające wprowadzenia języka polskiego w Miejskiej Szkole Handlowej.

- o -

rękopis
j. polski
i rosyjski
AP Radom, Akta m. Radomia 3119

- o -

Obywatele i kupcy miasta Radomia---^{1/} proszą jak obok:
Handlowa Siedmioklasowa Szkoła Miejska w Radomiu została założona dla zadośćuczynienia potrzebom obywateli i mieszkańców miasta w zakresie otrzymywania przez ich dzieci wykształcenia tak ogólnego, jakoteż specjalnego. Okazało się jednak, że szkoła ta w tej formie, w jakiej dotąd egzystowała t.j. z obowiązującym w niej dla wszystkich przedmiotów wykładowym językiem rosyjskim, utrudniającym dzieciom naszym naukę, zadań swych wypełnić nie była w stanie, co spowodowało, że z czterystu uczniów tej szkoły pozostało w niej w końcu ubiegłego roku szkolnego zaledwie dwustu. Wobec zaś tego, że obecnie w zakresie szkolnictwa zostały obowiązującymi nowe przepisy, wynikające z mocy Najwyższej zatwierdzonych Uchwał Komitetu Ministrów z dnia 6/19 czerwca roku bieżącego, my niżej podpisani obywatele i kupcy miasta Radomia postanowiliśmy z praw tych skorzystać i opierając się na brzmieniu wyżej wymienionych uchwał prosić Magistrat m. Radomia o niezwłoczne zajęcie się wprowadzeniem do miejscowej Siedmioklasowej Szkoły Miejskiej języka polskiego, jako wykładowego w granicach ust. 2-go art. 4-go wyżej wymienionych uchwał Komitetu Ministrów. Rzeczony przepis w zupełności stosuje się do naszej szkoły, albowiem jest ona właśnie zakładem naukowym prywatnym, jako założona na zasadzie uchwały obywateli miasta z dnia 11/24 marca 1901 roku kosztem Kasy Miejskiej, korzysta z zasiłku tejże w kwocie tysią-

ca rubli rocznie i ze stałej ofiary kupców radomskich, a nadto Kasa Miejska zgodnie z ustawą szkoły przyjęła na siebie obowiązek pokrywania wszelkich niedoborów. Jedyną przeszkodą mogłyby być nadane szkole naszej przywileje, zawarte w art. 24 i 25 ustawy szkoły, wszelako pragnąc, aby nasza szkoła była prawdziwie dla dzieci naszych użyteczną, zrzekamy się tych przywilejów żądając jednocześnie zmienienia jej tak co do wykładów, jak co do jej dyrekcji na szkołę typu prywatnych średnich zakładów naukowych bez praw. O podjęcie właściwych gwoili temu kroków Magistrat upraszamy. Wobec zaś tego, że nas dzieli krótki czas do chwili rozpoczęcia się roku szkolnego upraszamy o pośpiech w załatwieniu naszej petycji, tak aby w pierwszych dniach września mogła zacząć prawidłowo funkcjonować. O ileby powyższe żądania nie były przyjęte przez Magistrat lub też nie zostały uwzględnione przez Władzę Wyższą, to my obywatele i kupcy miasta Radomia, oświadczamy, iż dla dzieci naszych nauczanie inaczej zapewnić zmuszeni będziemy, a przeto nie chcemy i nie możemy utrzymywać z naszych funduszy szkoły z wykładowym językiem rosyjskim dla dzieci naszych nie przydatnej i żądamy zamknięcia istniejącej obecnie Siedmioklasowej Handlowej Szkoły Miejskiej. Gdyby zaś i to nie nastąpiło, żądamy w każdym razie wykreślenia z budżetu miasta kwoty rubli tysiąc, jako zasiłku dla rzeczonyj szkoły, cofamy płacone przez nas kupców ofiary... i jako obywatele miasta, nie przyjmujemy żadnej odpowiedzialności za zobowiązania, jakleby Magistrat w imieniu Miasta względnie szkoły zaciągał.

Niniejsze podanie pozwalamy wręczyć do Magistratu pp. M. Chmielikowskiemu i M. Paschalskiemu.

Dalej następują podpisy 101 osób.

1/ Pominięto nazwiska osób wymienionych w piśmie

1905 październik 7, Radom.- Wspomnienia pośmiertne o Stanisławie Zbrowskim w radomskich "Wiciach".

- o -

J. polski
"Wici" z 15 I 1906 r.

- o -

Towarzysz Stanisław Zbrowski z chwilą, gdy walka rewolucyjna przybrała ostry charakter, wstąpił w szeregi skierowo - bojowej organizacji naszej partii. Młody wiekiem, bo zaledwie 18 lat liczący, lecz dojrzały, jako jednostka społeczna, nie chciał on przyjąć udziału w pracy agitacyjnej, bo mroźna ta praca nie odpowiadała jego usposobieniu gorącemu, jego zazwyczaj wrażliwej, rwącej się do czynów naturze, palącej nienawiścią dla zbirów carskich i pragnącej karać ich doraźnie za zbrodnie nad ludem popełniane. Wspomnieć musimy o wyjątkowo nieszczęśliwym życiu drogiego nam towarzysza, bo może ono wpłynęło na taki, a nie inny kres jego dziełnych dni. W przeciągu roku ostatniego stracił on dwóch bardzo drogiech członków swej rodziny, matkę i siostrę, co w związku z różnego rodzaju osobistymi przejściami, wytworzyło w jego duszy gorące pragnienie walki o te nowe stosunki społeczne, które dadzą ludziom możliwe warunki życia, które usuną cały szereg nieszczęść społecznych. Jednakowoż cień smutku nigdy nie opuszczał jego twarzy znękaney i widać na niej było ożywienie tylko wtedy, gdy mówił o konieczności poświęcenia nawet swego życia w ofierze walki wolnościowej, kiedy mówił o środkach czynnej walki ze zbrodniczym rządem. Nieszczęście, które go prześladowało, nie opuściło go i wówczas, gdy poszedł wykonać wyrok na oficera Za -

bieżkę, mordercę bezbronno ludu w Skarżysku. Bomba nie wybuchła i mając możność ujęcia z życiem, tow. Stanisław Zbrowski nie zszedł ze stanowiska, strzelał dalej z rewolweru, zabił strażnika, który go chciał zatrzymać i w końcu nie widząc dla siebie ratunku, sam odebrał sobie życie. Poległ na placu boju.

11

1905 październik, Radom.- Wyjątek ze wspomnień Stefana Rodkiewicza o zaburzeniach w Radomiu i budowie barykady na ulicy Lubelskiej.

- o -

maszynopis
J. polski
S. Res- Rodkiewicz, Uczniowskie piątki bojowe w Radomiu w 1905 - 1907 r. W-wa 1936 r. s. 19 - 20.

- o -

W parę dni po śmierci Stacha^{1/} w Radomiu wre, robotnicy i młodzież szkolna zrywają szyldy z moskiewskimi napisami, podcinają słupy telegraficzne, obalają kioski ogłoszeniowe, budują na ulicy Lubelskiej barykadę. Ulice wyludnione, ciemno, w oknach domów nie widać świateł, a w ciemnościach pracują robotnicy i młodzież szkolna przy wznoszeniu barykady. Pracują jakby przygotowywali się do walki. W działaniach tych wiele inicjatywy i dużą karność wykazała piątka robotnicza kol. Włoskowicza. Przy wznoszeniu barykad pracowaliśmy z zapalem i eo charakterystyczne w pełnej swobodzie ruchów. Policja jakby wy - marża. W poprzek ulicy Lubelskiej wzniesiliśmy barykadę obok domu pp. Gruszczyńskich i sklepu tytoniowego. W oczekiwaniu nieprzyjaciela ezailiśmy się za temi forte - camy jakby w rowach strzeleckich żołnierze. Zdawało nam 1/ Chodzi o Stanisława Zbrowskiego, który zginął 7 października 1905 roku.

się, że nie ma tak silnego wojska, któremu skutecznie nie stawilibyśmy oporu. Wśród oczekiwania nieprzyjaciela dał się słyszeć tętent galopującej od strony ul. Warszawskiej kawalerii, następnie rozległ się huk petardy i pospieszny odwrót kawalerzystów. Od tej chwili jeszcze w ciągu dwóch godzin umacnialiśmy barykadę, po czym wobec zachodzenia nas przez piechotę rosyjską od frontu i od tyłów, zmuszeni byliśmy wycofać się.

12

1905 listopad, Radom.—Odezwa Okręgu Radomskiego PPS potępiająca krwawy terror samowładztwa carskiego.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Zbiór odezw PPS

- o -

POD PANOWANIEM CARSKIEJ SOTNI. Od kilku dni trwają straszne bezprawia na ulicach Radomia. Nożownicy uzbrojeni w karabiny, szable i nahażki rzucają się po godzinie 6-iej wieczorem na każdego przechodnia i kaleczą, biją, katują bez najmniejszego powodu. Wieczorem po ulicach zewsząd słychać jęki, krzyki napastowanych i nawoływania rozpasanej tłuszczy. Nie ma aresztowań bez bicia. Pobitych za to tylko, że są pobici, osadzają w więzieniu. Oficerowie zachęcają pośrednio i bezpośrednio do pastwienia i znęcania się. Żołnierze w obecności oficerów zachowują się brutalnie z aresztowanymi, powołują się na niepublikowane rozporządzenie, zabraniające wychodzić na ulicę po godzinie 5 wieczorem. Oficerowie tłumaczą się cynicznie, że nie mogą utrzymać żołnierzy w subordynacji. Ciemne otumanione masy są ślepych narzędziem w rękach swych dowódców. Sprawa-

dzenie wielkiej ilości wojska w celu utrzymania jakoby porządku i usunięcia zamętu i anarchii, dało możność bazybuzukom carskim dokonać szeregu gwałtów i bezprawia na całej ludności.

Podstawą i usprawiedliwieniem tego wszystkiego jest wprowadzenie stanu wojennego w całym Królestwie. Ogłoszenie go było oddaniem ludności pod panowanie czarnej sotni.

Rząd ima się wszystkich środków, by zdławić rewolucję. W Rosji powołał on do życia wszędzie, gdzie mu się udało, straszne pogromy żydów i inteligencji. Morderstwa czerni carskiej, zaćmiły okrucieństwa dzikich Kurdów, dokonywane na Ormianach i Bułgarach tureckich. W Kijowie, Odessie, na całym południu Rosji mordowano setkami. Wojska czynnie pomagały czarnej sotni. Tylko tam gdzie zorganizowany proletariatus opór stawiał, rząd carski nie zdołał wywołać rzeszy bezbronych. W ośrodkach fabrycznych, gdzie socjalizm głębokie puścił korzenie, uzbrojona samoobrona nie pozwoliła sprowokować pogromów. Za to tam, gdzie rząd carski miał do rozporządzenia ciemne masy ludności, zużytkował on je dla swych celów w szatański sposób.—^{1/} Polska została ogłoszona w stanie wojennym. Żądanie prawno-politycznego usamodzielnienia Królestwa uznane zostało za rokosz, jako chęć oderwania się od państwa. Finlandii, która miała dość siły, by wywalczyć sobie te prawa, nie stawiają tego zarzutu. Cel rządu jest jasny - wywołać patriotyczne wzburzenie w Rosji przeciwko buntowniczej Polsce. Polskim buntem narodowym chcą usprawiedliwić gwałty rządowe i poddanie nas panowaniu czarnej sotni. Lecz rząd omylił się srodze. Carski patriotyzm zbyt dobrze jest znanym ludowi rosyjskiemu i zbyt dobrze dał mu się we znaki. W imię tego pa-

triotyzmu grabią ministrowie krwawicę ludu roboczego Rosji i Polski, w imię tego patriotyzmu rozpoczęto wojnę na Dalekim Wschodzie, która kosztowała lud państwa carów strasznych katuszy. Setki tysięcy trupów i kalek, setki tysięcy rodzin, pozbawionych kawałka chleba, powszechny głód, nędza oto rezultaty patriotycznej polityki rządu.

Na sztandarze patriotyzmu carskiego widnieje z jednej strony łup, rabunek, z drugiej ciemnota. I lud rosyjski nie chce iść pod tym sztandarem.

Wspólna walka proletariatu zmusiła rząd do zaprzestania wojny, do reform, do ogłoszenia konstytucji. Walka trwa dalej. Pod jej naporem runie dziki, despotyczny carat. Jest to konieczność dziejowa. Azjatycki despotyzm mógł trwać w Rosji dopóty, dopóki Rosja, podobnie jak Turcja, była krajem na wskroś rolniczym. Carat - jak to mówił jeden z twórców naukowego socjalizmu Fryderyk Engels, jest to monarchia chłopów. Despotyzm opierał się na głodzie chłopów rosyjskich, na stanowych różnicach i na podbijaniu krajów sąsiednich i obcych narodowości. Lecz kiedy rozwój przemysłu powołał do życia klasę robotniczą, proletariats fabryczny, dni caratu musiały być policzone. Zjawienie się na widowni dziejowej tego nieubłaganego wroga caratu, było dlań groźniejszym od widma powstania polskiego. Wojnę rosyjsko-japońską poderwała istnienie caratu ostatecznie, wykazała straszne bankructwo samowładztwa. Ta rozpaczliwa walka jaką toczy carat w obecnej chwili może trwać długo. Tron krwawego cara musi runąć i ustąpić miejsce rządowi demokratycznym i republikańskim^{2/}.

1-2/ Pominięto fragmenty ogólne i typowo propagandowe.

13

1905 listopad 6, Radom.-Odezwa gubernatora radomskiego E. Szczyrowskiego przypominająca o zakazie urządzania pochodów i demonstracji.

- o -

j. polski
"Gazeta Radomska" nr 88 z 26 X/ 8 XI 1905 r.

- o -

Wobec wielce niepowściągliwego zachowania się ludności po ogłoszeniu Najwyższego Manifestu z dn. 30 października r.b. wyrażającego się w publicznych procesjach znacznych mas ludu, przeszkadzających zwykłemu spokojnemu biegowi życia, wznoszeniu niestosownych okrzyków i pieśni, jak również wobec wypadków nieprzyjaznych starć oddzielnych grup manifestantów i ponownego podrzucania w rozmaitych miejscach narządów wybuchowych, przypominam mieszkańcom guberni, że wobec istnienia przepisu obowiązującego Jenerał Gubernatora Warszawskiego z dnia 8 lipca 1905 r. po dawnemu zabronione są wszelkie uliczne procesje i zebrania, które w razie nie zaniechania ich na żądanie policji, rozpraszane będą siłą wojskową.

14

1905 listopad 8, Radom, Informacja "Gazety Radomskiej" o manifestacji politycznej zorganizowanej przez SDKPiL.

- o -

j. polski
"Gazeta Radomska" nr 88 z 1905 r.

- o -

W niedzielę ubiegłą^{1/} po południu Stronnictwo Socjal-Demokratyczne urządziło pochód po ulicy Lubelskiej. Przed pochodem złożonym z paru set ludzi, powiewał sztandar czerwony z białymi wyszyciami. Pochód idąc od ulicy Warszawskiej zatrzymał się przy ulicy Zgodnej, poczym po wygłoszeniu mów paru, tłum rozszedł się spokojnie.

15

1905 listopad 18, Radom.- Odezwa Radomskiej Organizacji Narodowej do włościan ostrzegająca przed propagandą socjalistyczną.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Zbiór odezw ND

- o -

BRACIA WŁOŚCIANIE! BRACIA RODACY!

Chodzą teraz po wsiach ludzie nieznani i opowiadają Wam, że wyszedł manifest carski, który zezwala brać drzewa z lasów, ile komu się żywnie podoba.

Kochani bracia! Ci ludzie kłamią i przy tem kłamią bez wstydu i sumienia. Car takiego manifestu nie wydał, o takim manifestcie żaden Polak dotychczas nie sły - szał, a socjaliści, którzy Wam bajdy o darowiźnie lasów opowiadają, widocznie was gospodarzy, mają za ostatnich głupców. Socjaliści bajdami o darowiźnie lasów chcą was zaplątać w nieszczęście, chcą sprowadzić na wioski wasze, na wasze domostwa - kozaków i dragonów, chcą was pchnąć do bijatyki z Moskalami i liczą, że poleje się krew ludzka - a wtedy będą mieli uciechę, czyli socjali - styczną "rewolucję". Was kozacy i dragoni będą okładać

1/ 5 listopada 1905 roku.

nahajkami, zniszczą wam dobytek, a taki pędziwiatr - so - cjalista będzie się śmiał w kułak i zwmknie, skąd przy - szedł. Więc wzywamy was - przez litość dla swoich dzieci, nie dajcie się pociągnąć na rabunek lasów, jak to wam podle radzą kotrzyki socjalistyczni.

Ciż sami socjaliści powiadają wam, którzy jesteście Polacy i katolicy na ziemi polskiej zasiedzieli z dziada pradziada, że procesje polskie z Orłem Białym na chorąg - wicach, że śpiewy polskie prowadzą was do pańszczyzny.

Socjaliści nie odważyli się nigdzie w Polsce roz - puszczać takich bredni, nawet między najprostrzy naród, a jednak u nas pod Iłżą, pod Szydłowcem, pod Suchedniowem znaleźli wiarę. Ludzie kochani! Cóż mogą znaczyć śpiewy polskie? Cóż może znaczyć procesja z Białym Orłem? Zna - czą one, że kraj nasz to ziemia Polska, nie zaś moskiew - ska, że tu nasze prawo, nasza mowa, nasze rządy polskie być powinny.

A czy to źle, że pod taki sztandar z Orłem Białym stanie i ksiądz i chłop i szlachcic i robotnik? Właśnie dobrze. Przecie wszyscy powinniśmy być razem, w jedności, bośmy wszyscy synowie jednej polskiej ziemi - i wszyscy mamy jednego wroga - Moskala.

Socjaliści - to są zaprzeńcy i oszuści. Oni za nic mają wiarę katolicką, za nic nasz Kościół święty, za nic Polskę - naszą ziemię żywicielkę.

Kochani bracia! Nie słuchajcie tych awanturników . Teraz nam potrzebna zgoda, jedność. Teraz wszyscy mamy stanąć pod jednym sztandarem, pod sztandar polski z Or - łem Białym, który powiewał setki lat z murów Częstochowy, pod sztandar naszych królów i naszych hetmanów.

Czerwona płachta - to cbcy wymysł. Królowanie u nas czerwonego sztandaru socjalistów - to grób polskiej zie -

mi i wiary katolickiej.

Patrzcie bracia kochani - jak to socjaliści blu-
żnią Kościołowi świętemu, jak rozbijają polskie proce-
sje narodowe, które wychodzą z kościołów - a poznacie
ich według postępów.

BRACIA WŁOŚCIANIE ! BRACIA RODACY !

Nie gubcie swych rodzin i sprawy polskiej! Nie słuchaj-
cie socjalistów! Nie idźcie na krwawe awantury... Nato-
miast stańcie pod sztandar Orła Białego, jak to uczyni-
li już wszyscy Polacy w Warszawie, na Kujawach, na Po-
dlaściu i w całym Królestwie Polskim, gdzie tylko mieszka
lud polski i katolicki.

Organizacja Narodowa

16

1905 listopad 24, Radom.- Ogłoszenie tymczasowego gene-
rał gubernatora radomskiego Butakowa o wprowadzeniu są-
dów wojennych. - o -

druk
j. polski i rosyjski
AP Radom, KTGGR 6 k. 17

- o -

OGŁOSZENIE^{1/} - Na mocy art. 19 przepisów stanu wojennego,
wyłączają się od tej chwili z atrybucji sądów ogólnych i
oddają do rozpoznania sądu wojennego, w celu osądzenia
winnych według praw stanu wojennego, z zastosowaniem ka-
ry, przewidzianej w art. 279 Ustawy Wojennej o karach/po-
zbawienie wszelkich praw i kara śmierci/ następujące ka-
tegorie spraw:

1/ Ogłoszenie podaję z niewielkimi skrótami.

- 1/ zbrojne stawianie oporu władzom lub napad na wojsko -
wych lub służących w policji i w ogóle na wszelkie
osoby urzędowe podczas spełniania przez nie obowią-
zków służbowych albo też z powodu spełnienia tychże obo-
wiązków wtedy kiedy występki te połączone były z za-
bójstwem lub usiłowaniem zabójstwa, zadaniem ran, spo-
wodowaniem kalectwa, ciężkim pobiciem lub podpaleniem.
- 2/ rozbój, rabunek, podpalenie lub zatopienie, jeżeli zra-
bowano, zniszczono lub uszkodzono własność skarbową i
- 3/ umyślne zniszczenie lub uszkodzenie własności prywat-
nej za pomocą miny prochowej, gazu lub też innego za-
two zapalnego materiału./art.1616 ust.o karach wyd.
1865 r./.

Wyjaśnia się przy tym, że Jenerał Gubernator War-
szawski, na zasadzie upoważnień, udzielonych mu z art .
1401 Najwyżej zatwierdzonej w d. 11 listopada 1899 roku ,
rozdział IV Ustawy wojenno-sądowej /rozkaz do wojsk z r .
1899 nr 370/, nie będzie nadawał sprawom kierunku kasacyj-
nego, w razie podania przez osądzonych skarg kasacyjnych.

Generał - Major Butakow

17

1905 grudzień 24, Radom.- Pismo Towarzystwa Oświaty Naro-
dowej w Radomiu ostrzegające nauczycieli, którzy zajmowali
miejsca zdymisjonowanych przez władze kolegów.

- o -

hektograf
j. polski
AP Radom, Radomska Darekcja Szkolna 408 k. 596

- o -

SZANOWNY PANIE ! Z powodu zamianowania Go nauczycielem szko-

ły początkowej w Radomiu niniejszym czujemy się w obowiązku zakomunikować Szan. Panu w Jego własnym interesie co następuje:

Rademscy nauczyciele szkół początkowych przed paru tygodniami otrzymali dymisję za wprowadzenie języka polskiego do szkoły. Społeczeństwo polskie nie tylko nie akceptuje ale z pogardą traktuje te dymisje i w żaden sposób nie zgodzi się na to, aby złośliwość władz moskiewskich miała tu zwyciężyć. Wszędzie w szkołach początkowych rozbrzmiewa już język ojczysty i w Radomiu to samo być musi. Niezależnie jednak od tego, samo udzielenie dymisji jest gwałtem, przeciwko któremu całe społeczeństwo najsilniej protestuje, każdego więc któryby gwałtem popierał czy to czynnie przez zajęcie posady nauczyciela w Radomiu, czy nawet słownie tylko, społeczeństwo traktować musi, jako zdrajcę sprawy narodowej i postąpić z nim jako z takim. Ostrzegamy więc przed skutkami, jakie pociągnie za sobą tak haniebny czyn. Podając to Szanownemu Panu do wiadomości, mamy nadzieję, iż pozostaje mu jedyna droga wyjścia - na żadne transakcje się nie zgadzać i pozostać na tym miejscu, które Szanowny Pan dotychczas zajmuje.

Towarzystwo Oświaty Narodowej

18

1905 grudzień 25, Radom. - Rozporządzenie tymczasowego generała gubernatora Butakowa zakazujące noszenia flag i śpiewania pieśni narodowych i rewolucyjnych.

- o -

druk
j. polski i rosyjski
AP Radom, TGGR 6 s. 12 - 13

- o -

OBOWIAZUJĄCE POSTANOWIENIE.

Na zasadzie przepisów o miejscowościach, ogłoszonych na stopie wojennej, ogłaszam:

- 1/ Zabrania się wykonywania zabronionych i rewolucyjnych hymnów /Boże coś Polskę, Z dymem pożarów, Jeszcze Polska nie zginęła, Czerwony Sztandar, Warszawianka i inne/.
- 2/ Zabrania się przygotowywać, przechowywać i nosić polskie sztandary, socjalistyczne i anarchiczne flagi /czerwone, czarne i inne/. Wszelkie tego rodzaju sztandary i flagi, bez względu na miejsce, w którym są przechowywane, będą odbierane i niszczone.
- 3/ Zabrania się w jakikolwiek bądź sposób przeszkadzać wojskowym i służbie policyjnej w wykonywaniu obowiązków służbowych, przeciwnie zaś zaleca się wszystkim w ogóle i każdemu z osobna wszelkimi sposobami współdziałać w wykryciu i pojmaniu osób noszących się ze szkodliwymi zamiarami, jak również zakłócających porządek i spokój publiczny.

Winni naruszenia wyżej przytoczonych przepisów podlegają w drodze administracyjnej zamknięciu w twierdzy lub więzieniu do Trzech miesięcy lub grzywnie do TRZECH TYSIĘCY rubli.

Tymże karom podlegają wszyscy współpracujący i ukrywający winnych naruszenia wszystkich moich obowiązujących postanowień. Zakłady handlowe i przemysłowe, na których rosyjskie napisy będą usunięte lub uszkodzone, podlegają zamknięciu.

Postanowienie niniejsze rozciąga się na miasto Radom i gubernię radomską i nabiera mocy z dniem ogłoszenia.

Generał Major Butakow

1905 grudzień 26, Radom.-Odezwa Radomskiego Okręgowego Komitetu Robotniczego PPS nawołująca do strajku powszechnego.

- o -

druk
j. polski
nakład 10 000 egz.
AP Radom, Zbiór odezwy PPS

- o -

TOWARZYSZE I TOWARZYSZKI! Carat lada chwila runie pod naporem rewolucji. Na całej przestrzeni państwa carów zburzona armia brata się z ludem rewolucyjnym. Rosyjski proletariat strajk już rozpoczął.

Musimy i my przystąpić natychmiast do strajku powszechnego i do bojkotu przeciw rządowi. Niech nikt nie płaci podatków. Niech nikt nie wazy się kupować fantowanych rzeczy. Za zdrajcę sprawy robotniczej taki człowiek uważany będzie. Niech zamrze wszelkie życie fabryczne i handlowe, niech przestaną działać urzędy. Niech strajk powszechny dotrze wszędzie i trwa do czasu zwołania konstytuanta w Warszawie i Petersburgu. Użyjemy wszelkich sił do zburzenia zbrodniczego i nienawistnego rządu,

Do walki Towarzysze! Precz z rządem carskim! Niech żyje strajk powszechny! Niech żyje rewolucja! Niech żyje socjalizm!

Radomski Okręgowy Komitet Robotniczy
Polskiej Partii Socjalistycznej.

1906 styczeń 20, Radom.- Postanowienie tymczasowego generała gubernatora Rosina o solidarnej odpowiedzialności mie-

szkańców za wyrządzone szkody.

- o -

druk
j. polski i rosyjski
AP Radom, TGGR 6 s.28-29

- o -

OBOWIĄZUJĄCE POSTANOWIENIE. Na zasadzie przepisów o miejscowościach ogłoszonych na stopie wojennej, podaję do publicznej wiadomości: W razie spowodowania w złym zamiarze wybuchów, następstwem których będą jakiegokolwiek uszkodzenia budynków, należących lub zajmowanych przez instytucje rządowe i publiczne, majątkowa solidarna odpowiedzialność za wynikłe z tego powodu szkody i straty wkłada się na mieszkańców miasta, osady, gminy według rozkładu zatwierdzonego przez Gubernatora.

Uchylający się od zapłaty według wspomnianego rozkazu, podlegną w drodze administracyjnej zamknięciu w twierdzy lub więzieniu do trzech miesięcy lub grzywnie do trzech tysięcy rubli.

Generał Major Rosin

1906 luty, Radom.-Informacja "Gazety Radomskiej" o skazaniu Tomasza Paćko na rok twierdzy za szerzenie agitacji w wojsku

- o -

j. polski
"Gazeta Radomska" nr 2 z 1907 r.

- o -

Czwarty Departament Karny Warszawskiej Izby Sądowej w tych dniach rozpatrywał sprawę Tomasza Paćki robotnika z Radomia. Paćko, jak głosi oskarżenie w lutym r.z. w Rado-

miu wszczął rozmowę z Szymańskim, szeregowcem tulskiego pułku piechoty i począł go namawiać do nieposłuszeństwa zwierzchności, oraz wzięcia udziału w walce narodu o wolność. Izba Sąдова uznała Paćkę winnym i skazała go narok twierdzy z zaliczeniem 4-ch miesięcy więzienia przewencyjnego.

22

1906 luty 22, Radom.- Postanowienie tymczasowego generał gub. radomskiego Butakowa o aresztowaniu A. Dekucińskiej, K. Hertela, Al. Kucharenki i R. Friderberga.

- o -

rękopis 1/
j. rosyjski
AP Radom, TGGR 32 s. 23

- o -

Według przedłożonego mi przez Naczelnika Radomskiego Gubernialnego Zarządu Żandarmerii protokołu rewizji przeprowadzonej 29 i 30 stycznia /ss/ u mieszkańców miasta Radomia: Anny o. Stanisława Dekucińskiej, Kazimierza s. Aleksandra Hertela, Aleksandra s. Aleksandra Kucharenki i Rudolfa s. Michała Friderberga, wynika, że osoby te wbrew mojemu postanowieniu z dnia 23 grudnia 1905 roku przecho- wywały u siebie proklamacje i inne szkodliwe dla ogólnego porządku wydawnictwa.

W związku z tym postanawiam: Uwięzić wyżej wymienionych: --- na trzy miesiące każdego ---.

Generał Major Butakow

1/ Tłumaczenie dowolne z niewielkimi skrótami.

23

1906 kwiecień 1, Radom.- Odezwa Radomskiego Komitetu PPS skierowana do fabrykantów by nie zamykali zakładów i nie pozbawiali pracy robotników.

- o -

j. polski
"Wiści" nr 4-5 1906 r.

- o -

Kryzys ekonomiczny w Królestwie Polskim jest obecnie faktem dokonany. Zewsząd daje się słyszeć o zamknięciulub bliskim zamiarze zamknięcia całego szeregu zakładów przemysłowych. Nikt dziwić się nie może i pretensji żadnych nie ma, kiedy zwijają przedsiębiorstwa, którym wobec zastoju w przemyśle grozi niechybne i rychłe bankructwo. Obok tego jednak widzimy, że zamykają zakłady przemysłowe ludzie posiadający olbrzymie fortuny, ludzie, którzy corobili się kroci z krwawicy i potu ludu robotniczego, którzy mogliby przetrwać kryzys, nie zwijając przedsiębiorstw bez zbyt nawet wielkich ofiar... swego stanu majątkowego. Zysków jednak nie ma, więc na bruk całe zastępy robotników, na śmierć głodową, bo nam złota, tylko złota potrzeba, a fabryki obecnie tego nie dają. --- Pytamy się dzisiaj, gdzie sumienie tych ludzi? Czy zdolni są oni do najmniejszej chociażby ofiary? Czy w epoce, kiedy w kraju zachodzą wypadki dziejowego znaczenia, kiedy ważą się losy, jego przyszłość, burżuazja prócz złota nie widzieć nie chce, do niczego się nie poczuwa? --- Obowiązkiem naszym ostrzec jednak. Trzymamy silnie w dłoni wodze naszej organizacji partyjnej, terroru ekonomicznego nigdy nie uważaliśmy i nie uznajemy. Władza jednak organizacji nie jest absolutna, bezsilną staje się ona tam,

gdzie pobudką kierującą czynami ludzkimi jest rozpacz głodu.

Ostrzegamy więc tych, którzy mogą przetrwać kryzys, nie zamykając fabryk, bo nie jesteśmy w stanie z jednej strony wyżywić ogłoszone masy, z drugiej zaś okiełznać namiętności, których wybuch spowodować może głód masowy. Ostrzegamy nie przyjmujemy żadnej odpowiedzialności za ewentualne skutki, jakie mogą wyniknąć z powodu gremialnego zwijania przedsiębiorstw nawet przez ludzi bogatych.

Radomski Komitet Robotniczy
Polskiej Partii Socjalistycznej

---/Pominięto niewielkie ogólne fragmenty tekstu

24

1906 kwiecień 1, Radom.- Opis sytuacji politycznej w guberni radomskiej zamieszczony w "Wiciach".

- o -

j. polski
"Wici" nr 4-5 z 1906 r.

- o -

U nas rządy kozackie trwają w całej pełni. Dalsze stosowanie przez rząd tak uspokajających środków, jak okradanie i obijanie przechodniów z konieczności doprowadzi do silnych wybuchów nienawiści przeciwko wszystkim pachołkom rządowym, Pomimo znacznych utrudnień, życie organizacji jest w pełnym biegu. Rozpowszechniono wszystkie wydane ostatnio numery "Robotnika" w ilościach podwójnych i szereg odezw CKR--- Dzień 22 st/ycznia/ uczciliśmy jednolitym strajkiem fabrycznym, zaś d. 3 lutego rozkolportowano odezwę RKR, poświęconą pamięci poległych dnia tego w roku ubiegłym. W więzieniu radomskim znajduje się

152 politycznych. Dostęp do nich nawet dla rodzin niezmiernie utrudniony. Cele przepełnione tak, że niektórym obywatelom odsiadującym za niezamknięcie bram w odpowiednim czasie lub inne drobne przewinienia dla szybszego oczyszczenia miejsca, zmniejszono kary administracyjne. W ogóle aresztowania szczególnie w okolicy nie ustają - aresztują pisarzy gminnych za zaadresowanie korespondencji do instytucji rządowych po polsku, aresztują włościan, których twarze nie podobają się naczelnikom powiatów.

---/Pominięto niewielkie ogólne fragmenty tekstu/

25

1906 kwiecień 5, Radom.- Informacja "Głosu Radomskiego" o skazaniu Joela Wajnberga za szerzenie agitacji antyrządowej w wojsku.

- o -

j. polski
"Głos Radomski" nr 12 z 1906 r.

- o -

Onegdaj w Sądzie Okręgowym w Radomiu Wydział Izby Sądowej Warszawskiej--- sędził przy drzwiach zamkniętych---Joela Wajnberga b. ucznia gimnazjum radomskiego o należenie do stronnictwa zmierzającego do zburzenia obecnego ustroju państwowego, o rozpowszechnianie wśród wojska proklamacji rewolucyjnych i obrazę Majestatu--- Z wyroku odczytanego przy drzwiach otwartych w dniu wczorajszym /4 IV 1906/--- Wajnberg skazany został na pozbawienie wszystkich praw stanu i bezterminowe zesłanie na osiedlenie na Syberii.

---/Pominięto niewielkie ogólne fragmenty tekstu/

1906 kwiecień 27, Radom.-Odezwa Wojenno - Rewolucyjnej Organizacji miasta Radomia nawołująca żołnierzy do solidarności z rewolucją. - o -

druk
j. rosyjski^{1/}
W posiadaniu autora opracowania
nakład 2 000 egz.

- o -

TOWARZYSZE ŻOŁNIERZE! Już ponad rok jak w całym państwie leje się krew! Już ponad rok giną robotnicy i chłopci! Ginią także dziesiątki żołnierzy! Pomyślcie, po co to wszystko? Dlaczego zabija przyjaciel przyjaciela, brat brata, krewny krewnego. A czy to nie prawda? Czy żołnierz nie jest bratem chłopca i robotnika? My obecnie znajdujemy się wśród Polaków, a oni robią przecież to samo co nasi rodzeni bracia. I jedni i drudzy chcą zlikwidować rząd, bowiem wszystkim dokuczył jednakowo, nikt już dłużej nie może znieść czerpień, głodu, chłodu, a także złego traktowania ---, a my jakby na drwiny musimy patrzeć na rozkosze wszelkiego rodzaju urzędników, którzy za skarbowe t.j. narodowe pieniądze hulają. A czyż u nas, żołnierze, nie tak samo, czy za ukradzione pułkowe pieniądze dowództwo nie hulają. Czy nie wkłada się do naszych dusz --- gdy w chłodną ciemną noc nakazuje bez powodu trzymać wartę całymi godzinami. Wtedy jesteśmy źli, wtedy wykładujemy swoją złość na pierwszym napotkanym przechodniu. A czy to prawdziwe, czy sprawiedliwe. Dowództwo wyjaśnia nam, że to przestępcy, którzy wprowadzają zaburzenia i nieporządki i że my powinniśmy bronić ojczyznę przed wrogami, którzy chcą rebelii w Rosji. A przypomnijcie sobie co nam mówili w czasie wojny z Japonią. Czy nam nie powtarzali prawie

w każdym dniu, że powinniśmy zabijać Japończyków, że powinniśmy bronić Rosji. A stało się inaczej: przegraliśmy wojnę a Rosja cała, to znaczy, że dowództwo nas okłamywało! I obecnie okłamuje, aby nas zmusić do zabijania tych, którzy z miłości do ojczyzny chcą ją oswobodzić. Dowództwo wszelkimi siłami chce abyśmy walczyli z narodem i zabijali niewinnych ludzi. Czy znów pozwolimy się na nowo okłamywać? Czy nie lepiej zamiast prowadzić walkę z narodem, połączyć się z nim. Czy nie lepiej póki jest jeszcze pora, póki jeszcze nie wszystkie ręce splamione są krwią braci, dopóki jeszcze naród nie odwrócił się od nas jak od Kai - nów, wyciągnąć rękę do swoich braci - robotników i chłopów? Pomyślcie towarzysze o tym, ale nie zapominajcie i o tym, że nie będziemy wечно żołnierzami. Przejdzie rok, dwa i my sami zostaniemy na powrót chłopami i robotnikami, będziemy musieli znosić cierpienia i upokorzenia od obecnych naszych towarzyszy.

Wojenno-Rewolucyjna Organizacja
miasta Radomia

1/ Dowolne tłumaczenie z języka rosyjskiego z niewielkimi skrótami.

1906 maj 3, Radom.- Informacja "Głosu Radomskiego" o skazaniu Jana Papaja na 20 lat ciężkich robót za udział w zabójstwie Włodzimierza Borka komisarza włościańskiego powiatu iłżeckiego. - o -

j. polski
"Głos Radomski" nr 23 z 1906 r.

- o -

Sąd wojenny warszawski po rozpatrzeniu w dniu 30 kwietnia sprawy włościanina Jana Papaja, oskarżonego o zabójstwo ko-

misarza do spraw włościńskich powiatu iżżeckiego Włodzimierza Borka, uznał go winnym i skazał na 20 lat ciężkich robót.

28

1906 maj 7, Warszawa.- Korespondencja "Robotnika" o przebiegu święta 1 maja w Radomiu

- o -

j. polski
"Robotnik" nr 92 z 1906 r.

- o -

Święto majowe w Radomiu miało przebieg poważny i spokojny. Życie i ruch we wszystkich fabrykach i warsztatach zamarły zupełnie. Nd-cy stawili opór jedynie w warsztatach kolejowych, lecz bezskutecznie, bo warsztaty przez cały dzień stały. Na ulicach panował świąteczny nastrój. Wy-szedłszy na miasto odczuwało się, że nie zwykły to dzień dzisiaj, że jest to wielkie święto pracy, że w tym potężnym i poważnym milczeniu wyraża się groźna siła, na rozkaz której całe życie budzi się lub umiera. Organizacja radomska postanowiła nie urządzać żadnych demonstracji ani pochodów, oraz nie zamykać sklepów, aby tym dać naszemu świętu charakter czysto dobrowolnego proletariackiego protestu. Policzyliśmy znów swoje szeregi i okazało się, że nie ma w Radomiu fabryki ani warsztatu, gdzieby nasze wpływy nie sięgały. Zebraliśmy obfity plon dotychczasowych dni rewolucyjnych i ci, którzy krwią swoją zrosili pole walki z caratem, krwi swej nie wyleli na próżno. W robotniczych i fabrycznych dzielnicach powiewały czerwone sztandary. W Fabryce Mebli Giętych miejscowy inżynier kazał zdjąć z kolumny umieszczony tam sztandar, lecz nikt go nie posłuchał.

Rzucającym się endekom zaproponowano żartem zarobienie kilku rubli za wyświadczenie gorliwemu inżynierowi tej przysługi. Endecy nie szczędzili wysiłków, aby udaremnić święto majowe, lecz chociaż dumni z niedawno odniesionego zwycięstwa nad pdkami^{1/} na polu "polityki", przekonali się, że do walki z proletariatem posiadane przez nich kwalifikacje bojowe: przewrotność, fałsz i obłudność nie wystarczą. Jeszcze nie raz życie nauczy tych panów, że występują do walki z wrogiem, którego sił lekceważyć nie można. Dzisiejsze święto majowe napełnia nas otuchą i pozwala nam śmiało spoglądać w przyszłość. Walka, do której stają tak silne jednością, tak solidarne kadry bojowe, nie może dać nam nic innego, prócz świetnego zwycięstwa. Jeżeli ani surowy stan wojenny, ani liczne represje nie zdołały załamać ducha ludu roboczego, jeżeli pomimo poniesionych dotąd ofiar nie baczą na groźną postawę wroga, stoi on niezłomnie na raz obranej drodze i dzisiejszym uroczystym dniem urąga przemocy wroga, to możemy być pewni, że i w przyszłości nie zalamia nas żadne niepowodzenia, żadne chwilowe porażki i że dojdziemy do ukochanego celu naszego, dożyjemy chwili tryumfu pracy nad podłym, zbrodniczym kapitałem.

29

1906 maj 16, Radom.- Odezwa Radomskiego Komitetu Robotniczego PPS do ludności z apelem o składanie pieniędzy na cele rewolucji.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Zbiór odez w PPS.

- o -

1/ Mowa o Stronnictwie Postępowej Demokracji.

TOWARZYSZE I TOWARZYSZKI ! Ostatni rok rewolucyjny ogromnie rozszerzył naszą działalność partyjną, co pociągnęło za sobą zwiększenie się wydatków na wszystkie działy roboty. Obowiązkiem tych, w których interesie prowadzi się walka rewolucyjna jest dostarczenie środków do jej prowadzenia. Wzywamy Was Towarzysze i Towarzyszki, do złożenia jednorazowego podatku partyjnego na wydaną przez RKO na ten cel listę. Towarzysze i Obywatele ! Gdy proletariacie żąda krwi dla prowadzenia walki rewolucyjnej, nikomu nie wolno się uchylać od obowiązku zasilania szeregów bojowych środkami materialnymi. Niech żyje walka rewolucyjna !

Radomski Komitet Okręgowy PPS

30

1906 maj 31, Radom.- Informacja "Głosu Radomskiego" o głodówce więźniów politycznych w radomskim więzieniu.

- o -

j. polski
"Głos Radomski" nr 35 z 1906 r.

- o -

W więzieniu miejscowym aresztowani pod zarzutem przestępstw politycznych urządzili głodówkę i nie przyjmowali pokarmów przez trzy dni, żądając natychmiastowego przyspieszenia śledztwa. Po nadejściu prokuratora, wysłuchaniu żądań, oraz przyrzeczeniu przez tegoż, że śledztwo niezwłocznie zostanie przeprowadzone więźniowie w dniu onegdajszym głodówkę przerwali.

31

1906 czerwiec 28, Radom.- Informacja "Głosu Radomskiego" o mającym się odbyć procesie P. Brzozowskiego, Józefa Lalek i J. Wawrzyńskiego, oskarżonych o działalność antyrządową.

- o -

j. polski
"Głos Radomski" nr 45 z 1906 r.

- o -

W przyszłą sobotę /30 VI 1906/ przybywa z Warszawy do Radomia komplet Izby Sądowej w celu osądzenia trzech spraw politycznych. Sądzeni będą: Paweł Brzozowski, oskarżony o udział w tłumie, który siłą uwolnił aresztanta, Józefa Lalek, oskarżony o zachęcanie do pogwałcenia prawa i Jan Wawrzyński oskarżony o krzewienie wśród wojska zasad porządku antypaństwowego. Pierwszy odpowiada z wolności, drugi ostatni z więzienia.

32

1906 październik 9, Radom.- Odezwa Radomskiego Komitetu Okręgowego PPS nawołująca do uświadamiania poborowych.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, KGR 1486 k. 123

- o -

TOWARZYSZE I TOWARZYSZKI ! Zbliży się chwila poboru wojskowego. Rząd znów chce wydrzeć nam tysiące najlepszych naszych braci i synów - wszystko co młode i silne ma pójść na służbę dla zbójów. I na co gromadzi się tyle wojska? Rzecz jasna rządowi potrzebne jest wojsko dla

słumienia rewolucji, dla gnębienia ludu, Więc my, nasi bracia mamy być katami tego ludu? Wszak car i jego ministrowie tylko wydają rozkazy a wykonuje je wojsko t.j. my, którzy do tegoż wojska idziemy, Wiedzmy, że nasi bracia pójdą hen daleko i tam obałamuceni oni wśród obcych będą wykonywali zwierzęce rozkazy władzy: wszak w Moskwie przy uśmierzeniu powstania zbrojnego odznaczali się dragoni polscy. Tak Towarzysze, my wiemy o tym i na naszą głowę spada ta krew niewinnych, którą oni tam na obczyźnie przelali: My się za to rumienić powinniśmy, bośmy tych ludzi wychowali, oni z nami przecież żyli, wśród nas wzrosli. My musimy uznać żeśmy winni, winni wszyscy i teraz jest czas zmasać tę winę naszą! Jeśli nasi bracia będą rznąć gdzieś na łowie lub w Rosji, czemuż my się oburzamy na Rosjan: przecież tak, jak nas tu mordują tak samo nasi bracia czynią u nich w domu, Ale dosyć już było tego! Teraz nasi rekruci nie mogą być katami: pomagając rządowi w Rosji osłabiają oni rewolucję, osłabiają przeto i cały lud nasz, który też walczy o wolność, przez to skazują oni nas na długie jeszcze lata niewoli. Teraz cała siła leży w wojsku i im więcej będzie tam rewolucjonistów, tym prędzej nastąpi zwycięstwo nasze, tym mniej będzie przelane krwi bratniej---. Jeśli już dajemy rekruta--- jeśli tyle rodzin zostaje bez chleba, to niechże nie będzie katem tego ludu, tego chłopca lub robotnika, z którego się urodził, z którym żyć niechże ten rekrut przysłuży się sprawie wolności ludu, niech on będzie najgorszy dla rządu, a dla nas najlepszy. Wojsko powinno się stać rozsądnikiem rewolucji, jeśli teraz idzie ktoś do wojska to tylko po to, aby tam agitować. --- Wzywamy wszystkich ludzi do tej pracy agitacyjnej. Niech wszędzie przeniknie nasz głos, do wszystkich dziur i zakątków. Należy przedstawić poborowym ich obowiązki i odpowiedzialność wobec nas, wobec całego świata. Ani jeden ---/Pominięto niektóre mniej ważne fragmenty odezwy.

żołnierz od nas z Królestwa nie powinien zostać katem i mordercą. Do pracy więc! Niech każdy spełni swój obowiązek. Uświadamiajmy naszych poborowych. Precz z katami ludu! Niech żyje rewolucja.

33

1906 październik 23, Radom.- Informacja "Kurier Radomskiego" o napadzie na kasę stacji towarowej w Radomiu.^{1/}

- o -

j. polski
"Kurier Radomski" z 25 X 1906 r.

- o -

Dnia 23 bm. o godz. 3 m. 15 po południu do kasy towarowej przyszło 8-iu bandytów uzbrojonych w rewolwery i powaliwszy wystrzałami dwóch żołnierzy stojących na warcie, zażądali wydania im pieniędzy znajdujących się w kasie. Nikt nie stawiał im oporu, więc zabrawszy około 2000 rubli wyszli dając kilkanaście wystrzałów w powietrze dla postrachu. Zaalarmowane wystrzałami wojsko przybyło ze stacji osobowej na pomoc, a kozacy rzucili się za uciekającymi w stronę miasta, zabijając po drodze jakiegoś robotnika - uderzeniem kolby. Zabitego robotnika odwieziono natychmiast do szpitala Św. Kazimierza, a dwóch żołnierzy, z których jeden ciężko ranny, odwieziono do szpitala wojskowego. Sprawcy napadu pomimo natychmiastowego pościgu zbiegli.

1/ Akoję na kasę wykonała bojówka PPS w Radomiu.

1906 grudzień 16, Radom.- Wniosek Wojenno-Prokuratorskiego Nadzoru Warszawskiego Okręgowego Sądu Wojennego o zakończeniu /przerwaniu/ śledztwa w sprawie: S. Hempla, S. Rodkiewicza i S. Wenera.

- o -

maszynopis
j. rosyjski 1/
AP Radom, Prokurator Radomskiego Sądu Okręgowego 4 nlb.

- o -

W dniu 16 grudnia 1906 roku sędzia śledczy miasta Radomia, siedząc w swoim mieszkaniu usłyszał wybuch i wybiegł na miasto, przy czym na ulicy Michajłowskiej przed domem Frydlanda, w którym mieścił się Gubernialny Zarząd Żandarmerii, zobaczył gromadę ludzi. Podeszedłszy do zgromadzonych, stwierdził, że przed momentem rzucona była bomba w Naczelnika Zarządu Żandarmerii - Pułkownika Von Płotto, który został ranny i którego zanieśiono do mieszkania znajdującego się w tym samym domu. Uznawszy te wydarzenia jako przestępcze, sędzia śledczy postanowił przystąpić do rozpoczęcia śledztwa. W wyniku uzyskanych materiałów okazało się, że 16 grudnia w podjeżdżającego do swojego mieszkania w domu Frydlanda na ulicy Michajłowskiej Naczelnika Radomskiego Gubernialnego Zarządu Żandarmerii Pułkownika Von Płotto była rzucona bomba. W wyniku eksplozji Von Płotto został ciężko ranny. Nie ulegało wątpliwości, że zamach miał na celu pozbawienie życia Von Płotto. Bezpośrednio po wybuchu, przechodzący się po parku miejskim strażnicy: Riabow, Gołubienko i Czernow, zobaczyli biegnącego prosto od miejsca eksplozji młodego człowieka, którym okazał się później Stanisław Werner. Kiedy otoczony przez wymienionych wyżej strażników, zagroził im wyciągniętym rewolwerem i kontynuował ucieczkę. Po przejściu parkanu 1/ Dowolne tłumaczenie z j. rosyjskiego z niewielkimi skrótami.

z parku na ulicę Dmitrowską skrył się w domu swoich rodziców, gdzie został zatrzymany. Sam Werner był mocno przestraszony, a matka jego próbowała spalić rozdarte palto. Złożone zeznania wskazują na to, że Werner był uczestnikiem zamachu na życie Von Płotto. Mając na uwadze fakt, że tego typu działanie jest zagrożeniem panującego w państwie porządku oraz fakt, że czynu takiego w grudniu 1906 roku mogła się dopuścić tylko organizacja bojowa Polskiej Partii Socjalistycznej, prowadzący dochodzenie postanowił przedłożyć Stanisławowi Wernerowi oskarżenie zgodne z przepisami. Stanisław Werner przyznał się do działania przeciwko praworządności państwa w ramach organizacji bojowej Polskiej Partii Socjalistycznej oraz do uczestnictwa w zamachu na życie pułkownika żandarmerii Von Płotto w dniu 16 grudnia 1906 roku, przy czym wyjaśnił, że głównym zamachowcem był człowiek mieszkający w domu Bekermana przy ulicy Długiej 24, a stożący się u Heleny Ranackiej w domu nr 26 przy tej samej ulicy i że człowiek ten zajmował ważne stanowisko w organizacji bojowej. Niezależnie od tego Stanisław Werner dokładnie opisał cechy osobowe tego człowieka, i dodał, że on Werner pierwszy kontakt z Polską Partią Socjalistyczną nawiązał za pośrednictwem Stefana Rodkiewicza. Z uzyskanych informacji od świadków i mieszkańców domów nr, nr, 24 i 26 na ulicy Długiej, a także od Heleny Ranackiej i jej córki oraz innych osób i konfrontacji tych informacji z zeznaniem Wenera i znalezioną na miejscu eksplozji czapką zamachowcy, ustalono, że tym, który rzucił bombę był Stanisław Hempel.

W związku z powyższymi ustaleniami sędzia śledczy postanowił objąć dochodzeniem obwinionych Hempla i Rodkiewicza. Śledztwo nie mogło być jednak przeprowadzone ponieważ wymienieni zbiegli i ukrywają się, natomiast Werner zmarł. 1/Werner został skazany na karę śmierci i rozstrzelany 20 grudnia 1906 roku w lesie "kapturskim" koło Radomia.

W świetle przedstawionych faktów proponuje się śledztwo w sprawie Wernera zakończyć, natomiast w sprawie Stanisława Hempla i Stefana Rodkiewicza przerwać do czasu ich schwytania.

Warszawa, 12 października 1908 r.

Pomoconik Prokuratora Wojennego

35

1906 grudzień 17, Radom.- Zeznanie Stanisława Wernera po zamachu na pułk Von Płotto spisane przez policmajstra Radomia pułk Górskiego.

- o -

przedruk z Kroniki Ruchu Rewolucyjnego w Polsce T.V nr 1/17
Warszawa 1939 r.

- o -

Protokół 1906, 17 grudnia, Radom. Ja, policmajster m. Radomia, podpułkownik Górskij, na podstawie najwyższego rozkazu z dnia 19/8/st. st. 1906 r. zawartego w okólniku warszawskiego gen. gub. z 28/8/ st. st. 1906 r. nr 1742 i na podstawie zarządzenia o miejscowościach objętych stanem wojennym, wypytałem niżej wymienionego, który zeznał: Nazywam się Stanisław Werner, syn Kazimierza, lat 18, religii rzymsko-katolickiej, szlacheckiego pochodzenia, narodowości polskiej, uczeń klasy 7 radomskiej szkoły handlowej, utrzymujący się z własnej pracy, udzielając korepetycji i pomocy matki, kawaler, mam matkę Józefę córkę Aleksandra Wernerową, mieszkającą w Radomiu, ojca Kazimierza Wernera, syna Szymona, mieszkającego w majątku Kosarzew Średni gmina Krzczonów powiatu i guberni lubelskiej. Stan majątkowy moich rodziców jest następujący: Ojciec zarządzający majątkiem Kosarzew Średni, a matka utrzymująca się z własnych funduszy. Naukę początkową pobierałem w 1 i 2 klasie gim-

nazjum radomskiego, następnie przeszedłem do gimnazjum IV w Warszawie, skończyłem tam kl. 3, 4, 5 i 6 później w listopadzie zeszłego roku wstąpiłem do 6 klasy radomskiej szkoły handlowej i obecnie jestem w 7 klasie tegoż zakładu. Za granicą nie byłem, w sprawach natury politycznej nie brałem udziału, badany ani sądzony nie byłem. Na zadane pytania w sprawie powyższej oświadczam: owszem przyznaję się, że należałem do bojowej organizacji PPS i że mi wiadomo, że partia drogą rewolucji stara się obalić istniejący w imperium ustrój, do partii tej i jej bojowej organizacji przystąpiłem w pierwszych dniach października r.b. Jednocześnie przyznaję się do współudziału w zamachu na osobę naczelnika radomskiego żandarmerkiego urzędu, pułkownika von Płotto wykonanego 16/XII na ul. Michajłowskiej w Radomiu za pośrednictwem rzucenia bomby karbonitowej, wagi około 5 funtów, przez członka bojowej organizacji PPS znanego mi tylko z wyglądu i pseudonimu "Rafał", który przyszedł do mojego mieszkania w domu przy ulicy Dnitrowskiej nr 7, 15 grudnia o godz. 5 wieczorem, oświadczył mi, że na podstawie uchwały organizacji PPS postanowiono zabić pułk. von Płotto, że ja muszę wziąć w tym udział. Wiedząc o tym, że należący do bojowej organizacji nie może odmówić wykonania polecenia partii i że odmawiającemu wykonania polecenia grozi jego własna śmierć zgodziłem się wziąć udział w zabójstwie pułk. von Płotto. Następnie pokazał mi bombę, miała ona wygląd podłużnej cegły, oklejona była tekturą i przewiązana na krzyż rzemieniem, który chroni zapalurki, przygotował bombę do dsiakania i razem poszliśmy na ulicę Lubelską, po czym "Rafał" wstąpił do cukierni na rogu Lubelskiej i Kościelnej, wsiąwszy ze sobą bombę, a ja według jego zalecenia winielem był czatować, kiedy przejeżdżać będzie lub przechodzić pułkownik von Płotto i dać znać "Rafałowi", aby

on mógł rzucić bombę na pułkownika, ale poczekawszy do godziny 8 wieczorem na ulicy Lubelskiej i nie doczekawszy się pułkownika von Płotto, poszedłem do domu, "Rafał" poszedł do siebie. Następnie w niedzielę 16 grudnia o godzinie 11 rano "Rafał" znowu przyszedł do mnie do mieszkania, przy - niósł ze sobą tę samą karbonitową bombę i wyjaśnił mi, że płk von Płotto niedługo pojedzie do domu, zaproponował mi wyjście z nim dla dokonania zabójstwa płk von Płotto. Po czym razem wyszliśmy początkowo na ulicę Lubelską, następnie wróciwszy się począłem czatować na pułkownika na rogu Kościelnej i Michajłowskiej, a "Rafał" stanął w bramie domu Filipowicza na ulicy Michajłowskiej. Niedługo pojawił się pułk. von Płotto na saneczkach i gdy płk skręcił z Kościelnej na Michajłowską, to za nim pobiegł "Rafał" i naprzeciwko domu nr 4 na Michajłowskiej rzucił na płk von Płotto bombę w tym momencie, kiedy pułk. schodząc z dorożki, wchodził do bramy. W czasie eksplozji bomby, rzuconej przez "Rafała", którą był zraniony von Płotto, znajdowałem się koło domu Filipowicza. Po wybuchu natychmiast pobiegłem w kierunku nowego ogrodu, przeskoczyłem przez ogrodzenie z drutu, rozerwawszy przy tym krótki ciepły płaszcz i dalej biegłem ogrodem w kierunku ulicy Dmitreńskiej trzymając w ręku rewolwer systemu brauning, przy czym słyszałem, że gonią mnie żołnierze. Następnie przeskoczyłem przez oparkanie ogrodu na ul. Dmitreńskiej i wbiegłem na podwórze domu, gdzie mieszkałem. Następnie wbiegłem do mieszkania mojej matki, gdzie zostałem zatrzymany. Rewolwer rzuciłem, lecz nie pamiętam gdzie. Oprócz mnie i "Rafała" więcej osób w zamachu na pułkownika nie brało udziału. W każdym bądź razie ja o tym nie wiem. Gdzie mieszkał "Rafał", jakie jest jego imię i nazwisko nie wiem. Rysopis następujący: lat 25 - 26, wzrost więcej niż średni, jasny blond, ostrzyżony na krótko, przy - strzyżone tego samego koloru wąsy, oczy szare, twarz nor -

malna, brody nie miał, budowa fizyczna średnia, nos normalny-prosty, ubrany w krótką marynarkę ciemnego koloru, ciemne spodnie wpuszczone w buty z długimi cholewami i szarą czapkę znaną na miejscu eksplozji. Więcej nie w tej sprawie powiedzieć nie mogę.

Oryginał podpisali: Stanisław Werner i ppułkownik
Górskij

36

1906 grudeń 20, Radom.- Informacja ' gazety "Nowiny Radomskie" o straceniu Stanisława Wernera.

- o -

j. polski
"Nowiny Radomskie" z 5 I 1907 r.

- o -

Gubernia radomska, słusznie czy nie, zdobyła sobie sławę miejscowości oznaczającej się w kraju ruchem rewolucyjnym. Pomimo to mieliśmy tylko jeden wyrok sądu polowego, wyrok, który oblił się echem bolesnym nie tylko w mieście, lecz i okolicy. Przed sądem stanął młodzieniec niepospolitych zdolności, dziecko prawie, który mając możność oszczędzić życie wykrętym zeznaniem przy braku jawnych dowodów, nawet w obliczu czekającej go śmierci, nie skazał ustawych kłamstwem. Czekając śmierci na placu kaźni spokojnie mierzył wzrokiem głębokość dołu, w którym za chwilę miało runąć jego martwe przeszyte 30 kulami ciało. Nie wchodzi w ocenę jego czynów, ani w pobudki, jakie nim kierowały, lecz jako zwolennik pewnej idei skończył jako bohater.

1906 grudzień 20, Radom.- Informacja gazety "Łódzianin" o straceniu Stanisława Wernera.

- o -

j. polski
"Łódzianin" nr 30 z 1907 r.

- o -

Znowu wyrwano nam z szeregów dzielnego bojownika, znowu mienasycomy krwiożerczy rząd poszłonał młodą ofiarę. Dnia 20-go grudnia w Radomiu rozstrzelano tow. Stanisława Wernera. 16-go partia nasza wykonała zamach na gubernialnego naczelnika żandarmerii Płotto, jednego z najbliższych kół radomskich. Płotto został zabity, ale jeden z uczestników zamachu tow. Werner wpadł w ręce policji /1/ został niebawem stracony. Był to zaledwie dziewiętnastoletni młodzieniec uczeń szkoły handlowej, jego żywa natura niedawała mu siedzieć bezczynnie, podczas gdy wokoło wrzała walka, gdy wszędzie obficie lała się krew ludu robotniczego, nie został on tylko obojętnym świadkiem, ale sam wstąpił do partii i w jej szeregach pracował dla sprawy rewolucji. Od roku przeszło zajmował się agitacją wśród proletariatu radomskiego i wśród młodzieży szkolnej. Ale w końcu i to mu nie wystarczało. Straszliwe represje, które rząd zastosował w Radomiu po wybuchu grudniowym zeszłego roku zrodziły w nim ochotę natychmiastowej zemsty dla wroga. Niedoczekanie jest przygotować przyszły wybuch zbrojny i szykować się do rewolucji, należy już teraz z bronią w ręku odpowiadać na gwałty rządu. Tow. Werner wstępuje do organizacji bojowej i w jej szeregach mężnie waleczył aż do ostatniej chwili swego życia.--- Z bronią w ręku i z słowem rewolucyjnym na ustach szedł on do walki. Badany przez stu-

paików, towarzysz Werner zeznał, że należał do organizacji bojowej PPS, że brał udział w zamachu.---. W czasie egzekucji nie dał sobie zawiązać oczu, patrzył śmierci prosto w oczy. Na wieść o straceniu tow. Wernera zastrajkowali wszyscy robotnicy w Radomiu. Stwierdzili łączność swą i solidarność z czynem tow. Wernera i uczcili go jako bohatera i męczennika rewolucji. Cześć jego pamięci!

---/Pominięto niektóre zbyt ogólne fragmenty tekstu.

1907 luty 13, Radom.- Korespondencja do gazety "Robotnik" /PS Lewicy/ w sprawie agitacji w wojsku.

- o -

j. polski
"Robotnik" /Lewicy PPS/ nr 204 z 1907 r.

- o -

Ciekawą ewolucję przeżywa masa żołnierska w obecnej chwili bezwzględnie planowania reakcji---. Konsystująca w guberni radomskiej przeważnie 7 dywizja piechoty, składająca się z pułków smoleńskiego, mohylowskiego, witebskiego i połockiego, jak wiadomo, w obozie pod Końskimi, też przeszła przez małe zaburzenia. Co do uświadomienia, to nie było one co prawda głębokie, ale szło w szerz. Masa żołnierska czytała proklamacje "Sołdaacką dolę" i na ogół rozumiała wypadki. Dyscyplina upadła---. Można powiedzieć, że jedynym rezultatem tego okresu rewolucyjnego jest znaczna ilość jednostek zupełnie świadomych pod względem politycznym. W 7 dywizji, prawdopodobnie jak i w innych, po usunięciu poboru 1903 i części 1904 roku do rezerwy, pozostał nieliczny 1905 rok i młodszy żołnierze 1906 roku. Ci wraz z rewolucyjnym poborem 1907 roku, stanowią jądro armii---. Najbardziej pod względem re-

wolucyjnym wzocnił armię tegoroczny pobór 1907 roku, ale i poprzedni według zdania pp oficerów był "bezobrazny". Jak już nadmieniałem wyżej w armii jest teraz duże uświadomionych jednostek. Skąd biorą się oni? Znam bliżej stosunki w jednym z pułków 7 dywizji. Na 2400 żołnierszymniej więcej przypada 200 na "czerwonych" saratowców, 150 na Ormian, 300 na kijowiaków, małorusinów, reszta na kałuńską gubernię, z której jak wiadomo duże idzie na srebki do Moskwy i okręgu moskiewskiego, jak również i na południe do Zagłębia Donieckiego. Spotyka się więc spore spośród kałużan tkaczy z Moskwy, górników z Zagłębia. Jest jeszcze do 200 Mołdowian, masy czarnosotiennej. Jednostki uświadomione pochodzą stąd, że wielu przychodzi do wojska będąc przedtem socjalistami. Wielu stało się nimi w wojsku pod wpływem naszej agitacji, a po części i dzięki legalnym gazetom, oddziaływaniu otoczenia, wypadków i t.p. Ewolucja, jaką w ciągu ostatnich miesięcy przeżyła armia, polega na zainteresowaniu się żołnierzy partiami politycznymi. Przy każdej sposobności, o którą zresztą nie łatwie żołnierzowi, rozpytują się oni o różnice partyjne np pomiędzy SD i SR. Terminy "czarnosotieniec" itp. zaaklimatyzowały się na dobre. Kwestia terroru żywe interesuje żołnierzy. Nie potrzebuje dodawać, że żołnierze są gorącymi zwolennikami terroru. Za to z tym większym oburzeniem traktują szkodliwe napady na żołnierzy. Napad na stację towarową był "świństwem" według towarzyszy-żołnierzy. Pół biedy, że zabito tam 2 Mołdowian z 10 rot, a Mołdowianie nie są lubiani w armii, ale faktem jest, że strzelano do bezbronnych i uciekających. Na zdanie, że to wyjątkowy wypadek, żołnierz saratowiec odpowiedział: "nie gożubczyk, a Rogów! Tam pod wagon z żołnierzami całą bombę rzucili".---. Jak to znać, że nasi frakcjonści nigdy nie rozmawiali z żołnierzami. Nie mówiliby wtedy, że tylko

strach przed bojąką zdołał zrewolucjonizować żołnierzy. Pocucie sprawiedliwości wśród nich o wiele silniejszym jest od strachu, a strach ten niewielkim, gdyż wiara wniezwyczajną siłę bojąki przeczy zdrowemu rozsądkowi żołnierza. Żołnierze, którzy prócz ciemnoty własnej spotykają się jeszcze z dyscypliną wojskową, nie mogą być terrorystami. I dlatego zabójstwa szpiegów, szkodliwych jednostek z administracji podobają im się bardzo. Nikt nie ma pojęcia np. jaką sympatią cieszy się tow. Werner, jakie współczucie wzbudziła jego śmierć tragiczna w masie żołnierskiej. Na zakończenie dodam, że jeżeli przyczyną rozłamów w PPS była głównie kwestia agitacji wojskowej, to koniecznie trzeba na nią więcej siły poświęcić. Że są w wojsku elementy zdolne do tworzenia org. to najlepiej świadczy o tym więziarnie wojskowe, stale zapełnione.

---/Pominięto fragmenty nie wnoszące nic lub prawie nic do sprawy agitacji wojskowej.

39

1907, marzec 1, Radom. - Odeswa PPS zachęcająca inteligencję do wzięcia udziału w robocie partyjnej.

- o -

j. polski
Przedruk z gazety "Wici" nr 9 1907 r.

- o -

W jednym z ostatnich numerów "Wici" zwracaliśmy się do inteligencji socjalistycznej stojącej poza partią, której tu nie brak, wzywając do wzięcia udziału w robocie partyjnej. Głos nasz pozostał jednak głosem wołającego na puszczy. Czyżby inteligencja tu była już tak nieczuła na dobre sprawy robotniczej? Czyżby niezdolna była wznieść się choć odrobinę

ponad interesy osobiste? Czy tylko się po to kształciła, by obojętnie patrzeć na robotników rwących się do oświaty? --- Jeszcze raz wzywamy tę część inteligencji, dla której nie jest obojętnym ruch robotniczy do wzięcia udziału w robocie partyjnej.

---/Pominięto propagandowy fragment tekstu.

40

1907, kwiecień, Radom.- Odezwa Radomskiego Okręgowego Komitetu PPS nawołująca do uczczenia dnia 1 Maja.

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Zbiór odez w PPS.

- o -

TOWARZYSZE I TOWARZYSZKI ! Zbliża się nasze święto robotnicze, święto majowe, w dniu tym musimy stwierdzić, że rewolucja jeszcze nie skończona, że proletariats nasz pomimo krwawych ofiar, jakie skłóżył na ołtarzu rewolucji, ani na krok nie odstąpi od ostrej walki z rządem carskim. Niechaj ten dzień będzie uczczony w dowód pamięci tych wszystkich, którzy polegli w walce o wolność.

W dniu tym proletariats Polski musi stwierdzić: że pomimo sądów wojennych, esubienie, więzień, kryzysu i lakautów, nie uląży się: na kryzysy i lakauty rzuca wyzwanie utrojowi kapitalistycznemu, wspólnie z proletariatem całego świata żądając: 8 godzin pracy, 8 godzin snu, 8 godzin odpoczynku, nauki i rozrywek. Temi hasłami dajemy dowód proletariatowi całego świata, że łączy nas jeden wspólny cel i jednym jesteśmy zespoleni łańcuchem.

TOWARZYSZE I ROBOTNICY ! Dzień 1 maja niech będzie uczczony

nym uroczycie, w dniu tym niechaj ustana niezgoda i waśnie, które burżuazja stara się wnosić w szeregi robotnicze. W dniu tym niech robotnicy wszyscy bez różnicy przekonań politycznych, uczczą wielkie święto proletariackie, pamiętając o tem, że mają jeden wspólny cel, walkę z kapitalistami.

TOWARZYSZE ROBOTNICY ! Dzień 1 maja niech będzie uczczony jak w roku 1905 i 1906-tych. Niech przystąpi do świętowania cały lud roboczy miast i wsi. Niech świętuje kaźden : ten co pracuje umysłowe, ten co kuje młotem i ten co orze pługiem---. Niech zamilkną fabryki i warsztaty, niech ustanie wszelki ruch kołowy i handlowy. Niech lud roboczyfabryk i warsztatów, miast i wsi, przywdzieje szatę świąteczną---.

Radomski Okręgowy Kom. Robotniczy
Polskiej Partii Socjalistycznej .

---/Pominięto drobne propagandowe fragmenty tekstu.

41

1907 maj 1, Radom.- Odezwa radomskiej organizacji SDKPiL nawołująca robotników do godnego uczczenia dnia 1 maja .

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Zbiór odez w SDKPiL

- o -

TOWARZYSZE ! We wszystkich krajach, gdzie proletariats skuwają więzy kapitalizmu, dziś lud roboczy przez powszechne zawieszenie prac demonstruje swą potęgę społeczną. U nas święto majowe w specjalnych obchodzonych warunkach - w epoce rewolucji - ma tem donioślejsze dla nas robotniczych znaczenie. Ostra walka o wolność, o prawa człowieka trwa w caracie już przeszło dwa lata. Krwawą drogę znaczy po so-

bie ten przewrót dziejowy, drogę niesłychanych gwałtów i morderstw ze strony konającego caratu i wznastającego w siłę kapitalizmu. Zmagają się w śmiertelnych zapasach krańcowo różne potęgi społeczne, panowanie siły brutalnej i kapitału z mocarzami pracy i ducha, mroki ludzkości z rodzącą się jutrzanką jej wyzwolenia. Głośny okrzyk tryumfu wznoszą ciemiężcy, przyjmując pozory za dowód zwycięstwa! Lecz gdy ów mocarz świata ręce na piersiach założy, grozą przejmując wrogów jego dumna postawa. I dziś proletariatus przyjmuje tę groźną postawę by dowieść, że on karmi i życie daje społeczeństwu, że bez niego one istnieć nie mogą, że będąc podstawą ich, żąda dla siebie praw mu należnych i rozwoju. Żąda więc 8-godzinnego dnia pracy jako warunku, zapewniającego mu normalny rozwój się fizycznych i umysłowych. Dopiero po zwycięstwie klasy robotniczej w walce o 8 godzin pracy, otworzy się jej droga do dalszych zdobyczy aż do ostatecznego wyzwolenia w ustroju socjalistycznym. Robotnicy! Wrogowie Wasi- carat i burżuazja - wszelkimi środkami, jakimi rozporządza brutalna siła, starają się zwalczyć wasze dążenia, bo wiedzą, że w zwycięstwie waszym tkwi zarodek ich śmierci---. Wy obywatele, którym sprawa ludu pracującego nie jest obcą, przyczynicie się do uświęcenia 1 Maja, zawieszając pracę i zamykając sklepy---.

Organizacja Radomska Socjaldemokracji
Królestwa Polskiego i Litwy

---/Pominięto niewielkie ogólne fragmenty tekstu.

42

1907 czerwiec, Radom.- Odezwa radomskiej organizacji -
SDKPiL informująca o aresztowaniu posłów socjaldemokratycznych w Dumie

- o -

druk
j. polski
AP Radom, Zbiór odezw SDKPiL

- o -

ROBOTNICZY ! Duma drugiego powołania została rozpędzona. Carski manifest o jej rozwiązaniu, to bezczelna i brutalna obelga rzucona w twarz ludowi robotczemu, to akt oskarżenia przedstawicieli jego, którzy mieli się okazać niezdolni do "twórczej pracy prawodawczej, współ z rządem". Tworzyć prawi z rządem katów i oprawców, kiedy olbrzymie państwo rosyjskie jęczy pod samowolą carskich satrapów, kiedy głód i nędza pożera tysiące, kiedy krwawy tuman przysyłania jaśniejsze horyzonty - takie żądanie może się zrodzić tylko w zwyrodniałych od zbrodni naturach cara i jego służalców! Car oskarża posłów frakcji SD, że uknuli oni prócz tego spisek mający na celu zburzenie obecnego ustroju państwowego, przy współdziałaniu tajnych komitetów robotniczych, włościańskich i wojskowych. Car myślał, że zbierze Dumę chuligańską i posłuszną jego woli, a rzeczywistość pokazała, że w łonie jej tkwiły żywioły rewolucyjne, które do niej po to tylko weszły by z wysokości trybuny rzucić podłym katom w twarz słowa hańby i pogardy, by wzniecić w sercach pracującego ludu płomień buntu i rewolucji.

Wszyscy posłowie socjaldemokratyczni oddani zostali za to pod sąd, z rozkazem natychmiastowego aresztowania 16 z nich, przywódców rzekomego spisku---. Aresztowanie posłów SD to akt brutalnej przemocy rządu carskiego, to widoczna żąda burżuazji, zaprzecanie rewolucji i interesów ludu! Rozpędzenie dumy jest zamachem grubej siły na istniejące dzięki trzyletniej bohaterskiej walce proletariatus pozory praw konstytucyjnych.

Organizacja Radomska Socjaldemokracji
Królestwa Polskiego i Litwy.

---/Pominięto fragmenty zbyt ogólne.

43

1907 grudzień 31, Radom. - Pismo Rządu Gubernialnego do Kasy m. "Radomia w spr. wyasygnowania pewnej kwoty na wykonanie prac przy zasypaniu tunelu przy więzieniu wykonanego przez członków PHS.

- o -

maszynopis
j. rosyjski
AP Radom, Akta m. Radomia 5448

- o -

Proszę Kasę Miejską o wydanie niezbędnej sumy prezydentowi miasta z bieżących dochodów na zasypanie podziemnego przejścia przez ulicę Nową, obok domu Koczalskiej, wykopanego przez przestępców^{1/}

Gubernator Zasiadko

1/ Tłumaczenie dowolne z pominięciem końcowej części pisma, w której jest mowa o sposobie rozliczania z tych wydatków.

44

1911 czerwiec 18, Warszawa.- Wyjątek z zeznań K. Kaspraska, członka Frakcji Rewolucyjnej PHS w Radomiu, aresztowanego w lutym 1909 roku przez żandarmerię.

- o -

maszynopis
j. rosyjski
AP Radom, Akta Prokuratora Radomskiego Sądu Okręgowego 18/1910

- o -

— osoby wstępujące do Polskiej Partii Socjalistycznej tworzyły t.zw. koła zawodowe pod kierownictwem jednego członka. Koła organizowały zebrania w mieszkaniach po-

szczególnych członków, Na zebraniach prowadzono agitację oraz szkolenia informacyjne o zadaniach partii. Na zebraniach rozdawano też tajną literaturę oraz zbierano podatki partyjny. Kilka kół tworzyło "Dzielnicę", na czele której stał "starszy" wybierany spośród delegatów kół. Delegaci kół tworzyli t.zw. Komitet Dzielnicowy. Jeden członek Komitetu Dzielnicowego wchodził w skład miejscowego Komitetu Lokalnego. Komitet ten kierował sprawami całej partii w obrębie Komitetu Lokalnego, a w szczególności rekrutacją członków i zaopatrywaniem ich w nielegalne wydawnictwa, kierował działalnością agitacyjną, organizował strajki i manifestacje robotnicze, ściągał składki członkowskie oraz sporządzał sprawozdania z działalności i finansów w oparciu o sprawozdania "dzielnic".

W mieście Radomiu i najbliższej okolicy na początku 1907 roku było 6 dzielnic, z których pięć nosiło nazwy dzielnice lub ulic miasta - "Warszawska", "Nowy Świat", "Stare Miasto", "Zamknięcie", "Gliniec", a szósta składała się z rzemieślników różnych profesji i nosiła nazwę "Śródmiej - skiej". Tyle też było Komitetów Dzielnicowych. Obok tego w radomskiej organizacji istniał t.zw. oddział bojowy, mający na celu prowadzenie akcji bojowej i przygotowywanie członków Frakcji do powstania zbrojnego przeciwko rządowi i obalenia istniejącego w Imperium Rosyjskim ustroju i utworzenia samodzielnego, demokratycznego państwa polskiego. Oddział bojowy składa się z piętek bojowych, a jeden z członków piątki zwany "starszym" kieruje jej działalnością. Każdy członek piątki otrzymuje odpowiedni pseudonim i tylko jego pseudonim jest znany reszcie piątki. W końcu 1907 roku w Radomiu istniało dziewięć takich piątek - dwie stolarskie, dwie uczniowskie, jedna garbarska, jedna szewska, jedna kolejarska, jedna odlewników i t.zw. piątka mi-

licyjna, mająca zadanie chronić bojowców w czasie wykonywania akcji. Oddział bojowy posiadał składy broni i materiałów wybuchowych.

Tłumaczenie dowolne z języka rosyjskiego.

2155

SPIS TREŚCI

	Str.
Wstęp	3
Wykaz skrótów	6
 CZĘŚĆ I	
1. Narastanie wrzenia rewolucyjnego w latach 1900 — 1904	7
2. Narastanie walki (styczeń — maj 1905 r.)	19
3. Wzrost fali rewolucyjnej jesienią 1905 r.	29
4. Walki rewolucyjne radomskiego proletariatu w 1906 roku	37
5. Ostatni akt rewolucji	45
 CZĘŚĆ II	
1. Uczestnicy rewolucji 1905 — 1907 roku	51
 CZĘŚĆ III	
1. Źródła	169

1. *[Faint, illegible text]*

2. *[Faint, illegible text]*

3. *[Faint, illegible text]*

4. *[Faint, illegible text]*

5. *[Faint, illegible text]*

6. *[Faint, illegible text]*

7. *[Faint, illegible text]*

8. *[Faint, illegible text]*

9. *[Faint, illegible text]*

10. *[Faint, illegible text]*

11. *[Faint, illegible text]*

12. *[Faint, illegible text]*

1. *[Faint, illegible text]*

2. *[Faint, illegible text]*

3. *[Faint, illegible text]*

4. *[Faint, illegible text]*

5. *[Faint, illegible text]*

6. *[Faint, illegible text]*

7. *[Faint, illegible text]*

8. *[Faint, illegible text]*

9. *[Faint, illegible text]*

10. *[Faint, illegible text]*

11. *[Faint, illegible text]*

12. *[Faint, illegible text]*

13. *[Faint, illegible text]*

14. *[Faint, illegible text]*

15. *[Faint, illegible text]*

16. *[Faint, illegible text]*

17. *[Faint, illegible text]*

4 Zarząd Żandarmerii powiatów: radomskiego, kozienickiego, opoczyńskiego i koneckiego guberni radomskiej

Raporty i sprawozdania o wykrytych komórkach partii politycznych, raporty o demonstracjach antycarskich, strajkach ekonomicznych, zamachach bombowych, agitacji antycarskiej wśród wojska. Raporty o napadach na sklepy, poczty, urzędy gminne, szkoły, leśniczówki. Wiadomości o uczestnikach rewolucji w miastach i wsiach, przesłuchania aresztowanych, listy zesłanych w drodze administracyjnej. Sprawozdania z przeprowadzonych rewizji i poszukiwania broni.

W formie załączników — pisma ulotne PPS, SDKPiL, ND, SDPRR oraz pojedyncze numery gazet „Polak”, „Robotnik”, „Kiliński”. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

5 Zarząd Żandarmerii powiatów: sandomierskiego, opatowskiego i ilżeckiego guberni radomskiej

Doniesienia żandarmerii o wpływie propagandy socjalistycznej na chłopów i robotników w rejonie Ostrowca, Bodzechowa, Ćmielowa, Kunowa i Starachowic. Raporty o strajkach robotników folwarcznych w powiecie opatowskim, wiadomości o wspólnych chłopsko-robotniczych demonstracjach antycarskich, doniesienia o napadach na sklepy monopolowe, urzędy gminne, szkoły, poczty i leśniczówki. Niszczenie przez uzbrojone grupy robotników i chłopów akt w gminach i leśnictwach, niszczenie znaków drogowych i napisów w języku rosyjskim. Raporty o strajkach robotników fabrycznych. Spisy aresztowanych więzionych i zesłanych za działalność rewolucyjną w latach 1905 — 1907. Protokoły przesłuchań aresztowanych, informacje o wykrytych komórkach PPS w powiatach: ilżeckim, opatowskim i sandomierskim.

W formie załączników pisma ulotne i pojedyncze egzemplarze gazet partii politycznych, głównie PPS. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

6 Prokurator Sądu Okręgowego Radomskiego

Dochodzenia w sprawie napadów na urzędy gminne, szkoły, poczty, sklepy dokonywane przez uzbrojone grupy w czasie rewolucji 1905 — 1907 r. Niszczenie portretów carskich i napady na urzędników carskiej administracji, policji i żandarmerii. Dochodzenia w sprawach politycznej antycarskiej działalności partii politycznych: SDKPiL, PPS, dane o aresztowanych działaczach rewolucyjnych i młodzieżowych. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

7 Sędzia Śledczy Sądu Okręgowego Radomskiego

Dochodzenia w sprawie napadów zbrojnych na sklepy monopolowe, urzędy gminne, poczty i szkoły. Protokoły śledcze w sprawie zamachów bombowych na dostojników carskiej policji i żandarmerii. Materiały dowodowe dotyczące politycznej działalności SDKPiL i PPS w guberni radomskiej. Defraudacje leśne, demonstracje antycarskie, strajki szkolne, aresztowania działaczy partyjnych i rewolucyjnych. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

8 Więzienie Radomskie

Dokumenty personalne więźniów politycznych. Dane o miejscu urodzenia, pochodzeniu społecznym, zawodzie, wielkości rodziny, rodzaju działalności politycznej, karze. Wszystkie akta w języku rosyjskim.

9 Radomska Dyrekcja Szkolna

Raporty o strajkach szkolnych, samowolne wprowadzanie języka polskiego

do nauczania przez nauczycieli, petycje uczniów do władz szkolnych w sprawie nauczania w języku polskim, usuwanie nauczycieli z pracy za wprowadzanie języka polskiego. Wszystkie akta, poza petycjami uczniów — w języku rosyjskim.

10 *Zbiór Pism Ulotnych i Wydawnictw Partii Politycznych*

POLSKA PARTIA SOCJALISTYCZNA

Pojedyncze numery „Robotnika” i „Gazety Ludowej” z lat 1904—1907, odezwy potępiające pobór rekruta w 1904 roku, odezwy nawołujące do strajków i organizowania obchodów pierwszomajowych. Pisma ulotne Radomskiego Komitetu Robotniczego PPS potępiające terror carski, ulotki nawołujące do bojkotu Dumy Carskiej. Pojedyncze numery „Wici” — organu Radomskiego Okręgu PPS z lat 1906—1907.

SOCJALDEMOKRACJA KRÓLESTWA POLSKIEGO i LITWY

Odezwy Zarządu Głównego i Radomskiej Organizacji SDKPiL nawołujące do bojkotu Dumy Carskiej oraz prowadzenia walki z fabrykantami i rządem przez organizowanie strajków w fabrykach.

NARODOWA DEMOKRACJA

Pojedyncze numery „Polaka” z lat 1904—1906, odezwy do parobków, fernali i najemników nawołujące do przestrzegania praworządności i odgrodzenia się od propagandy socjalistycznej. Odezwy wyborcze do Dumy, pisma ulotne potępiające terror carski, pisma z żądaniem języka polskiego.

